YENİ BİR ANAYASA

Cumhurbaşkanlığı seçimi çevresindeki gelişmeler, 12 Eylül'ün hâlâ aşılmamış olduğunu, asıl sorunun rejim sorunu olduğunu bir kez daha gözler önüne serdi. Türkiye'de demokratik bir düzenden sözetmenin olanağı yoktur. Yeni bir anayasa zorunludur. *(Sayfa 3)*

SİYASİ HABER VE YORUM GAZETESİ 22 5-18 KASIM 1989 1500 LİRA

adımlar

YASALLIK VE ÖZGÜRLÜK YOLUNDA İKİ YIL ÖNCE İKİ YIL SONRA

TBKP Başkanı Nihat Sargın ve Genel Sekreteri Haydar Kutlu iki yıl önce, 16 Kasım günü, yasal ve özgür politik faaliyette bulunmak için yurda döndüler. Komünist part[illegible] ülkede yasallaştırmak istiyorlardı.

Bu dönüş eylemi ve ardından gelen işkence ve tutuklanma ve yasal çalışma ist[illegible]inin reddiyle, "12 Eylül demokrasisi" yeni bir sorgulamayla karşı karşıya kaldı... TBKP'nin yasal kurulması mücadelesi, çağdışı sistemin kilit noktalarının aşılmasını gündeme getirdi... Hukuk sisteminde tam bir kriz oluştu. Genel hukuk ilkelerine, çağdaş dünya koşullarına, Türkiye'deki politik atmosfere göre, TBKP yargılanamaz, suçlanamaz duruma geldi. Şimdi Özal'ın "cumhurbaşkanlığı" kaçınılmaz olarak Anayasa sorununu gündeme getirecektir. Demokrasiyi kazanma fikrinin aktif yandaşları artabilecek, mücadele kitleselleşebilecektir. Tüm özgürlüklerin kazanılmasıyla, komünist partisinin özgürlüğünün kazanılması birbirine daha çok yaklaşacaktır... TBKP bu süreçte, her gün kendisini hissettiren nesnel ihtiyaçlara bugünden yanıt verebilmek için iki yıl önce başlayan süreci bütünsel rotasına yeniden oturtmak, her alanda kararlı bir tutumla yeni adımlar atmak istiyor... *(Sayfa 4-5)*

▶ERMENİ TASARISI ABD KONGRESİNDE

Baskın Oran ABD Kongresi'nin gündemindeki Ermeni Tasarısı'nı tartıştı. Hükümetin tutumunu, 1915'de meydana gelen "karşılıklı trajik olaylar"ı değerlendirdi. *(Sayfa 6)*

▶PARİS KÜRT KONFERANSI'NIN ARDINDAN

Paris'de yapılan "Kürtler: İnsan Hakları ve Kültürel Kimlik" Konferansı büyük yankılar yarattı. Konferans'da yaşananlar... Sonuçları nasıl değerlendirilmeli? *(Sayfa 8)*

▶M. EMİN BOZARSLAN İLE KÜRD KÜLTÜRÜ ÜZERİNE

Bozarslan 1918-19 yıllarında Kürdçe-Türkçe yayınlanan "Jîn" dergisini gün ışığına çıkardı. "Jîn"i ve çalışma yöntemini anlattı. *(Sayfa 12-13)*

▶BİR AMCAYA DAHA NOBEL ÖDÜLÜ!

İdeal bir Nobel adayı: yaşlı olacak, radikal olmayacak, beyaz tenli olacak, kadın olmayacak! *(Sayfa 20)*

Öğrenciler toplumsal yaşama katılımının yollarını arıyorlar

■ *Öğrencilerin Özal için referandum sandığı. Büyük çoğunluğu Özal'ın cumhurbaşkanlığına karşı çıkmıştı.*

Adımlar (İstanbul)- Üniversitelerin açılışları sırasında öğrenciler tarafından gündeme getirilen söz hakkı ve katılım talebi değişik alanlarda yükselmeye devam ediyor. İstanbul Üniversitesi öğrencileri **"Özal'ın Cumhurbaşkanlığı adaylığını nasıl karşılıyoruz?"** konulu bir **"mini referandum"** düzenleyerek ülkenin yalnızca geleceğinde değil bugününde de söz haklarını kullanmak istediklerini gösterdiler. İÜ Diş Hekimliği Fakültesi öğrencileri de somut bir sorundan yola çıkarak fakülte yönetimine katılım talebini dile getirdiler. Bu arada birinci sınıflarla tanışma toplantısında bir konuşma yapan İTÜ Maden Fakültesi Dekanı **Erdoğan Yüzer**, öğrencilerin üniversite yönetimine katılmasından yana olduğunu açıkladı.

Üniversite öğrencilerinden Özal'a hayır!

İÜ öğrencileri 23 Ekim'de iki gün süren "Özal'ın Cumhurbaşkanlığı adaylığını nasıl karşılıyoruz?" konulu bir "mini referandum" düzenlediler. Referandum sonucunda öğrencilerin ağırlıklı bir bölümünün Özal'ın Cumhurbaşkanı olmasını istemediği ortaya çıktı.

Üniversite öğrencilerinin ilgisini toplayan referanduma bini aşkın öğrenci katıldı. Anketi düzenleyen öğrenciler **"Ülkenin bugününde ve yarınında önemli rol üstlenen öğrenci gençliğin, anti-demokratik yasalarla söz ve katılım haklarının ellerinden alınmasını protesto etmeyi ve sınırlı olanaklara rağmen Cumhurbaşkanlığı konusundaki düşüncelerini kamuoyuna açıklamayı"** amaçladıklarını dile getirdiler.

Referandum sonuçlarını da **"Özal'ın Cumhurbaşkanlığı konusundaki tavrı ciddi bir politik istikrarsızlığa yol açacaktır. Demokratik bir seçim yasası ile erken seçime gidilmeden ve yeni anayasa hazırlanmadan bu istikrarsızlıktan kurtulunamaz. Yöneticilerin uyarılarımızı dikkate almaları gerektiğine olan inançla herkesi ülkenin yarınları için bugüne sahip çıkmaya çağırıyoruz"** biçiminde değerlendirdiler.

Yıldız Üniversitesi öğrencilerinin aynı konuda düzenledikleri ankette öğrencilerin önemli bir ağırlığının ülkeyi bunalıma sürükleyen bir insanı Cumhurbaşkanı olarak görmek istemedikleri sonucu çıktı.

İÜ Diş Hekimliği Fakültesi'nde Temsilcilik

İÜ Diş Hekimliği Fakültesi klinik öğrencileri **"klinik puanlama"** sisteminde yapılan değişiklik üzerine bir dizi aktivite gerçekleştirdiler. Öğrenci sayısının kapasitesinin üç-dört katı oluşu ve teknik araçların yetersizliği nedeniyle eski sistemle de gerekli puanı doldurmak için bütün yaz çalışmaktan bunaldıklarını söyleyen öğrenciler yeni sistemin de bir değişiklik getirmediğini belirttiler.

Değişiklik üzerine geniş bir toplantı düzenleyen klinik öğrencileri yeni bir sistemin arayışına girdiler. Kurdukları komisyonlar aracılığıyla eski sistemleri araştıran, okuldaki ve okul dışındaki hocalarla görüşmeler yapan öğrenciler alternatif bir klinik sistemi gerçekleştirdiler. Kendi ürünleri olan bu **"alternatif sistem"**i, **"seçilmiş temsilciler"** aracılığıyla fakülte yönetimine ilettiler. Sonuçta önerilen sistem en uygun sistem olarak görüldü ve yönetim tarafından uygulamaya konuldu.

Diş Hekimliği öğrenicileri bu gelişmelerden sonra akademik sorunlarını fakülte yönetimine bildirmek ve söz haklarını kullanabilmek için demokratik seçimler yolu ile sınıf temsilcileri seçmeye başladılar. Öğrenciler dekanlığın bu gelişmeler karşısındaki tavrını henüz belirtmediğini söylüyorlar.

İTÜ Maden Fakültesi Dekanı: "Öğrenciler yönetime katılmalıdır!"

İTÜ Maden Fakültesi Dekanı **Erdoğan Yüzer**, birinci sınıflarla tanışma toplantısında yaptığı konuşmada kişisel olarak öğrencilerin de üniversite yönetimine katılmasından yana olduğunu, ancak şu anda var olan yasal düzenlemenin buna olanak tanımadığını açıkladı. Yüzer öğrencilerin bu konudaki yasal düzenlemenin değişmesi için TBMM'ye baskı uygulaması gerektiğini belirtti.

Üniversite yönetimlerinin ve öğrencilerinin hem yasal düzenlemelerin değişmesi doğrultusunda, hem de var olan düzenleme içinde öğrencilerin üniversite yönetiminde temsilini sağlama yolunda ortak noktalar yakalamaya çalıştıkları bir sürecin başlamasını diliyoruz.☐

Yüz milyarlık arsa spekülasyonu

Adımlar (İstanbul)-Bakırköy Yenibosna Köyaltı mevkiinde yüz milyar lira değerindeki 61.751 m² alan, Bursa Osmangazi'de 1294 m²'lik bir arsa ile trampa edildi. Trampa Bakırköy Belediye Meclisi'nin iptal kararına karşın Başbakanlığın müdahalesiyle gerçekleştirildi.

Bakırköy Yenibosna Köyaltı mevkii 24. paftada bulunan toplamı 101.000 m² olan parseller 2.12.1981 tarihli imar planında donatı alanı olarak ayrılmışlardı. Geçtiğimiz yıl bu alan Büyükşehir Belediye Meclisi 179 nolu kararıyla ve Büyükşehir İmar Komisyonu görüşleriyle de çelişerek yapılan tadilatla bölündü. Alanın 5.000 m²'si donatı alanı olarak ayrıldı ve geri kalan alan ise, sanayii ve depolama tesisleri yapılmasına olarak verecek şekilde konut alanına açıldı.

Bu tadilatın hemen ardından oluşan parsellerden ikisi (toplam 61.751 m²) Bursa Osmangazi Umurbey mahallesi 73 pafta 1989 ada 60, 70, 73 parsellerle (toplam 1294 m²) trampa edildi.

Tadilat 12.10.1989 tarihli Bakırköy Belediye Meclisi'nde görüşülerek 140 karar no ile yapılan tadilatın iptali ile eski planın uygulanması doğrultusunda karar aldı.

Bakırköy Belediye Meclisi'nin iptal kararının ardından Başbakanlık devreye girdi. 18.10.1989 tarihinde Başbakanlık 109/1990 sayı ile olur verdi. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı da 20.10.1989 gün 113/2012 sayı ile olur verdi.

Konuyla ilgili bir açıklama yapan Mimarlar Odası İstanbul Şubesi bildirisinde Başbakanlığın, kamu mülkiyeti ve özel mülkiyet üzerinde müdahalede bulunmasını demokrasi açısından tehlikeli olarak niteledi. **"Yerel yönetimlere yetki ve inisiyatif verdik", "katılım sağladık"** gibi iddiaların aslının bütün çıplaklığı ile ve çirkinliği ile ortaya çıktığına işaret edilen ve demokrasiden yana tüm güçlerin **"bu karanlığa doğru dolu dizgin gidişe"** karşı uyarıldığı, demokrasiye sahip çıkmaya çağrıldığı bildiride Başbakanlığa şu sorular yöneltildi:

"1- İstanbul Yenibosna'nın 100 dönümlük donatı alanı olan hazine arsası Orhangazi'deki 1.5 dönüm bile olmayan arsayla nasıl trampa edildi?

2- 500 bin nüfuslu bir sanayi bölgesinin bu zor bulunur arsasında belkide 100 milyarı aşan spekülasyonu yaratacak plan tadili, tüm planlama ilke ve yönetmelikleri çiğnenerek neden yapıldı?

3- Teknik raporlar ve yasal yetkiler çerçevesinde görevini kamu yararına yerine getirmeye çalışan Bakırköy Belediye Meclisi kararını değiştirmenin gerekçeleri nelerdir?"☐

"Aydınlığa razıyız, termik santral istemez"

Aliağa, Gencelli'de termik santral yapılacağı ve bu konuda Türkiye Elektrik Kurumu ile Japon firması Electrik Power Development Company (EPDC) arasında anlaşmanın imzalandığı 23 Ekim'de Başbakan Turgut Özal tarafından açıklandı.

İthal kömürle çalışacak olan termik santralın yapımına 1990 yılının ikinci yarısında başlanacak ve santralin ömrü 25 yıl olacak.

Konuyla ilgili bir açıklama yapan Yeşiller Partisi İzmir İl Başkanı **Y. Savaş Emek** çocuklarının Gecelli'nin katranla boyanmamış sahillerinde oynamalarını istediklerini, yöredeki bin yıllık köylerin ve doğanın ölmesini istemediklerini söyledi.

Termik santrala karşı olanlara bir örgütlenme çağrısının da yapıldığı açıklamada şu görüşlere yer verildi: **"Ekonomik ömrü bir kızılçam ağacının yetişmesi için bile yeterli olmayan bu termik santral çalışmaya başladığında doğaya, tarım alanlarına, insanlara vereceği zararı bin yıllarla ölçmek mümkün olmayacaktır. Santralin hemen yakınında, bilinen tarihi bin yılı aşkın üç köy (Kozbeyli, Horozgediği, Çukurca), Gencelli yazlık yerleşim merkezi, Yeni Foça gibi tarih ve doğa hazinesi yerler vardır.**

Bir kitaptan üç kişiye ceza

Adımlar (Kars)-Adımlar Kars muhabiri **Abdullah Kubalı** ile, Kubalı'nın tanıtımını yaptığı Türkiye Birleşik Komünist Partisi Programı ve Alternatif Program adlı kitabı ellerinde bulunduran **Ertan Alin** ve **Kemal Alin'e**, Kars Sulh Ceza Mahkemesi'nce ön ödemeye bağlı ceza uygulaması yapılarak, 3 ay hapis cezası verildi.

Sanık başına 270'er bin liraya çevrilebilen ceza için bu konudaki usül gereği mahkemeye çıkarılma ya da savcılığa celp gibi bir işlem yapılmadı.

Adımlar Kars muhabiri, olayı şöyle özetliyor: **"Gazetecilikte bazen insan kendi haberini kendisi yazıyor. Emniyetten gelen üç polis evde ne var ne yok hep aldılar yayın namına. Bana (1402'lik bir öğretmenim) 'Hoca bu kadar dergi okunur mu, niçin çok okuyorsun, okuma' diye uyarıda bulundular. Kimlik kartımı gözüm emniyette bağlı iken ibraz ettim. Değişen pek bir şey olmadı. Sattığım kitabın arkadaşlarca gönderilmiş bir örnek olduğunu, DGM yasağını sonradan duyduğum da zaten elimde kitap olmadığını, kaldı ki kendilerinin de evde bu konuda başka numune bulamadıklarını anlattım, ama nafile. İki daktilo sayfalık ifadem ile yaşam öyküme büyük önem verdiklerini vurgulamış oldular."**

Kubalı'nın belirttiğine göre, Ertan Alin ve Kemal Alin ise, Emniyet'teki ifadelerinde -benzeri ayrıntıların dışında- olayı şöyle özetlemişler: **"Biz 5 kardeşiz. İkimiz parkta işlettiğimiz çay bahçesinde müşterilerle ilgilenirken tanıdık öğretmen geldi. Bize kitabı gösterdi. Alıp okumak istedik. Birkaç gün sonra arama sırasında ortaya çıktı. Matbaada basılmış bir kitap olduğundan yasak olduğunu ilk kez polisten öğrendik."**

Kubalı, karara itiraz için dilekçe verdiği Asliye Ceza Hakimi (Mehmet Keleş'in) ise, **"Niçin itiraz ediyorsunuz? İnsan aldığı cezaya itiraz eder mi?"** diye ilginç bir soru sorduğunu bildiriyor.☐

Anadolu Kültür Derneği kapatıldı

Adımlar (İstanbul)-Anadolu Kültür Derneği (AKD) 10 Ekim Çarşamba günü İstanbul Valiliği'nce kapatıldı. Kapatma gerekçesi olarak yasal sosyalist dergilerin toplatılmış sayılarının dernekte bulunması gösterildi.

AKD'nin kapatılması üzerine dernek üyeleri bir basın toplantısı düzenlediler. Polis toplantıdan sonra 13 kişiyi gözaltına aldı. Gözaltına alınanlar 48 saat sonra salıverildiler.

Basın toplantısında, valiliğin yasal bir gerekçe göstermeden AKD'yi kapatmasını kınayan dernek üyeleri özetle şu görüşlere yer verdiler: "Kurulduğundan bu yana keyfi uygulamalara ve baskılara maruz kalan AKD emekçi halkın yoğun olduğu bölgelerde çalışmalarını sürdürmeye başlayınca şimşekleri üzerine çekti. Emniyet görevlilerinin derneğe yaptığı baskınların sayısı unutuldu. 4 Eylül günü derneğimiz bir kez daha basıldı. Tüm karşı koymalara rağmen arama izinleri olmadığı halde yaptıkları aramada yasadışı hiç birşey bulamayan emniyet görevlileri, yasal sosyalist dergileri gerekçe göstererek 5 arkadaşımızı gözaltına aldı. Fakat arkadaşlarımızı götürdükleri 1. şubede bırakılmak zorunda kaldılar. Derneğimiz valilik emriyle bizlere gerekçesi bile bildirilmeden 18 Ekim'de kapatıldı. Ne tesadüftür ki, aynı gün Esenler Halkevi ve Karya Kültür Merkezi de kapatıldı."☐

Erdal Talu ve Alaattin Taş yargılanıyor

Geçtiğimiz 22 Eylül'de yurda dönen TBKP Politbüro üyesi **Erdal Talu** ve TBKP üyesi **Alaattin Taş**'ın ayrı ayrı yargılanmalarına İstanbul'da başlanıyor.

Erdal Talu'nun, TKP ve Barış Derneği yöneticiliğinden yargılanmasına, İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 8 Kasım günü başlanacak. Talu, yurda döndükten sonra çıkartıldığı savcılık ve sorgu hakimliğinde, TBKP yöneticisi olduğunu açıklamıştı.

Alaattin Taş'ın TKP ve Barış Derneği üyeliğinden yargılanmasına ise, İstanbul 5. Ağır Ceza Mahkemesi'nde, 10 Kasım günü başlanacak. Bilindiği gibi Taş da yurda döndükten sonra çıkartıldığı savcılık ve sorgu hakimliğinde TBKP üyesi olduğunu açıklamıştı.□

Komünistlerle tanışma toplantısı

Adımlar (F. Almanya)-Federal Almanya'nın Herne kentinde 7 Ekim günü TBKP'nin 1. kuruluş yıldönümü nedeniyle bir toplantı düzenlendi. Toplantıya TBKP Başkan Yardımcısı **Mehmet Karaca** konuşmacı olarak katıldı.

Toplantıyı TBKP ile Dayanışma Girişimi adına **Hasan Yıldız, Metin Erdem** ve **İdris İyibak** örgütlediler. Girişimciler toplantının amacını, **"Doğrudan bir TBKP yöneticisi ile görüşmek, eleştirilerimizi yöneltmek, düşüncelerimizi söylemek ve zaten kendilerini destekleyen ya da karşı olanlar ile görüşmekten yana olan komünistlerle tanışmak"**, olarak açıkladılar.□

Ülkenin önünde yeni bir yol açmak için

YENİ BİR ANAYASA

Türkiye Birleşik Komünist Partisi Merkez Komitesi tarafından geçtiğimiz günlerde basına yapılan bir açıklamayla, Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanı olması üzerine oluşan yeni politik durumu değerlendirdi. TBKP MK açıklamasında, şu görüşlere yer verildi:

"Turgut Özal cumhurbaşkanı oldu. Özal'ın cumhurbaşkanlığı mevcut yasalara göre kabul edilebilir olsa bile, hiçbir şekilde siyasi bir meşruiyete sahip değildir. Özal, seçmenlerin ancak beşte birinin oyuna sahip olan bir partinin milletvekillerince cumhurbaşkanlığına getirilmiştir. Muhalefet partileri, toplumsal örgütler, basın, kamuoyunun geniş kesimleri Turgut Özal'ın cumhurbaşkanlığını benimsememektedir. 12 Eylül Anayasasının cumhurbaşkanına tanıdığı demokrasiyle bağdaşmayan aşırı yetkilerin, Turgut Özal gibi, keyfiliği, dayatmacılığı, kural tanımazlığı kanıtlanmış bir kişinin elinde yoğunlaşması, toplumda genel bir tedirginlik yaratmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı seçimi çevresindeki gelişmeler, 12 Eylül'ün hâlâ aşılmamış olduğunu, asıl sorunun rejim sorunu olduğunu bir kere daha gözler önüne serdi. Türkiye hâlâ demokrasiye geçememiştir, gerçek çoğulcu, demokratik bir düzenden sözetmenin olanağı yoktur. Şimdi herkes daha iyi görebilir: 1982 Anayasası demokratikleşmenin önündeki en büyük engeldir. Bu anayasanın temellendirdiği yasaklar zinciri halkın politikaya katılımını engellemektedir.

Parlamentodaki muhalefet partileri, halkın çoğunluğunun desteğine sahip olmalarına karşın, sorunun adını doğru koyamadılar, dikkatleri rejim sorununda yoğunlaştıramadılar. Oysa, her gelişmede tekrar tekrar kanıtlanıyor: 1982 Anayasasını demokratik bir anayasa ile değiştirme, halkın katılımıyla yapılacak bir anayasaya ulaşma perspektifini başa almayan politikalarla, inisiyatifi Özal'ın elinden almak olanaklı olmuyor.

Demokrasi güçleri şimdi ne yapacak? Politika, gene, yalnızca ilk genel seçimlerde ANAP'ı yenilgiye uğratmak hedefine göre mi çizilecek? Halka pasif bir seçim bekleyişi mi önerilecek? Öte yandan sol çevreler güncel politik sorunlara yanıt veren politikalar üretmeye başlayacak mı?

TBKP, bütün politik ve toplumsal güçlere açık ve net bir politik çizgide birleşmeyi öneriyor. Şimdi bütün politik etkinlikler anayasanın değiştirilmesi, halkın katılımıyla demokratik bir anayasa yapılması hedefine bağlanmalıdır. Erken seçim talebi de bununla bağlı savunulmalıdır. Anayasa sorunu bütün toplumun gündemine girerse, halk kendi özgürlüklerini kazanmak için, politikaya aktif katılmaya başlayacaktır.

Türkiye değişen, yeniden biçimlenen dünyanın dışında kalmamak ve sorunlarına bütün halkın üzerinde birleşebileceği çözümler bulabilmek için, özgür, demokratik, çağdaş bir politik yaşama kavuşmak zorundadır.

Halkı politik yaşamdan uzak tutan bütün yasaklar kalkmalı, tabular kırılmalı, herkes düşüncelerini korkusuzca açıklayabilmelidir. Sendikalar, öteki toplumsal örgütler politikaya katılabilmeli, basın, toplantı ve gösteri özgürlükleri eksiksiz sağlanmalıdır.

Kürt halkı üzerindeki baskı, terör sona ermeli, Kürt halkının varlığı kabul edilmeli, sorunun çözüm yolları özgürce tartışılabilmelidir.

Komünist Partisi üzerindeki yasak kaldırılmalıdır. Bütün politik tutukluları kapsayacak bir genel af çıkarılmalı, politik yaşam marksist ve devrimci güçlerin katkısına açılmalıdır.

Şimdi sorun özgürlükleri kazanmanın yolunu açmaktır. Bunun için bütün politik ve toplumsal örgütler, bütün halk kesimleri kendi özgürlük taleplerini gündeme getirmeli, ısrarla haklarını savunmalıdır. Muhalefet partileri anayasa sorununu temel sorun olarak ele aldıkları ve halkın taleplerini seslendirerek politikaya katılmasını destekledikleri ölçüde, inisiyatifin demokrasi güçlerine geçmesine katkıda bulunacaklardır.

TBKP, bütün anayasa girişimlerini ve özgürlük talep ve etkinliklerini destekleyecektir. TBKP, aynı zamanda bütün demokrasi güçlerinden komünist partisini yasallaştırma mücadelesinde destek ve dayanışma talep ediyor. Bugün ülkenin en temel sorunlarıyla, bütün ülkenin demokratikleşmesi süreciyle, komünist partisinin özgürlüğü, politik yaşamın vazgeçilmez unsuru olarak kabul edilmesi sorunu tamamen içiçe geçmiştir. Herkesi bunu dikkate almaya çağırıyoruz.

Turgut Özal ve ANAP da kendi konumlarını yeniden gözden geçirmek zorundadırlar. Politik istikrarsızlığı tırmandırmak yerine, demokratik bir istikrara katkıda bulunmak istiyorlarsa, demokratik bir seçim yasasının yapılmasını, cumhurbaşkanının yetkilerinin temsili düzeye indirilmesini, çoğulculuğun ve politik özgürlüklerin gerçekten yaşama geçmesini içeren bir demokratikleşme sürecini, yeni bir anayasa yapılmasını desteklemelidirler.

Karamsarlığa neden yoktur. Olumsuz gidişi tersine çevirmek, demokrasi isteyen güçlerin elindedir. Kararlı ve ısrarlı bir şekilde yeni ve demokratik bir anayasa yapılmasını gündeme getirmek, halkı çeşitli biçimlerde bu sürece katmak, özgürlükleri kazanmayı herşeyin başına almak başarılabilirse, Türkiye'nin önünde yeni bir yol açılabilir."□

Ülkenin bunalımdan kurtulması için

TÜRKİYE YAZARLARI UYARIYOR

Aralarında Türkiye Yazarlar Sendikası yöneticilerinin de bulunduğu bir grup yazar, 27 Ekim 1989 günü Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi gelişmelerden duydukları endişeleri ve tepkileri dile getirmek üzere İstanbul'da Taksim Anıtı'na tek tek çiçek koydular ve sonrasında da bir basın toplantısı düzenlediler.

27 Ekim sabahı Taksim Anıtı'na ilk gelen ve çiçeğini bırakan **Aziz Nesin** meydanda önceden hazır bekleyen resmi ve sivil polislerce çiçeğini alması için uyarıldı. Koyduğu çiçeği almayacağını belirten Nesin, "Ben almayacağım, gerekirse siz alın" dedi. Polislerle bir süre tartışan Nesin Anıt'a koyduğu çiçeği almadı. Diğer yazarların da Anıt'a tek tek çiçek bırakmasından sonra, yazarlar saat 11.000'de BİLAR'ın İstanbul Şubesi'nde bir Basın Toplantısı düzenlediler. Basın Toplantısında konuşan Aziz Nesin, öncelikle sabah karşılaştığı olaydaki tepkilerini dile getirdi. Daha sonra halkın bu denli istemediği **Turgut Özal**'ın herşeye karşın Cumhurbaşkanı olma isteği ve çabalarını eleştiren Nesin, Cumhurbaşkanlığı seçimleri sırasında muhalefet partilerinin gösterdikleri tepkileri yetersiz bulduklarını söyleyerek, **"Biz yazarlar olarak, yazar ve aydın olmanın getirdiği işlev ve sorumluluk bilinciyle, gerçekleri vurgulamayı ve ülkenin bunalıma düşmemesi için uyarı görevimizi yapmayı zorunlu görüyoruz"**, dedi.

Bir grup yazar adına, daha sonra bir Basın Açıklaması yapıldı. Basın toplantısına katılan **Aziz Nesin, Salim Şengil, Vedan Günyol, Şükran Kurdakul, Bekir Yıldız, Atilla Birkiye, Muzaffer Menemencioğlu, Serhat Kestel, Erdal Atabek, Ataol Behramoğlu, Füsun Erbulak, Zihni Anadol, Öner Yağcı, Rıza Zelyut, Dilara Özman, Ali Narçın, Enver Ercan, Sennur Sezer, Adnan Özyalçıner, Ergin Koparan, Özdemir İnce, Şahabettin Bakırsan, Hayati Asılyazıcı, Hakkı Özkan, Leyla Erbil, Tuncer Cücenoğlu, Recep Bilginer, İsmet Kemal Karadayı, Güngör Gençay, Ömer Nida, Hasan Kıyafet, Muzaffer Arabul** ve **Vedide Temiroğlu**'nun imzaladığı Basın Açıklaması'nda, "Ülkemiz bugün hâlâ çağdaş demokrasinin vazgeçilmez ilkelerine ters düşen gelişmelere sahne olmaktadır. 12 Eylül darbesinin asker gücünden kaynaklanan siyasal ve ekonomik bunalımın etkileri sürüyor. Siyasi iktidarın iki yüzlü politikası ile beslenerek güçlenen zihniyet toplumsal yaşamın hemen tüm kesimlerine egemendir" denilerek, TRT'nin kişisel çıkar aracı olması, 141, 142 ve 163. maddelerin kaldırılmaması, düşünsel ve sanatsal yaratma özgürlüklerine getirilen yasaklar, idam cezalarının yürürlükte olması, işkencenin önünün alınamaması gibi konular üzerinde duruluyor.

Ülkenin yaşadığı bunalımın göstergesi olan kimi noktalar vurgulandıktan sonra basın açıklamasında şu görüşlere yer veriliyor:

"Gerçekte ana çizgileriyle belirttiğimiz toplumsal/siyasal bunalımın demokratikleşmenin yolunu tıkayan 12 Eylül Anayasası'ndan kaynaklandığını biliyoruz.

Bu yasaların yaşamın her kesiminde, halkımızın demokratikleşme taleplerini askıya alınması için çıkarıldığını biliyoruz.

Ve siyasal iktidarın politikasına egemen olan Turgut Özal'ın ekonomik ve siyasal çıkar grupları ile birlikte bu yasaların kimliğinde olduğunun da bilincindeyiz.

Bizim tanıdığımız Turgut Özal, on yıldır izlediği politika ile ülke ekonomisini, Osmanlı maliye nazırlarına rahmet okutacak biçime batağın eşiğine getiren kişi değil midir?

Ulusun alın teri ile varedilen kuruluşları yabancılara peşkeş çekme yolundaki kişi değil midir? 12 Eylül'ün koşullarından yararlanıp tüm uyarmalara karşın, basın ve kültür, sanat kuruluşlarını çağdışı felsefelerin karanlığına sürüklemek isteyen devletin televizyonunda Türkçe dilbilimcimize savaşım ilan eden kişi değil midir?

Kısaca, bugün toplumun içinde yaşadığı dengesizliklerin, antidemokratik ortamın bir numaralı sorumlusu olan zat, yine antidemokratik yöntemlerle ve egemen olduğu ANAP grubunun oyları ile Cumhurbaşkanı seçilme aşamasına gelmiştir. Son seçimlerde partisinin yüzde 21.75 oranında oy aldığını gözardı etmekte, kendisine bu gerçeği hatırlatanları "şer cephesi" olarak suçlamaktadır. Bu tutumu, oy tabanını yitirmesinin yanı sıra, tarafsızlığının da ortadan kalktığının açık bir kanıtıdır.

Cumhurbaşkanığı makamını seçilmesine beş kala, kendisini destekleyenler dışındaki -daha büyük bir yüzdeye ulaşan- yurttaş kesimini "şer cephesi" olarak suçlayan bir politikacının Anayasa'da tarafsızlığı öngörülen bir yüce makama oturması, vahim bunalımlara yol açacaktır. Bizce bu temel sorunun çözümü, Turgut Özal'ın seçilip seçilmemesiyle değil, genel seçimlere gidilip parlamentonun yeniden oluşmasından ve söz konusu yasaların demokratik yönde değiştirilmesinden geçmektedir.

Biz yazar ve aydınlar, yazar ve aydın olmanın getirdiği işlev ve sorumluluk bilinciyle, bu gerçeği vurgulamayı kaçınılmaz bunalımlara düşmemek için uyarı görevimizi yapmayı zorunlu görüyoruz."□

"Ya demokrasi-Ya demagoji"

İKİ YIL ÖNCE, İKİ YIL SONRA

■ Umur Coşkun

İki yıl önce yaşanan kimi olaylar öncelikle komünistler ve diğer demokrasi güçleri için önemli görünüyordu. Ne ki, aslında bu olayların bir bütünlük içinde taşıdıkları anlam artık daha iyi anlaşılıyor.

Süreç bir bakıma TKP ve TİP'in birleşeceklerini açıklamalarıyla başladı. Bu açıklama, siyasal yaşamımızın geleceğini belirleyecek iki doğrultuyu, eskisine göre daha somut ve farklı bir düzlemde gündeme sokuyordu. Doğrultulardan birincisi, komünistlerin, marksistlerin öteden beri konuştukları "birlik" konusunda; net, kalıcı ve ileriye dönük bir adım atılmasıydı. İkincisi de, yetmiş yıllık örgütsel tarih mirasını taşıyan komünistlerin, Türkiye'nin siyasal yaşamında "yenilenmiş bir hareket" olarak rol oynama arzusuyla yer almak, yenilenmeyi kendi iç yaşamlarında ve politikalarında gerçekleştirmek çabalarının ortaya konmasıydı. Yenilenme ihtiyacı ve iradesi TBKP program taslağı ile ifadesini buluyordu.

"Birlik ve yenilenme"nin bu önemli dönemeciyle eş zamanlı olarak Behice Boran'ı fiziksel olarak yitirdik. O, büyük bir insan büyük bir komünistti ve birlik ve yenilenmenin bu önemli dönemecinin gerçekleşmesinde, tüm yaşamıyla ve fikirleriyle büyük rol oynamıştı. Dolayısıyla ölümünün yarattığı etkiler de büyük oldu. Boran'ın cenazesinin yurda getirilmesi ve yapılan kitlesel törenler, yoldaşlarının yanı sıra diğer marksistlerin ve tüm demokrasi güçlerinin aktif katkısıyla gerçekleşti. İşte bu noktada, sürecin daha önce genel olarak planlanmış, birlik ve yenilenmeden ayrı düşünülmesi mümkün olmayan, fakat henüz bir zaman takvimine bağlanmamış bir başka boyutu gündeme geldi. TBKP'nin yasallaşması için, komünizmin yasallığı için girişimde bulunmak politikası, böylece hızlanmış oldu.

Bu girişimin bugünden iki yıl önceki somut ifadesi, "TBKP liderleri" Nihat Sargın ve Haydar Kutlu'nun, TBKP'yi yasalda kurmak için Türkiye'ye dönmeleriydi.

Anımsanacağı gibi, Sargın ve Kutlu'nun dönüşleri aynı zamanda bir genel seçim atmosferi içinde değerlendirilmeye ve tartışılmaya başlandı. Bu da sürecin hızlanmasını etkileyen belirleyici nedenlerden biriydi. Şöyle ki, demokrasiyi kazanmak birçok alanda verilen mücadelelerle mümkün olacaktı. Ancak bunların içinde düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün sağlanması demokrasi mücadelesinin başlıca odak noktasıydı. TBKP bu alanda kendi katkısını yapmak istiyor, seçim ortamı içinde tüm siyasal partilerin bu yakıcı konuyu ele almalarını öneriyordu. Siyasi partiler düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün, demokratikleşme, bir hukuk devleti olma, gerçek çoğulculuk ve yeni bir politik kültür açısından önemini yeterince göremediler, seçim ortamının, sağlanması gereken mutabakatlar yönünden yarattığı fırsatları değerlendiremediler. Özel olarak ANAP ise, işi demagoji ve spekülasyon düzeyine çekmek istedi. Sargın ve Kutlu'nun dönüşlerine tutuklama ve işkenceyle yanıt verildi.

Yine de herşeye karşın daha "dönüş" telaffuz edilmeye başlandığı andan itibaren farklı bir durum oluştu. Bir kez artık egemen güçler komünizmi dış bir güç olarak gösterme özgürlüğüne sahip olamayacaklardı. Komünistler isimleriyle cisimleriyle orta yerdeydiler. Devlet yetkilileri, politikacılar, iş adamları, komünizmin yasallaşmasına karşı olmadıklarını ifade etmeye başladılar. Kuşkusuz bu kesimlerin, zamanlamanın ne olması gerektiği, nasıl bir komünizm ve halkın komünizmi istemediği gibi spekülasyonları vardı, ancak yasal komünist partisi artık çıkmamacasına Türkiye'nin gündemine girmişti.

Bugün bunları iki yıldır tanığı olduğumuz insanlık dışı, hukuk dışı bir uygulamanın sürdüğü koşullarda değerlendiriyoruz. Hapiste tutulan Sargın ve Kutlu'nun tıkanmış bir yargılamayla birlikte, şu anda, beş yıllık verilmemiş bir mahkumiyeti tamamlamış, çekmiş durumdalar. Onlara yapılan işkencelerle komünist hareketi, demokrasi güçlerini yaralayacak malzemeler sağlamaya çalışıldı, başarılamadı. Olaya tepki gösteren iki avukatın ve birkaç eski TKP davası sanığının katılmasıyla yaratılan "toplu dava" karikatürü de kimseyi yıldırmadı. Ne avukatlar, ne Sargın ve Kutlu'nun yoldaşları ve dostları ne de demokratlar, dayanışmalarını eksilttiler. Tam tersine Kutlu-Sargın olayı, onların tutuklu olmaları, işkence görmelerinin doğurduğu ve ısrarla süren iç ve dış kamuoyunun tepkisi, anti-komünist saldırganlığı genel olarak geriletti. (Özgür düşüncenin, çoğulculuğun ve ilerlemenin düşmanı bu akım şimdi lokal ve tekil hedeflerle yetinmek zorunda kalıyor.)

Demokrasi açısından neler kazanıldı

Yaşam tüm olayların sürecinde birtakım artıları ve eksileri karşımıza birlikte çıkarıyor. Amerikalıların pek sevdikleri bir girişle, "iki haberim var, biri iyi, biri kötü... önce iyisi..." diyerek dönüş eylemini ve ondan sonraki gelişmeleri, bugünkü durumu nasıl değerlendirebiliriz?

Dönüş eylemi tutuklanmayla, yasal çalışma isteminin reddiyle, 12 Eylül artığı rejimin ve ANAP'ın "demokrasiye geçildi" söylemi iflas etti. Dünya ve Türkiye kamuoyuna bir de özellikle bu nedenle rejimin demokratik olduğunu kabul ettirmek olanaksızlaştı. Yasal komünist partisine izin verilmemesi, hüküme-

TBKP liderlerinin dönüşünden sonra

İKİNCİ YIL ETKİNLİKLERİ

Adımlar (İstanbul)-İstanbul, Ankara, İzmir başta olmak üzere birçok ilde Sargın ve Kutlu'nun yurda dönüşlerinin ikinci yılı dolayısıyla 13-18 Kasım tarihleri arasında çeşitli etkinlikler düzenleniyor.

16 Kasım 1987'de dönüşleriyle, ülkenin gündemine 141-142. maddelerin, komünist parti üzerindeki yasağın kaldırılması sorununu, dünya kamuoyunun gündemine ise Türkiye'de demokrasi sorununu yakıcı biçimde getiren iki lider hala Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde tutuklu bulunuyor. Bilindiği gibi 22 Eylül 89'da dönen diğer TBKP yöneticileri M.Bozışık, A.Kardam, Ş.Yıldız da aynı davaya katılmak üzere tutuklandılar.

Diğer yandan TBKP'nin "yenilenme, birlik, yasallık" bütünlüğü içinde yürüttüğü mücadele sürmekte. 13-18 Kasım haftasının amacı, parti yöneticilerinin özgürlüğüne kavuşması talebini 141, 142. maddelerin kaldırılması, genel af, yeni, demokratik ve sivil bir anayasa gibi somut talepler çerçevesinde dile getirmek. Bu doğrultuda paneller, basın toplantıları, kart kampanyaları gibi çeşitli etkinlikler düzenlenecek.

Herkes için, her toplum kesimi için özgürlük ihtiyacıyla, yaşamın her alanının demokratikleştirilmesi, "Demokrasi, hemen şimdi!" belgisiyle dile gelecek ve 12 Eylül Anayasasının demokratikleşme önündeki en önemli engel olduğu gerçeği ve yeni, demokratik bir anayasa ihtiyacı özgün, çeşitli araçlarla kamuoyu gündeminin başına yükseltilmeye çalışılacak. 13 Kasım'da başlayacak haftada İstanbul'da birlik-yasallık süreci içinde iki yılda atılan adımları belgeleyen bir fotoğraf sergisi açılacak, aynı içerikli video-film gösterisi yapılacak.

17-18-19 Kasım günlerinde, sırasıyla İstanbul, İzmir, Ankara'da Yunanlı sanatçı Maria Dimitriadis'in de katıldığı Grup Bulutsuzluk Özlemi-Özgürlük Konseri yer alıyor.

Hafta boyunca Kutlu-Sargın'a,diğer TBKP yöneticilerine özgürlük dileğini, ilgili makamlara ise komünist parti üzerindeki yasağın kaldırılması, TBKP yöneticilerinin serbest bırakılması talebini dile getiren kartlar postalanacak.

Hukuk sisteminde tam bir kriz oluştu. Genel hukuk ilkelerine, çağdaş dünya koşullarına, Türkiye'deki politik atmosfere göre TBKP yargılanamaz duruma geldi. Davada TBKP'nin programı, politikası, eylemi suçlanıyor. Komünist adıyla parti kurulması fikri dışlanamıyor. Tutukluluk ise sürüyor. Buna gerekçe 141-142 oluyor. Böylece bu maddeler hızla aşınıyor...

tin bile, demokraside Batı standartlarına henüz ulaşılamadığını kabul etmesinin gerekçesi oluyor. 141-142'nin kalkması, yasal komünist partisinin kurulması, iç ve dış kamuoyunca ve bizzat hükümetçe, demokrasinin olmazsa olmaz koşulu olarak kabul edilmeye başlandı. Bu yönüyle komünistlerin kaderiyle özgür düşünceden yana olan tüm güç ve insanların kaderi birleşiyor.

İşkence sorunu, 12 Eylül hukuku sorunu, daha geniş boyutlarda gündeme geldi. Sargın ve Kutlu'nun Avrupa İnsan Hakları mahkemesine bireysel başvurularının kabul edilmesiyle, işkenceye karşı mücadelede önemli bir mevzi kazanıldı.

Hukuk sisteminde tam bir kriz oluştu. Genel hukuk ilkelerine, çağdaş dünya koşullarına, Türkiye'deki politik atmosfere göre TBKP yargılanamaz, suçlanamaz duruma geldi. Davada TBKP'nin programı, politikası, eylemi suçlanamıyor. Komünist adıyla parti kurulması fikri dışlanıyor. Tutukluluk ise sürüyor. Buna gerekçe 141-142 oluyor. Böylece bu maddeler hızla aşınıyor. Sargın ve Kutlu'nun tutukluluğuyla geçen her gün, bu üstü kapatılamaz çelişki nedeniyle nesnel olarak 141-142'nin kalkmasından yana bir güç birikimi oluşturuyor.

Öte yandan TBKP'nin yasal kurulması mücadelesi, mevcut çağdışı sistemin kilit noktalarının aşılmasını gündeme getiriyor. 141-142'nin yanısıra, genel olarak politik tutukluluk müessesesinin kalkması, seçim kanunu, Kürtlerin varlığının tanınması vb. konular bir bütün olarak bu olayda sorgulanıyor ve sorgulanacak. TBKP davasının içinde önemle yer aldığı yasallaşma süreci, kuşkusuz demokratikleşmenin tüm sorunlarını çözecek değildir, ama önemli bir dönüm noktası olmaya adaydır.

Sürecin eksileri

TBKP yasallaşma politikasıyla kendi birikimlerine, tüm sol güçlere ve demokrasi mücadelesine hizmet eden katkılarda bulunmakla birlikte, bu alanlarda olanaklı olan herşeyi yapamadı. Birlik-yasallık-yenilenme şeklinde ifade edilen eylem hattında kararlılıkla yürüyemedi. Boran ve Kutlu'nun birlik açıklamasıyla Kutlu ve Sargın'ın dönüşüyle yaşama geçmeye başlayan ve TBKP programında ruhunu bulan doğrultu ısrarla sürdürülemedi.

Yeni politikanın kamuoyuna, sol çevrelere anlatılması, açıklanması partinin profilinin tanıtılması yetersiz kaldı. Politikada başlayan yenilenme teorik alanda yeterince temellendirilemedi ve en önemlisi yenilenme, örgüt anlayışına, çalışma tarzına ve ilişkilere çok az nüfus edebilmiş durumda bulunuyor. Bu durumun bir tehlikesi de, yenilenme politikasını ortaya atıp süreci geliştiremeyince, "yenilenme" sözcüğünün bizzat kendisinin kimi sol çevrelerle TBKP arasındaki ilişkinin güçlenmesine engel oluşturmasında görülüyor.

TBKP, kendi dışındaki marksist çevrelerle, birlik-yenilenme-yasallık sürecini birlikte paylaşacak, onlarla karşılıklı etkileşim içinde bu süreçleri derinleştirecek ısrarlı ve inisiyatifli bir politikayı yaşama geçiremedi. Bir Rus atasözündeki gibi, "eski bardaklarla yeni votka içmek", tüm süreci olumsuz etkiledi. Bu durum şöyle özetlenebilir: Politikasının doğruluğuna inanmış olan TBKP sorunu kendi dışındakilere "anlatmakla" çözülebileceğini sandı. Anlatamayınca da kendi politikasının öne çıkan ve "somut" görünen yanlarının baskısı altında kaldı. En dışa dönük olması gereken politik doğrultular, en çok içe dönmeye yol açtı. Oysa, günümüzün gerçeği olarak hiç kimse, hiçbir politik güç, kendi dışında oluşturularak kendisine sunulan politikaları bir anda benimsemiyor, bunlara kuşkuyla bakıyor, kendisinin baştan katılımına ve paylaşımına esas değeri veriyor. Öte yandan politika doğru bile olsa, eğer kuşku ve karşıtlık bir kez ortaya çıkmışsa, bu karşıtlık dost güçler arasındaysa, o zaman "nasıl aşılır, nasıl kaldırılır" yönünde özel çabalar gerekiyor. TBKP de içinde, tüm marksistlere egemen olan "eski" anlayışlar bu özel çabaların gerçeklik kazanmasına elvermedi. Kimi marksist çevreler de, politikanın içeriğiyle ilgilenmek yerine, üstü örtülü ya da açık, güçler arasındaki asimetriğiyle, öze değil biçime ilişkin sorunlarla daha fazla ilgilendiler. TBKP'ye karşıtlık adına yenilenme ihtiyacını küçümseyerek, dogmatizme kapı araladılar.

TBKP ayrıca, hem politik, kültürel, sosyal yaşamın her alanında politikalarını geliştirerek, tüm özgürleşme hareketlerinde yeni bir tarzda yer alarak hem de demokrasi mücadelesinin kilit bir sorunu olarak yasallaşma politikasını ısrarla sürdürerek, bütünsel bir parti faaliyetlerini ortaya koyamadı.

Birlik-yasallık-yenilenmenin her üç doğrultusunun özgül önem ve ağırlıkları, birbirini tamamlayan karakteri yeterince bilince çıkamadı. Herşey yarım kaldı. Yarım başarı tüm başarısızlığın yolunu açıyor. Yenilenme hareketini marksist solun özgürlüğünü ve birliğini ve demokrasinin kazanılmasını tehlikeye atıyor.

Bugünkü durum

Sayılan tüm artı ve eksilerle birlikte, şimdi nasıl bir durumla karşı karşıyayız? Özal'ın "cumhurbaşkanlığı" kaçınılmaz olarak Anayasa sorununu gündeme getirecektir. Demokrasiyi kazanma fikrinin aktif yandaşları artabilecek, mücadele kitleselleşebilecektir. Tüm özgürlüklerin kazanılmasıyla, komünist partinin özgürlüğünün kazanılması birbirine daha çok yakınlaşacaktır.

Nasıl bir ortamdayız? Dünyada demokrasi fikri, sınıf mücadeleleri içinden birike birike gelen ve insanlığın ortak kazanımı bir evrensel değerler sistemi olarak, güç kazanıyor. Toplumlarda ve bizim toplumumuzda tabuların yıkılması, herşeyin açık tartışılması ihtiyacı artıyor. Türkiye'nin politik kültürünün bu bağlamda demokratikleşmesi için yasal bir komünist partisine ihtiyaç belirginleşiyor. Türkiye'nin, mevcut politik partiler yelpazesindeki boşluğun dolması için, emekçilerin ve aydınların umut bağlayabileceği, kitlesel, marksist solun potansiyellerini birleştirip harekete geçirmek ve 21. yüzyılın koşullarına bugünden kendini hazırlamış yenilenmiş bir komünist partisine ihtiyacı var. Öte yandan tüm dünya komünist hareketin geleceğini tartışıyor. Çözümler kolay olmayacaktır.

TBKP açısından sorun, hergün kendisini hissettiren nesnel ihtiyaçlara bugünden yanıt verebilmek için iki yıl önce başlayan süreci bütünsel rotasına yeniden oturtmak, her alanda kararlı bir tutumla yeni adımlar atmaktır. Tüm marksist güçler açısından sorun, bu amaçları paylaşarak, solun yazgısının bütünsel ve birleşik bir yenilenmeye bağlı hale geldiğini görebilmek ve bu süreçleri birlikte düzenlemeye girişebilmektir.

Hükümet açısından sorun iki yıl önce Kutlu'nun kaykırdığıdır hâlâ: "Ya demokrasi-Ya demagoji!" □

Baskın Oran ile, ABD'nin Ermeni Tasarısı üstüne

"AKLI BAŞINDA HİÇ KİMSENİN DESTEĞİNİ ALAMIYORUZ"

Şimdi, burada konumuz olmadığı için girmiyorum, gerçekten bir Ermeni soykırımı dedirtecek şeyler oldu mu, bunu tartışmıyorum. Ama şu kesin: Uluslararası planda Türkiye imajı o denli kötü ki, Türkiye denince işkence ve baskıdan başka birşey o denli akla gelmiyor ki, yoğun propagandanın da yardımıyla yabancılar bu olayın gerçekten olmuş olduğuna iman etmiş durumda...

ABD Kongresi'ne verilen ve "Ermeni Soykırımının 75. Yıldönümü olması gerekçesiyle, 24 Nisan 1990'ın ABD'de "Ulusal Anma Günü" ilan edilmesini öngören karar tasarısı, adalet komisyonundan geçti. Konuyla ilgili olarak AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi Baskın Oran ile konuştuk. Oran'ın görüşlerinin konuya ilginç boyutlar getireceğini düşünüyoruz.

— Cumhurbaşkanı seçimiyle uğraşmaktan, Türkiye'nin önemli dış politika sorunları unutulup gitmiş görünüyor. Oysa, hiç birşey olmasa, Bulgaristan ve Ermeni sorunları var, ikincisi, süreç bakımından, daha da yaşamsal. Özal'ın meşhur "Tek atımlık Tabancı" lafı şu günlerde gene tartışılıyor. İsterseniz, ABD Kongresi'ndeki durumdan başlayabilir miyiz?

Oran: Senatör Robert Dole, Kongre'ye bir karar tasarısı verdi. 24 Nisan 1990'ın "Ermeni Soykırımının 75. Yıldönümü" olduğunu, ABD'de "Ulusal Anma Günü" ilan edilmesini öngörüyor. Tasarı adalet komisyonundan geçti. Türkiye, "Üsler Anlaşması" diye bilinen Savunma ve İşbirliği Antlaşması'nı (SEİA) koz olarak kullanmayı, bu arada Yahudi lobisini devreye sokmayı vb. umuyor. Şu andaki durum çok kısaca böyle.

— Amerika'daki girişimlerin ilki olmasa gerek bu. Bir keresinde Kenan Evren bu yüzden ABD gezisini ertelemeyi düşünmüştü.

Oran: Düşünmüştü, buyurun gelin geçirmeyeceğiz demişlerdi, gitti, şimdi gene gündeme getirdiler. Amerikalıların bize vermek istedikleri imaj şudur: "Yönetim (Beyaz Saray ve ABD Dışişleri) sizden yana, Kongre ise Ermeni lobisinin etkisi altında. Elimizden geleni yapıyoruz.

Artık bu imaj bile geçersiz, çünkü Başkan Bush seçilmeden önce, Ekim 1988'de Ermenilere destek sözü verdi.

— Yani, Yönetim ve Kongre aynı paralele geldi diyorsunuz.

Oran: Öyle ama, bunun bir kıymeti harbiyesi yok, önemli olan nokta başka. Bu Ermeni Tasarıları (ET) Türkiye'nin başında her daim Demokles'in Kılıcı. Böyle devam ettiğimiz sürece de sallanacak. Öyle görünüyor ki, biz bu tasarı yasalaşmasın diye, tasarının verebileceği zarardan fazla zarar verecek ödünler vermeye devam edeceğiz. Bir örnek, şimdi Ermeni denizine düştük, Yahudi lobisine sarılıp Arapları başımıza üşüştürüyoruz.

Bir fıkra vardır. Adam bekar, eve her zaman sarhoş gelir, postalları fırlatır atar, sızar kalırmış. Alt kattaki komşunun canına tak demiş, çıkmış yukarı, rica etmiş. Lütfen şu postalları atma, yere usulca koy, demiş.

Adam, kötü adam değil. Mahçup olmuş. Bununla birlikte, o akşam gene unutmuş, bir tanesini fırlatıp atmış, ama birden hatırlayıp ötekini yavaşça yere koymuş.

Biraz sonra alttaki komşu damlamış: "Lütfen kardeşim", demiş, "şu ötekini de at da, uyuyalım!"

Türkiye de bu gidişle aynı şeyi söyleyecek ama, çok ödün vermiş olacak. Aklını başına bir an önce toplasa fena olmaz.

— Yani, tasarıların geçmesine razı olmasını mı kastediyorsunuz? Ama bu durumda istekleri hiç bitmeyeceği, Ermenilerin önce tazminat, sonra toprak talep edecekleri söyleniyor.

Oran: Şimdi, burada konumuz olmadığı için girmiyorum, gerçekten bir Ermeni soykırımı dedirtecek şeyler oldu mu, bunu tartışmıyorum. Ama şu kesin: Uluslararası planda Türkiye imajı o denli kötü ki, Türkiye denince işkence ve baskıdan başka birşey o denli akla gelmiyor ki, yoğun propagandanın da yardımıyla yabancılar bu olayın gerçekten olmuş olduğuna iman etmiş durumda. Ne derler, şüyuu (duyulması) vukuundan (gerçekten olmasından) beter bir olayla karşı karşıyayız.

Fakat burası da değil önemli olan. Önemli olan, şu sorunun cevabı: Allahaşkına, biz TC'nin kuruluşunu hangi yıldan başlatıyoruz? 1923'den mi, yoksa 1299'dan mı? önce bunu bir bilelim. 1923'den önce olanlardan bize ne? Ben Osmanlı İmparatorluğu'nu yazısına varıncaya kadar reddetmişim de, günahlarına mı sahip çıkacağım? Ama, sahip çıkıyorsan bu geçmişe, günahlarını da ödetirler. Bunu bilelim.

— Peki, nasıl bir strateji öneriyorsunuz? Özal'ın Aralık 88'de söylediği "Tek atımlık tabancadır, atılsın bitsin" mi demek gerekiyor?

Oran: Bu konuda öyle bağnaz davranıyoruz ki, Batı'da aklı başında hiçbir kimsenin desteğini alamıyoruz. Oysa, bu olayı "soykırım" olarak nitelemeyen, "karşılıklı trajik olaylar" olarak betimleyen, "TC bu olaylardan sorumlu değildir" diyen tasarılar var. Biz, evelallah, bunlara da aynı şiddetle karşı çıkıyoruz.

Benim dediğim, Türkiye hiç olmazsa bu tasarılara sıcak yaklaşmalıdır. Tazminat isterlermiş. 50 küsur milyar dolar dış borcu ödedik de, sıra tazminata geldi. Toprak isterlermiş. Valla, bizden önce Kürtlerle kapışsınlar, çünkü Kürtler de istiyor oraları.

Dünyada şu anda bir azınlıklar rönesansı yaşanıyor. Buna ilaveten, 80 yıllık bir Ermeni propagangası söz konusu. Biz dramatik atılımlar yapmazsak, gittikçe sıkışırız köşeye. Şimdiye kadar yaptığımız en radikal iş, Osmanlı arşivlerini "açmak" oldu. Tırnak içinde söylüyorum, çünkü 1691-1891 arası düzenlenip açıldı. Oysa, olaylar 1891'den sonra. Çıkarılacak bürokratik zorlukları, arşivlerin ayıklanmış olup olmadığını hiç sanmıyorum. Olayların asıl olduğu 1915'e sıranın ancak 16 yıl sonra geleceği hesaplanıyor, bu gidişle.

— Olaylara girmeyelim dediniz ama, neyi kabul edip neyi etmeyeceğimizi saptamak için buna girmek kaçınılmaz görülüyor.

Oran: Ermeniler, Osmanlı İmparatorluğu'nun sorun çıkarmayan tek azınlığı. Millet-i Sadıka lafı burdan. Ama, 19. yüzyılın ikinci yarısında milliyetçilik akımları onları da etkiliyor, başlıyorlar çeteler kurmaya. Sultan Hamit bunların başına, ezeli düşmanları Kürtleri musallat ediyor. Hamidiye Alayları'nı yani. Ermeniler kentli, burjuva. Kürtler dağlı, feodal. İkincisi periyodik olarak inip birincisinin artı değerini alıp götürmüş, tarih boyunca. "Ezeli" deyişim burdan.

Ermeniler Avrupa'nın dikkatini çekmek için tedhişe başlıyorlar, Osmanlı da bastırıyor. Aslına bakarsanız, tarih boyunca Türkler ayaklanmış İstanbul'a karşı, Celâli İsyanları'nı anımsayın, aynı şekilde bastırılmış.

Ama asıl olaylar 1915'te. Savaş sırasında Ermeni çeteleri Müslüman köylerini basıyor. Karşılıklı birbirini öldürme başlıyor. Gerçekten "Karşılıklı trajik olaylar" söz konusu. Ama Ermenilerin güçlü olduğu birkaç yer hariç, azınlık çoğunluk kavgasında her zaman olan burada da oluyor, Ermeniler daha çok öldürülüyor.

Ermeniler bir de Rusya'ya karşı Osmanlı ordusunu arkadan vurunca, İttihat ve Terakki yönetimi tüm Ortodoks Ermeni halkını (çünkü bunlar Çarlık propagandasının etkisi altında; Katolik ve Protestan Ermenilere dokunulmuyor) güneye sürüyor. Ama öyle bir sürüyor ki, çoğu yolda telef oluyor. Bazı yerlerde yerel yöneticiler bu insanları soğukkanlılıkla katlettiriyor.

Örneğin TC, bu tehcirin koşullarını kınasa, bence çok iyi eder. "Ermeniler mi öldürülmüş? Benim hiç haberim yok!" demekle olsa iyi ama, olmuyor işte. Olmadığı daha ne kadar denenecek?

Diğer yandan, "soykırım, jenosit" denebilmesi için, Babıali'nin bir emri var mı, yoksa tehcir (göç ettirme) sırasındaki ihmal ve kötü koşullar, yerel davranışlar ve savaş ortamı mı doğurdu bu rezaleti, bu mühim. Arşivlerin önemi de burada ortaya çıkıyor.

— Bizim Dışişlerinin bu konudaki tutumu ile Özal'ın tutumu arasında ne fark veya benzerlik var?

Oran: Aslında, Özal'ın dediği "Tek atımlık" olayı tamamen mantıksız değil.

Kadının biri gece vakti evine yetişmek için acele ediyor, herifin biri karşısına çıkmış. Başlamış ısrara: "Ne olur, bir kerecik yapayım!" Kadın feleğin çemberinden geçmiş bir babayiğit, defol, demiş. Adam ısrarda berdevam. Sonunda, fıkra bu ya, kadını bezdirmiş. "Yap ulan, ne yapacaksın yap da göreyim!" demiş kadın.

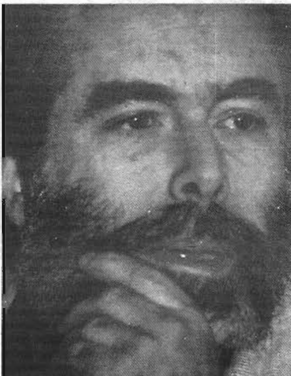
Adam iki elinin başparmağını ağzının iki yanına sokup açmış, "Ceeee!" demiş.

Yani, bu ET korku filmini görme korkusu o kadar zarar veriyor ki bize, sonuna kadar görsek daha da az korkacağız. Ama Dışişleri bu konuda ödün vermeye yanaşmıyor. "Pandora'nın Kutusu" bir açılırsa, içinden ne çıkacağı belli olmaz, diyor.

Yalnız, bu Pandora'nın Kutusu daha nasıl açılacak, bu kadar şüyu bulmuş bir durumda, onu düşünmek gerek bir de. Anımsayacaksınız. Pandora'nın Kutusu'ndan her bir kötülük çıkmıştı mitolojik öyküde; bir tek şey kalmıştı içerde çıkmamış: Umut. Sanırım biz de aynı durumdayız bu kutu karşısında.

Diğer yandan, Özal'ın dış politikadaki her işi gibi bu da, derinine inince, bir felaket. Adam Aralık 1988'de Başkan Bush'u tebrikten çıkıyor, o zaman ediyor bu "tek atımlık" lafını.

Yahu, bu ayak üstü edilecek laf mı, olur mu? Madem ki politikanın stratejisini sen saptıyorsun, bir yere kadar gelmemiz şart dersin Dışişleri'ne, sonra onlarla oturursun, bir plan dahilinde ne kabul edilecek, nereye kadar gidilecek onu konuşursun, kapalı kapılar ardında saptarsınız. Yoksa, gazetecilerin önünde dış politika revolüsyonu yapılmaz! □

Oran: "Allahaşkına, biz TC'nin kuruluşunu hangi yıldan başlatıyoruz? 1923'den mi, yoksa 1299'dan mı?"

Bu cinayetlere ne zaman 'dur' denecek?

BİR KÖYLÜ DAHA ÖLDÜRÜLDÜ

Evet, Kürt nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgelerde devlet, devlet olma özelliğini yitirmişti artık. Yol kesen, ev basan, insanlara sorgusuz sualsiz ölüm infazı uygulayan, cahil insanları silahlandırıp "kelle avına" gönderen, köy boşalttıran, adam kaçıran bir idari mekanizmaya devlet denebilir miydi?

Aydın Atlı (Diyarbakır)-Tarih: 4 Ekim 1989. Saat: 14 suları. Yer: Olağanüstü Hal Bölge Valiliği. **Kozakçıoğlu:** "Van'ın Gürpınar ilçesine bağlı Beşparmak Köyünde, güvenlik güçleri ile bir grup terörist arasında çıkan silahlı çatışmada bir terörist ölü, bir terörist yaralı olarak ele geçti." Tarih: yine 4 ekim, aynı saatler. Yer: Gürpınar ilçesi Beşparmak köy meydanı. Van Alay Komutanı Yarbay **Bekir Temel:** "Hepimizin başı sağ olsun. Bir köylü kardeşimiz yanlışlıkla öldürüldü..!"

Mahkemesiz infaz

2 Ekim tarihinde, akşam karanlığıyla birlikte çökmüştü ölüm kokusu Van'a bağlı Gürpınar ilçesinin Beşparmak köyü üstüne. 40 hanelik köy panzerler ve cemselerle kuşatılmış, her evin etrafına bir jandarma timi yerleştirilmişti. Köye operasyon yapan Jandarma birliğinin komutanı Üsteğmen **Hayati**, köy halkından **Nedim Öner** adlı şahsın evine yöneliyordu.

"Kapımız çalındı. Oğlum Nedim açtı. Üsteğmen ona, 'giyin ve dışarı gel', dedi. Oğlum söyleneni yaptı. Üsteğmen oğlumu daha önceden de tanırdı. Üsteğmen oğluma, 'karşı tepede Apo'cu var', dedi. Nedim ise, 'onlar Apo'cu değil bizim çobanlar, ateş etmeyin gidip hepsini getireyim', dedi. Üsteğmen kabul etti. Oğlum tam taksiye binecekken birden ateş ettiler. Oğlum yere yıkıldı. Üzerine atılmak istedim, beni dipçiklerle içeri kapattılar. Sonra da başladılar evimizi taramaya. Ne duvar kaldı, ne pencere, ne de kapı. Sabaha kadar bizi evden dışarı çıkarmadılar. Çocukların korkudan dili tutulmuştu..!"

Nedim Öner'in annesi 55 yaşındaki **Fatma Öner**, bir yandan saçını başını yolarken, öte yandan da güç bela anlatabilmişti bunları. Aradan üç gün geçmesine karşın, gözyaşları oluk oluktu Fatma kadının.

2 Ekim akşamı saat 21 sularında jandarmaca öldürülen Nedim Öner'in iki karısı, bir erkek iki kız çocuğu var.

"Oğlum Mehmet amcası Nedim'le birlikte dışarı çıkmıştı. Nedim'e ateş edilince o içeri doğru kaçtı. Açılan ateş sonrası yaralanıp yere düştü. Güç bela içeri çektik kendisini. Onu mutfağa gizledik ve yavrucağım sabaha kadar iniltilerle öyle kaldı. Sabahleyin alıp götürdüler. Savcıya ifademi verdim. 'Davacıyım', dedim. İki gündür de Van'dayım. Oğlum öldü mü, kaldı mı bilemiyorum. Bana göstermiyorlar. Başına 35 asker dikmişler. Senin oğlun 'siyasi' diyorlar, valla yalan billa yalan..!"

Mehmet Öner'in annesi **Sitti** kadın anlatıyordu bunları. "Yaralı olarak ele geçen terörist" Mehmet Öner, yedi çocuk babası...

Doğu'da göç! Gireçolya (Derebaşı) köyü köylüleri katırlarla getirdikleri eşyalarını traktöre yüklüyorlar.

Keyfi ve kasdi ölüm

"Kardeşim keyfi ve kasdi olarak öldürüldü", diyordu Şidan aşiret reisi **Kaya Öner**. Öner, "Kardeşim Nedim'in ne bir suçu vardı, ne de günahı. Devletçe aranan biri değildi. O köye evini getirmeye gitmişti. Onun evde bulunduğu saatte jandarma köyü basıyor, bizim eve gidiyorlar. Kardeşim Nedim'i evden çıkarıp kurşuna diziyorlar. Olay bu. Kardeşini katlettikten sonra ise, evimizin duvarlarını ve dört bir yanını kurşunluyorlar. Binden fazla mermi yakmışlar. Arabayı parça parça etmişler. Olaydan bir gün sonra köye gidebildik. Almıyorlardı. 'İsyan çıkar', dedik, 'bizi de öldürün', dedik ve köye gidebildik. Alay Komutanı Bekir Temel yanıma gelerek 'Kaya bey, hepimizin başı sağ olsun. Bir yanlışlıktır oldu işte. Lütfen bu işe gazetecileri ve politikacıları bulaştırma' dedi. Duyduk ki, Kozakçıoğlu açıklamasında, 'bunlar terörist' demiş. Bu kadarı da olmaz..!"

Silah almayana ölüm cezası

Şidan aşireti reisi Kaya Öner 22 Eylül 1989 günü Van Tugay Komutanlığı'nda yapılan ve Van yöresinin 11 ağasının katıldığı "Ağalar Toplantısı"nda, silah almak istememiş ve toplantıyı bitmeden terk etmişti. Tugay Komutanı Tuğgeneral **Yusuf Başsoy'un**, 'canın isterse silah alırsın, çok geçmeden göreceğiz bakalım', diye ardından seslendiğini anlatan Öner'e kardeşinin ölümüne yol açan kasdın, aşiretinin silahlandırılmasıyla ilgisi olup olmadığını sormamız üzerine de, Öner şunları söylüyordu: "Bilmiyorum. Ama zulüm yapılan bir tek ben değilim ki. Aha bakın Silopi'ye... Hem ben silahı nasıl ve kimin için alacağım. Aşiretim silah istemiyor. Silahı kadınlara mı vereceğiz...!"

Öner'in küçük kardeşi **Ferzande Öner** ise, "Yazın, silah almak istemediğimiz için abimi öldürdüklerini yazın. Doğrusu bu. Silah almayana ölüm cezası uyguladılar", diyordu.

Devlet olma özelliği

Öldürülen Nedim Öner'in cenaze törenine 3500 kişi katılıyordu. 150 araçlık bir konvoyla Van il merkezine getirilen cenazeyi köylüler mezarlık yerine, hükümet konağı binasına götürmek isteyince polis müdahale ediyordu. Van Tugay Komutanlığı'ndan gelen takviye birliklerinde etrafını sardığı bir kısım köylüler, "**kahrolsun katiller**" diye slogan atıyorlardı, Geniş güvenlik önlemleri altında Van Şabaniye mezarlığına götürülen Nedim'in mezarı başında anne Fatma Öner baygınlık geçiriyordu.

Nedim Öner'in vücudundan 26 kurşun çıkmıştı. "Yalnızca sol ayağında üç kurşun vardı", diyordu köylü **Alihan Güler**. Güler de olayın tanıklarından. "Nedim komşumuz olurdu. Silah sesleriyle fırladık dışarı. Nedim cansız yatıyordu, ama ateş kesilmemişti", diyordu Alihan Güler.

"Sabah dışarı çıkmamıza izin verilince Üsteğmenin üzerine yürüdüm. 'Dinsiz kafir oğlumu neden öldürdün?' diye haykırdım. Askerler beni tuttular. Üsteğmen bana, 'kes dırdırı, yoksa seni de gebertirim', dedi." diyordu Fatma Öner. Fatma Öner'e Kozakçıoğlu'nun açıklamasını anımsatıyoruz. "Yalan", diyor, "Koskocaman yalan. 'Çatışma olmuş', diyorlar öyle mi? Peki silah nerede? Değil oğlumda, evimizde, hatta tüm köyde bir tek silah dahi bulamadılar. Bütün evler, bütün yataklar arandı. Hangi silahla çatıştı oğlum?"

Şidan aşiret reisi Kaya Öner ise, "TRT'yi dava edeceğim. Sağken sorunsuz ve sıradan bir yurttaş olan kardeşim öldükten sonra mı terörist oldu?.!" diye soruyordu. "Avukatlar tutacağım", diyor Öner. Sorumluların saptanıp cezalandırılmaları gerektiğini söyleyen Başparmak köylülerinden görgü tanığı beş kişi Gürpınar C. Savcılığı'na verdikleri ifadelerinde Nedim'e altı askerin A4 silahı ve hafif makinalılarla ateş ettiklerini söylemişlerdi.

Gürpınar Cumhuriyet Savcısı **Ziya Delen** ise, "Soruşturma sürüyor. Adalet yerini bulacak", demekle yetiniyordu.

Evet, Kürt nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgelerde devlet, devlet olma özelliğini yitirmişti artık. Yol kesen, ev basan, insanlara sorgusuz sualsiz ölüm infazı uygulayan, cahil insanları silahlandırıp "kelle avına" gönderen, köy boşalttıran, adam kaçıran bir idari mekanizmaya devlet denebilir miydi?

"Denemez", diyordu Ferzande Öner. "Hani konut dokunulmazlığı vardı? Hani bu konuda anayasal güvenceler vardı? Öldürülen Kürt oldu mu, bütün hukuk kurumları, demokratik müesseseler nedense sus-pus oluyor?" diyordu Nedim Öner'in küçük kardeşi Ferzande..

"Köye askeri bir helikopter geldi. Pilot bir Yüzbaşı, bana doğru gelerek, 'siz hainlerin sonu böyle olacak!' diye bağırdı. Olayı gören Alay komutanı gelip müdahale etti ve bana 'sen ona bakma cahildir, ben kulağını çekerim', dedi" diyen Kaya Öner, sormadan edemiyordu: "Hain kim? Hangi suçtan ötürü hain ilan ediliyoruz? Ellerinde belgeler varsa açıklasınlar...!"

Yas evini terketmemizin ardından saatler geçmesine rağmen, kadınların yeri göğü inleten feryatları kulaklarımızı çınlatmaya devam ediyordu. Anlaşılan bu böyle devam edecekti. Ta ki yeni köylüler bulunup öldürülene dek.

Devlet, PKK militanları karşısında yitirdiği prestijini artık öldürdüğü sivil ve savunmasız köylüleri PKK'lı ilan ederek elde etmeye çalışıyordu.

İşte en yakın örnekleri:

Yoncalı köyünde (Hakkari Merkez), 18 Temmuz 1989 günü 3 köylü öldürülmüş ve daha sonra kimlikleri anlaşılmasın diye yakılmışlardır. İşte Silopi Derebaşı köyü katliamı. Öldürülen 9 kişiden 6'sı Derebaşı köylüleridir ve bu insanlar köylerinden alınıp daha sonra da öldürülmüşlerdir.

Ve işte en son örnek: Van Gürpınar Beşparmak köyü. Kozakçıoğlu yaptığı açıklamasında öldürülen Nedim Öner, yaralı Mehmet Öner ve Kaya Öner'in sabıkalarının olduğunu söylemiştir. Acaba TCK'nda "sabıkalılar öldürülür" diye bir madde mi var?..□

TÜRKİYE'DE BİR KÜRT KONFERANSI TOPLANABİLİR

■ Fevzi Karadeniz

Kendi ülkelerinde "kimliklerini ortaya koyarak" konferans yapmak bir yana, dilini-töresini dahi yaşatamayan Kürtlerin, uluslararası bir konferansla gündeme gelmesi elbette ki, düşündürücüdür. Yalnız düşünürken de, önyargılardan uzak, sağduyulu, geniş ufuklu olmak gerekir.

Bilindiği üzere geçtiğimiz 14-15 Ekim tarihlerinde Paris'de Kürt Enstitüsü ile Danielle Mitterand'ın başkanlığını yaptığı "Fransa-Özgürlükler Vakfı"nın ortaklaşa düzenledikleri "Kürtler: İnsan Hakları ve Kültürel Kimlik" konulu uluslararası bir Konferans toplandı.

Bu Konferansın -adı etrafında koparılan fırtınalara rağmen- yüksek temsil düzeyinin, bilimsel tarzdaki yaklaşımlarının ve bu arada yankılarının Türkiye kamuoyuna yeterince ve gerçek anlamıyla yansıdığı söylenemez. Bu nedenle, burada onun daha çok bu yanları üzerinde durmaya çalışacağım. Ancak, geçmeden önce de bir ön düşünce olarak şunları belirtmek isterim:

Kendi ülkelerinde "kimliklerini ortaya koyarak" Konferans yapmak bir yana, dilini-töresini dahi yaşatamayan Kürtlerin, uluslararası bir Konferansla gündeme gelmesi elbette ki, düşündürücüdür. Yalnız düşünürken de, önyargılardan uzak, sağduyulu, geniş ufuklu olmak gerekir..

Öyle ya, bugün yeryüzünde hiçbir sorun yoktur ki, uluslararası boyutları olmasın. Bilimsel, teknik gelişmenin, enformatiğin, kitle iletişim araçlarının neredeyse "bir ev" kadar küçülttüğü ve insan haklarına karşı duyarlılığın giderek arttığı dünyamızda sorunların böylesi hal alması artık kaçınılmaz oluyor. Bunu engellemek için harcanan çabalar da boş ve gereksiz oluyor.

Başka bir deyişle her ülkenin hem olumlu biçimde çözdüğü, hem de kötü biçimde "hallettiği" ya da edemediği problemleri, görüntüleri ister istemez uluslararası kamuoyunun ilgisini çekiyor. Nasıl ki, Türkiye'nin "Kuş cenneti" ve "Dikili Festivali" turistik yerler, kültürel faaliyetler çerçevesinde uluslararası boyutlarda konuşuluyorsa; Yeşilyurt köyünde köylülere insan dışkısı yedirilmesi olayı da aynı alanlarda konuşuluyor, tartışılıyor. Hem de Avrupa Konseyi'nde ve insan hakları çerçevesinde. Yani ne edersek edelim, çamur güzele, makyaj çirkine kâr etmez. Mal meydanda, güzel de seyrandadır.

Böyle olunca; üzerinde yaşadıkları toprakları ayrı sınırlar arasında kalan, dilleri-kültürleri yasaklanan, kendileri yok sayılan ve fakat baskı ve zulüm gören -20 milyonu aşkın nüfusuyla- Kürtlerin, uluslararası bir Konferansla gündeme gelmesi, tartışılması niçin gereksiz olsun, niçin yadırgansın? Ondan ötesi niçin gerekli ve önemli olmasın.

Evet!.. soruna bu açılardan bakıldığında, Kürtlerle ilgili bu Konferansın haklılığı bir yana, onların tarihini, dilini-kültürünü bilimsel boyutlarıyla bir kere daha gözler önüne sermesi ve insan hakları çerçevesinde çeşitli çözüm önerileri üretilmesi bakımından düşüncemiz; onun yerinde ve yararlı olduğu noktasındadır. Kaldı ki; Konferansın ağırbaşlılığı, ciddiyeti, sunulan tebliğlerin çeşitliliği ve sunanların uzman kişiliği de bu düşüncelerimizi doğrular niteliktedir. Bakalım:

İki gün boyunca dört ayrı oturumda, tarih, dil, kültür, sosyal-siyasal durum ve hukuksal statü ile uluslararası evrensel haklar gibi benzer konularda yirmiye yakın tebliğ sunuldu.

İlk oturum; İngiliz parlamenter Lord A Vebury'nin başkanlığında açıldı. A. Vebury'nin "Türkiye AT'na girmek istiyor. Ancak kendi ülkesindeki azınlıklara kötü davranan bir ülke AT'na tam üye olamaz", sözleriyle başlayan açış konuşmasından sonra, önemli tebliğlerden birini Paris-Kürt Enstitüsü Başkanı Kendal Nezan sundu. Nezan, "Kürt Tarihine Toplu Bir Bakış" adlı tebliğinde MED'lerden başlayarak Kürdistan'ın son "statü değişikliği"ne kadarki tarihsel süreci aktardı. Bu tebliğ -en başta konusu itibariyle- kuşkusuz en ilgi çekenlerden biriydi. Çünkü sözkonusu olan Kürtlerin binlerce yıllık tarihi idi.

Bu bölümde tebliğ sunan diğer kişilikler ise; sırasıyla Hollanda Kraliyet Akademisi Dil Bilimleri Enstitüsünden Dr. Martin Van Bruinesse ile Paris-Kürt dili profesörü Dr. Joyce de Wangen idi. Konuları ise; biri "Kürtlerde geleneksel toplum ve Devlet" diğeri de "Dil ve Edebiyat"dı.

Birinci günün öğleden sonraki bölümü Danielle Mitterand'ın oturum yönetiminde başladı. Bu bölümde "Türkiye'de Kürt olayı" başlıklı bir tebliğ sunan Malatya-Bağımsız Milletvekili İbrahim Aksoy, Kürtlere yönelik baskıları ve çoğu güncel insan hakları ihlallerini sergiledikten sonra şu somut taleplerde bulundu: "Bölge Valiliği kaldırılmalı, dayak, işkence ve ordunun savaş hali durumuna son verilmelidir. Kürtlerin köylerine dönmeleri sağlanmalı, Kürt dili ve kültürü üzerindeki yasaklar kaldırılmalı, Kürtçe eğitim hakkı tanınmalı ve meselenin çözümü özgürce tartışılabilmelidir." Ayrıca Aksoy, iki halkın birlikte yaşama eğilimini vurgulayarak "Kürt ve Türk halkı kan dökülmeden kardeşçe yaşamak istiyor" sözleriyle konuşmasını sürdürüyordu.

Daha sonra İran, Irak, Suriye ve Sovyet Kürtleri ile Avrupa'ya zorunlu Kürt göçü üzerine sırasıyla Hélène Kasemlu, Dr. Mahmut Otman, Dr. İsmet Şerif Vanlı, Prof. Nadir Nadirov ve İsviçre Göçmen Bakanlığından Lars Gunnar Erikssonn tebliğler sundular.

İlk günün son tebliğini ise, "Türkiye ve İran'daki refüje Kürtlerin yazgısı" üzerine avukat M. Ali Aslan sundu. Oldukça ilgi çeken bu acılı dramın sergilenmesinden sonra, Konferansın birinci günü, Yılmaz Güney'in "YOL" filminin gösterimiyle son buldu.

Konferansın ikinci günü, Fransa Devlet Bakanı Dr. Bernard Kouchner'in başkanlığında açıldı. Oturumun bu bölümü oldukça ilginçti. Bu bölüm, şu veya bu nedenlerle değişik tarihlerde Kürdistan'da bulunmuş Fransız, Amerikalı, İngiliz, Belçikalı gazeteci, yazar, büyükelçi, doktor ve başka mesleklerden insanların "Tanıklık" bölümüydü. Onlar, sayısız kereler Kürtlere yönelik katliamlara, zehirli gaz kullanımına, sürgünlere bizzat tanık olmuşlardı. Dolayısıyla gözlem ve izlenimlerinin yanısıra bölge hükümetlerinin ikiyüzlü politikalarını da sergiliyorlardı.

"Arap dünyası ve Kürtler" tebliğinden sonra ise, Prof. Server Tanilli "Türkiye'de Kürt sorunu ve demokrasi" başlıklı tebliğini sundu. Tanilli, sorunun genel bir bütünsellik içinde ele alınması gerektiğini vurguladıktan sonra "Türkiye'de burjuvazi, demokrasiye saldırıp, zorbalığı dayatmada daima iki araç kullanmıştır, "komünizm düşmanlığı" ile "Kürt düşmanlığı" diyerek işçi sınıfı ile Kürt ulusal, demokratik hareketinin zorunlu bağlaşıklığına dikkat çekiyordu.

Server Tanilli ayrıca, Türkiye'de yalnız Kürt halkı ve aydınları üzerinde değil, Türk halkı ve aydınları üzerinde de baskıların varlığına işaret ettikten sonra, kendi yurdunu ve halkını seven bir aydının başka halkları da sevmesi gerektiğinin en güzel örneğini veriyordu. Ve şöyle diyordu: "Ben bir Türk aydını olarak, Kürt halkı üzerindeki baskılara hayır diyorum. Ülkemde, türkülerimize varıncaya değin ortak olduğumuz, kız alıp kız verdiğimiz bir kardeş halkın, Kürt halkının ulusal kimliğine, ulusal demokratik haklarına karşı sürdürülen bu saldırıya karşı çıkıyorum ve bu saldırı sona erinceye değin de bu kavgamı sürdüreceğim. Bu konuda yerim, Türkiye'nin gerici iktidarlarına karşı Kürt halkının ve Onun aydınlarının yanıdır. Yığınla Türk aydınının da bu bahiste aynı düşüncede olduğunu belirtmeliyim."

Daha sonra ise, Avukat Kemal Burkay, "Türk Hukuk Sisteminde Kürtler" başlıklı bir tebliğ sundu. Üzülerek belirtelim ki, Burkay'ın sunduğu yazılı metin elimize geçmedi, dolayısıyla "alıntı" veremiyoruz. Ancak, siyasi bir lider olarak Kürt tarihini iyi bilen, Kürtlerin Cumhuriyet dönemi dramını izleyen, daha doğrusu bizzat yaşayan ve aynı zamanda da eski bir kamu yöneticisi, şair-yazar, avukat olan bu değerli Kürt aydınının Kürtlere yönelik hukuksuzluğu canlı örnekleriyle sergilediğini tahmin etmek zor değil. Zaten Konferansa en son sunulan "Kürtler ve uluslararası hukuk" tebliği de, mevcut Türk Hukuk Sisteminin Kürtleri ne denli dışlayıcı ve bununla birlikte evrensel, demokratik insani değerlere ne kadar kapalı olduğunu açık ve çarpıcı biçimde ortaya koyuyordu.

İşte kısa bir özetini sunmaya çalıştığımız Kürt Konferansı"nın tebliğ sunma ve tartışma bölümü böylece bitiyor, karar aşamasına geliyordu. Ve nihayet Konferans; Kürt sorununun Birleşmiş Milletler'in gündemine alınması, Kürtlerin uluslararası platformlarda gözlemci statüsünde temsil edilmesi, göçmen Kürtlere gerekli yardımların yapılması gibi temenni kararlarla; bunları izleyecek, insan hakları konusunda sözcülük edecek "Daimi Komisyon" kurulması gibi özel bir karar içeren bir bildirgenin kamuoyuna açıklanmasıyla çalışmalarını böylece sonuçlandırıyordu. Ancak, yankıları sürüyordu.

Şimdi kısaca bu yankıları tespite ve yönelik kimi düşüncelerimizi belirtmeye çalışalım:

Önce, -ad üstünde- "uluslararası" olan bu Konferans, aslında bileşim itibariyle de adına uygundu. Kürt, Türk, İngiliz, Amerikalı, İsviçreli, Belçikalı, Hollandalı ve Fransızların yanı sıra, Irak, Suriye, Cezayir ve Sovyetler'den katılımın olması bunun bir kanıtı idi.

Ayrıca Konferansın temsil düzeyi ve saygınlığı açısından da olumlu şeyler söylenmelidir. Tebliğ sunan, tartışmalara katılan, konuşan tüm aydınlar (tarihçi, dilbilimci, profesör, Kürdoloğ, avukat, doktor, gazeteci) hem kendi ülkelerinde hem de uluslararası planda -şu veya bu ölçüde- tanınan ve kendi mesleki alanlarında konularına vakıf, "uzman" kişiliklerdi.

Keza, gerek Türkiye'den, gerekse başka ülkelerden çok sayıda eski-yeni milletvekili, senatör ve bakanın katılmış olması, yanı sıra Sosyalist Enternasyonal Başkanı Willy Brandt'ın mesajı göndermesiyle bu Konferansın -en azından bileşimi ve düzeyi itibariyle- olumlu izlenim bıraktığı söylenebilir. Ancak, "dünya çapında olay" olduğu da elbetteki söylenemez.

Bir şey daha söylenemez: Fransız basını ve televizyonunun "beklenen" ilgiyi gösterdiği söylenemez. Öyle ki; televizyonun birinci kanalı olayı "saniyelerle" Liberation ve Le Monde ise, sadece kısa haberlerle geçiştirdi.

Oysa, bu Konferansın sürdüğü günlerde, değil "dört ayrı ülke"yi, yalnız Macaristan'ı, Polonya'yı, Kaledonya'yı, Sahra'yı ilgilendiren olaylara televizyon saatler, basın da sayfalar ayırıyordu. İşte bu yaklaşımlar da oldukça düşündürücüydü. Ancak, kanımızca bu, Fransa'nın uluslararası genel politikası ve kimi ülkelerdeki sorunlara bakış açısıyla da -işin doğrusu- uyumluydu. Nitekim benzer bir yaklaşım da bizzat Konferans anında yaşandı. Çünkü Konferansta binlerce Kürdü Halepçe'de katleden Irak yönetiminin iki de "resmi temsilci"si vardı. Bunun üzerine söz alan Talabani, bunu "Fransa'nın iki yüzlü politikası" olarak açıklıyordu.

Konferansın diğer yankılarına, ona yönelik haklı-haksız, olumlu-

olumsuz tepkilere gelince; bunlar çok değişik oldu. Avrupa'daki Kürt-Türk sol güçler arasında genellikle olumlu karşılanırken; örneğin PKK -basına da yansıyan açıklamalarında- bu girişimin kendilerini dışlamaya yönelik olduğunu ileri sürüyordu. Aslında, başka kimi sol çevreler ve tek tek kimi demokrat insanlar da sorunun bu yanına -ama kendileri açısından- böyle bakıyordu.

Üzerinde durulan bir başka yanı, bir sorunun Birleşmiş Milletler'de gündeme getirilmesi ancak üye devletlerin hakkı iken, Kürtleri destekler gibi görünen kimi ülkelerin bundan kaçınması ve Konferansa katılanlar tarafından da bu görevin Sakharov'a verilmesi olayıydı.

Gene bunun gibi, Kürtlerle ilgili bir "Daimi Komisyon" kurulması yetkisinin Konferansa katılanlara -ya da en azından Kürt Enstitüsüne- verilmeyip, bir Fransız kuruluşu olan "Özgürlükler Vakfı"na verilmesi de yadırganıyordu.

İşte bu Konferansın Türkiye dışındaki yankıları kısaca bunlar oldu kanısındayım. Daha doğrusu bizim tespit edebildiklerimiz. İlişkin olarak da şunları söylemek lazım. Bu tespitlerde yanlış anlamalardan ve yorumlamalardan kaynaklanan yanılgılar olabilir. Ayrıca, bu tespitlerde, mümkün olduğunca objektif kalmaya çalışmamıza rağmen -kimi subjektif düşüncelerimiz de karışmış olabilir. Ancak, zaten aslolan bu değildir. Önemli olan; uyarı, öneri, eleştiri ve tepkilerin tümünü -önyargılardan uzak- dikkat merkezinde tutabilmektir. Böyle olunca, bu Konferansın düzenleyicilerinin, hatta katılımcılarının bütün bunların bir sentezini yapmaları gerekir kanısındayım.

Böylesi sağduyulu bir değerlendirmenin yapılması ve sonuçlarının da pratiğe yansıması halinde Temmuz 1990'dan önce yapılması düşünülen Stockholm Konferansı'nın kapsam ve etki alanını genişleteceği, bu genişliğin de Kürt halkının insani, demokratik haklar mücadelesine daha çok katkı yapacağı açıktır. Bu vesileyle, böylesine olumlu bir değerlendirmenin yapılacağına olan inancımı da burada belirtmek isterim.

Bu Konferansın Türkiye'den kaynaklanan yankılarına, Türkiye'den ona yönelen tepkilere, eleştirilere gelince; izlendiği üzere, günlük basın genellikle "Madam" olayı olarak sunuyordu. İnsan haklarını savunan SHP ise; Konferansa katılan milletvekillerine "ihraç" istemiyle yaklaşıyordu. Bunlar, kuşkusuz üzerinde durulmaya değer niteliktedir, ancak tepkiler bunlarla sınırlı değildi. Üstelik kimisi daha da acımasızdı.

Konferansın gerek öncesin de, gerekse sonrasında kimi gazetelerden ve üzücü olanı kimi de "demokrat" bilinen çevrelerden "vatan haini" veya "Kürtler kullanılıyor" gibi sesler de yükseldi. Kürtlerin insani ve demokratik haklar isteminin arkasında yeniden "şeytan parmağı" aranmaya başlandı. Ama, Türkiye'de Kürtlerin -dolayısıyla dillerinin, kültürlerinin- varolduğunu söyleyen, bu sorunlara çözüm yolları arayan yalnız Kürtler veya yabancılar değil ki. Daha geçtiğimiz ay İnönü ve arkadaşları "ana dil yasağı"nın kalkması için Meclis'e önerge vermediler mi? Demirel, Türkiye'de Kürdoloji kurulabilir demedi mi?

Bunlara "vatan haini", "bölücü" denmeyeceğine göre Kürt demokratlarına, Kürt kökenli milletvekillerine karşı abesle iştigal bu çifte standart, bu güvensizlik niye?

Sorunları dışarda tartışmak mı?, "ulusal gurur" mu? Eğer buysa, tartışmaya değer bulurum.

Çünkü, biz daha başında bu Konferansın Paris'de toplanmış olması düşündürücüdür dedik. Haddimiz miydi, değil miydi bilmiyorum ama, bir şey daha söyledik. İnsanları, -kanlı kılıç- savaşa girer gibi "vatan-millet", yerine; aklı selime, sağduyuya, geniş ufka davet ettik. Ve bunları yüksek perdeden lâf etmek için değil; kimi haklı kaygılarla söyledik. Açıkçası, bize insanca bir tartışma ortamı lazım. Onun için söyledik. Ve bunda ısrarlıyız. O halde, müsade edin beyler!..

Bırakalım Kürtler kendi ülkelerinde kendi dilleriyle sorunlarını konuşup, tartışsın. Tartışsın ki, başkalarına -bu arada "Madam"a- söyleyecek "kem söz" kalmasın. Bundan ötesi ise, sorunları kavramaktan uzak ve hatta iyi niyet sınırlarını aşan demagojik yaklaşımlardır.

Bunun böyle olduğunu görmek için şu satırlara bakmak yeterlidir. Bir zat-ı eski diplomat, Konferansa katılan SHP Milletvekillerinden bahsederken; "affedilecek olan hatalar vardır, asla affedilmeyecek olanlar vardır." "Bölücüler asla affedilmez, çünkü "onlar bu diyarın insanı değildir." diye ferman buyuruyor.

Merakımız şudur: "Bu diyar" dediği yerin içinde DİYAR bakır var mıdır? Urfa, Antep var mıdır. Öyle ya, orda "Kürt uşağı"nın dişle-tırnakla yazılan vatan sevgisinin destanı vardır. Kürtlerin -bu arada hain, bölücü denen milletvekillerinin- dedelerinin, babalarının dökülen kanı vardır.

Sonra "Hangi kültür" diyor. Bu toprakta Türklüğün damgasını taşımayan bir tek uygarlık yoktur diyor. Kürtçe için "ilkel yerel bir ağız" diyor. Bu kadar bilim dışı, bu kadar kaba. Ve üstelik insanların değer yargılarına saldırıyor. Ağzı, dili, niyeti bozuk. Düzeltilecek yanı yok ki canım. Devenin her tarafı gibi eğridir. Ancak, Türk ve Kürtler arasında güven bozucu ve bir o kadar da aşağılayıcıdır.

Eğer şimdi bu suçlamalara karşı demokrasiyi ve insan haklarını savunanların -ama ille de Türk aydınlarının- sesi yükselmezse; Türkiye'de Kürtçeden başka dil bilmeyen milyonlarca "ananın günahı" herkesin boynunda kalır. Boyun vardır, urgan taşır, hiçbir boyun bu günahı taşıyamaz.

Sonuç olarak, burada bağlamak ve son sözler olarak da şunları söylemek istiyoruz: Türkiye'de Kürt sorunu siyasi olarak ve insani, demokratik bir yoldan bir çözüme kavuşmalıdır. Bu olmadan Türkiye'de demokrasiden ve insan haklarından gerçek anlamıyla söz edilemeyeceği bilinmelidir. Türkiye'nin bu ayıptan kurtulması ve sorunun çözümünü kolaylaştırması amacıyla öncelikle tabular, yasaklar kaldırılmalı Kürt tarihi, dili, kültürü, yanısıra, siyasi öneriler tartışılmalıdır. Ama mutlaka bunlarla birlikte iki halkın yüzlerce yıldan beri ortak yarattıkları değerler de tartışılmalıdır. Ayrı kimlikli iki halkın ortak yaşam bağlarının öne çıkarılması, canlı tutulması sorunun sancısız, barışçıl çözümüne katkı yapacağı kuşkusuzdur.

İşte bütün bunların tartışılması, sergilenmesi için Türkiye'de bir Kürt Konferansı toplanabilir. Hatta toplanmalıdır. Bu Konferansta herkes sözünü açıkça söyleyebilmelidir. Bu Konferans, Türk olduğu halde -Kürtlerin insani, demokratik haklarını savunduğu için- 10 yılını zindanda bırakan yazarlardan yurt dışındaki Türk-Kürt demokratlarına kadar, sadece Kürt olduğundan 5 yıl hapiste yatan Bakan'dan şimdiki hükümetin Kültür Bakanına kadar herkese açık olmalıdır. Böylesi bir Konferansın uygar bir diyalog ortamı yaratacağı dolayısıyla demokrasi ve insan hakları temelinde sorunun çözümüne katkı yapacağı kanısındayım. Bunu kim mi örgütleyecek? Örneğin Demokrasi İzleme Komitesi'nin son dönemlerde oluşturduğu "Kürt Sorunu" ile ilgili Girisim" niçin olmasın?

Üstelik böyle bir girişimi, sorunun dışarda tartışılmasından rahatsız olan basın ve kimi çevreler de herhaldeki destekleyecektir.

Bu Konferans nerde mi yapılmalı?

Örneğin, bilim ve kültür merkezi İstanbul olabilir. Türkiye'nin Kürtlere ve insan haklarına sıcak bakışının bir göstergesi olarak başkent Ankara olabilir. Ama herhalde ki; en anlamlı yer: Dünyanın ilk üniversitesinin kurulduğu Harran'da, ya da Milat'tan 8 bin yıl önce insanların göçebelikten ilk yerleşik düzene geçtikleri Ergani'nin Çayönü köyünde yani Diyarbakır toprağında. Dolayısıyla her halukârda, Ortak Evimizde, kendi kimliğimizle. İnsanca konuşmak ve yaşamak. Bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçesine.□

Sürgündeki SHP Siirt eski İl Başkanı anlatıyor

"KÜRT VE TÜRK AYDINLARI ORTAK ÇALIŞMA YAPMALI"

Bugüne kadar Kürt halkının hiç bir talebini demokratik bir şekilde çözüme kavuşturma yoluna gidilmemiş, aksine bütün talepler aseri yöntemlerle çözülmeye kalkışılmıştır. Kürt halkının da kendisini ifade edebileceği, sorunlarını çözmek için demokratik platformlar yaratılmalıdır.

Adımlar (Eminönü)-11 Ekim 1989 Çarşamba akşamı Adımlar Eminönü Temsilciliğinde Siirt ilinden sürgün edilen SHP eski İl Başkanı avukat **Zübeyr Aydar**'la bir söyleşi toplantısı yapıldı. Sürgün olaylarıyla birlikte, bölgedeki anti-demokratik uygulamaların, insan hakları ihlallerinin somut gözlemlere dayalı olarak dile getirildiği toplantıda, avukat Zübeyr Aydar şöyle konuştu:

"Siirt ili, bölgede insan hakları ihlallerinin en yoğun yaşandığı yerlerin başında gelir. Siirt'te akla gelmeyecek insan hakları ihlalleri karşısında bir avukat olarak, bir insan olarak mutlaka birşeyler yapmam gerekirdi. Özellikle işkence olayları çok yoğun olduğundan, işkence görenlere yardımcı [illegible]. Bir köy basılıp, insanları çoluk-çocuklarıyla birlikte yağmur-çamur içinde sıra dayağına çekilirken sessiz kalamazdım."

Daha sonra, avukat Zübeyr Aydar özetle şu konulara değindi:

"**Köy Koruculuğu:** Bir Devlet dairesine bir müstahdem alınırken günlerce güvenlik soruşturması yapılırken, bir köy korucusu Jandarma Başçavuşu'nun "sen, sen korucusun" demesiyle korucu olmaktadır. Örneğin, Beytülşebap'ta Tahir Ağa isminde bir ağa bulunmakta. Bu ağa, 7 jandarma ve bir subayın katili olarak, hakkında gıyabi tutuklama kararı çıkartılmış ve savcılık tarafından aranmakta. Oysa diğer yandan Tuğgeneralle birlikte devletin helikopteriyle bölgeyi dolaşmaktadır. Devletin savcısı onu arıyor, o ise devletin helikopteri ile bölgeyi dolaşıyor.

Kasaplar Deresi: Şırvan yolu üzerinde derin bir yardır. Bugün şehrin çöplerinin atıldığı bir yer. Burası Osmanlı döneminde devlete karşı suç işleyenlerin topluca idam edilerek gömüldüğü yer olarak bilinir. 12 Eylül'den sonra gözaltına alınıp kaybolmalar başladı. Kasaplar deresinde çukurlar açılıp-kapatılıyor, kimse bunun üzerine tam olarak gitmiş değil. Bilindiği gibi bir süre önce köpekler tarafından cesetler çıkarılmıştı. Ve bu konu basında da geniş olarak yeralmıştı.

Devlet Cinayetleri: Sürgün olmadan iki gün önce, Kurtalan'da bir genç, omuzunda küreği, bahçesine giderken askerlerce ateş edilerek öldürülüyor. Gerekçe ise şöyle açıklanıyor Üsteğmen tarafından: Köylünün omuzundaki küreği roketatara benzettikleri için ateş edip öldürdüklerini söylüyor. İlginç olan hiçbir soruşturmanın açılmamış olmasıdır."

İşkence gördükten sonra şikayetçi olanların üzerinde görülmedik baskılar uygulandığını, bu kişilerin bazılarının (Osman Burak olayında olduğu gibi) şikayetlerinden vazgeçirildiğini, kendisinin de bu biçimde "polise iftira etmeye zorlamak" savıyla mahkemeye sevkedildiğini anlatan avukat Zübeyr Aydar, emniyet yetkililerinin bu tür komplolara girişmesini kınadı.

Siirt'te kalan ailesinin sürekli izlendiğini, göz hapsinde tutulduğunu belirten Aydar, "ailemin üzerindeki baskı devam etmektedir", dedi. İlk önce süresiz sürgün edilen avukat Zübeyr Aydar gösterilen dayanışma sonucunda sürgün süresinin 3 ay olarak belirlendiğini belirterek, şunları söyledi:

"Bugüne kadar Kürt halkının hiçbir talebini demokratik bir şekilde çözüme kavuşturma yoluna gidilmemiş, aksine bütün talepler askeri yöntemlerle çözülmeye kalkışılmıştır. Kürt halkının da kendisini ifade edebileceği sorunlarını çözmek için demokratik platformlar yaratılmalıdır. Kürt ve Türk aydınlarının ortak yapacakları eylemler çok büyük önem taşımaktadır. Demokratik mücadele platformlarının eksikliği kendisini şiddetle hissettiriyor."□

Hüseyin Doğdu, Petrol-İş Genel Sekreteri

"EGEMEN SENDİKAL ANLAYIŞIN DEĞİŞTİRİLMESİ GEREKİYOR"

Bağımsız sendikaların özgür iradeleriyle Türk-İş'e girmesinin önündeki tüzüksel engellerin kaldırılması gerekiyor... Bu değişiklik aynı işkolundaki sendikaların Türk-İş çatısı altında rekabetine değil, tabanın özgür iradesiyle demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı temelinde, tek işkolu sendikası yaratılmasına hizmet etmelidir.

— Türk-İş'i son genel kurulundan bu yana geçen iki yılı dikkate alarak değerlendirir misiniz?

Doğdu: Bilindiği gibi 22-28 Aralık 1986 tarihlerinde yapılan 14. Genel Kurul'unda Türk-İş 1987 yılını "Eylem Yılı" ilan etmişti.

Öncelikle Türk-İş'e bu kararı aldıran süreci şöyle bir hatırlayalım: Türkiye işçi sınıfı, 12 Eylül'le, 12 Eylül'ün ürünü olan 82 Anayasası ve çalışma yaşamını düzenleyen 2821-2822 sayılı yasalarla kendisine çizilen, kendisini boğan çerçeveyi aşmak için giderek artan militan eylemlere geçmeye başlamıştı. Netaş grevi, ardından sendikamız Petrol-İş'in 63 işyerinde 10 bin üyesi ile sürdürdüğü grevler bu sürecin göstergeleri olmuştu.

Böylece Türk-İş yönetimi, işçi sınıfından, tabanından, üyesi demokratik sınıf ve kitle sendikalarından gelen basınçla eylem kararlarını almak durumunda kaldı. Yıllardır sürdüregeldiği uzlaşmacı, teslimiyetçi, partilerüstü de denilen iktidar yanlısı konumdan siyasal iktidar karşıtı bir konuma yöneldi.

Yasaksız bir demokrasi için "Evet" kampanyası Petrol-İş grevleriyle dayanışma mitingi, "ANAP'a Hayır" kampanyaları vb. bu temelde gündeme geldi.

12 Eylül'ün Türk-İş çatısı altında yaratmaya çalıştığı güdümlü bir sendikal hareket planının işçi sınıfından, tabandan yükselen basınçla bozulmaya başladığını gören siyasal iktidar tehditlerle bu gelişmeyi engellemeye çalıştı. Bunda belli ölçülerde de olsa başarılı oldu.

Kararsızlık ve diyalog çabalarıyla geçen sürece 10-11 Şubat 1988'deki Olağanüstü Başkanlar Kurulu'na kadar devam etti. Sendikamızın uzun bir süredir dile getirdiği ve alınması için büyük çaba gösterdiği ve bir takvimleme içinde yapılması kararlaştırılan "Eylem Kararları" alındı.

Bu eylem kararları çerçevesinde 1.5 milyon işçinin katıldığı 11 Mart yemek boykotu, ardından 26 Mart'ta Sakarya, 3 Nisan'da Adana mitingleri yapıldı. Böylece Türk-İş, sadece üyelerinin değil işçi sınıfımız başta olmak üzere Özal iktidarının ekonomik sosyal politikasından bunalan tüm emekçi yığınlarında özgüven duygusunu ve umutlarını geliştiren bir yola giriyordu.

İşçi sınıfı yeni yeni eylemlere hazırlanırken, 6 Mayıs'ta iktidarın toplu iş sözleşmelerine ilişkin olarak Türk-İş Yönetimi ile anlaştığını açıklaması bu güveni zedeledi. Eylemlerin ertelenmesi, Haziran ayında yapılan yasal değişikliklerle de eski sendikacıların seçilme sürelerinin uzatılması Türk-İş'i ve sendikaları güven bunalımı içine soktu.

1989'a böyle bir ortamda girildi. Ve Türk-İş'e, sendikalarına güveni sarsılan işçiler sendikalarını aşan yeni eylem biçimleri yaratarak mücadeleye atıldılar.

Özetle Türk-İş, 15. Genel Kurulu'na, işçi sınıfının önünde giden, ona yol gösteren değil, dipten gelen dalganın tabandan yükselen basıncın etkisiyle harekete geçen, dalga çekildiğinde alışılmış çizgisini devam ettiren bir anlayışın egemen olduğu bir örgüt olarak girmektedir.

— Sendikaların demokrasi mücadelesinde önemli bir yeri var. Bu bağlamda demokrasi mücadelesinde nasıl bir Türk-İş öngörüyorsunuz?

Doğdu: 13-15 Ekim tarihlerinde yapılan sendikamız genel kurulu; Türk-İş'e işçi sınıfının içinde bulunduğu olumsuz koşulların çözümüne ilişkin önemli kararlar almıştır. 1. kararda şöyle denilmekterir:

"...alınan eylem kararlarını gerektiren koşullar sürmekte olup, bu kararların uygulanması yönünde Türk-İş 15. Genel Kurulu'na öneri götürülmesi ve bu önerimizin kabulü yönünde çaba gösterilmesi, genel grev kararı alınması yönünde çaba gösterilmesini 20. Genel Kurulumuzda karar altına alıyoruz."

Bu karar yanında özelleştirme ve 12 Eylül benzeri girişimlere karşı üretimden gelen gücün kullanılması ve bu yönde hazırlıklara başlanması amacıyla Türk-İş Genel Kurulu'na öneriler götürülmesi kararlaştırılmıştır.

Bu kararların alınabilmesi, dahası yaşama geçirilebilmesi bizlerden, Türk-İş'ten önemli sorumluluklar beklemektedir. Bu da Türk-İş'te beş yöneticinin değişmesi, yerlerine başka beş yöneticinin getirilmesi gibi bir çabanın ötesinde; Türk-İş'te egemen olan sendikal anlayışın değiştirilmesi, yüzünü işçi sınıfına dönen, gücünü tabandan alan ve bu eylem kararlarına neden olan anayasal ve yasal engelleri aşmak için çaba gösterecek, eylem kararlarını yeni bir takvimleme ve örgütlenme çalışmasıyla yaşama geçirecek işçi sınıfının güveneceği, sadece üyelerini değil, tüm emekçi yığınlarını kucaklamayı hedefleyen bir anlayışın egemen olmasını gerektirmektedir. Biz Petrol-İş olarak bu yolda elimizden gelen çabayı göstereceğiz.

— Bağımsız sendikaların da Türk-İş'e üye olması konusunda tüzük değişikliği gerekiyor. Bu konuya ve genel olarak tüzük değişikliğine ilişkin yaklaşımlarınız nedir?

Doğdu: Bağımsız sendikaların özgür iradeleriyle Türk-İş'e girmesinin önündeki tüzüksel engellerin kaldırılması gerekiyor, kaldırılmalıdır. Biz bu konuda her türlü çabayı göstereceğiz. Ancak, bu değişiklik aynı işkolundaki sendikaların Türk-İş çatısı altında rekabetine değil, tabanın özgür iradesiyle demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı temelinde, tek işkolu sendikası yaratılmasına hizmet etmelidir. Bu da tabanın istem ve yönelimlerinin yönetimlere yansıyabildiği, sendikal demokrasi önündeki engellerin aşılabildiği oranda mümkündür. Çabaların bu yönde yoğunlaştırılması gerekliğini düşünüyorum.□

DEUTAG'DA FİİLİ LOKAVT

Adımlar (Diyarbakır)-Shell'e bağlı DEUTAG petrol arama şirketi Diyarbakır'daki iki petrol kulesini kapatarak kulelerde çalışan 116 işçiyi işten çıkardı. DEUTAG'da toplu iş sözleşmesi görüşmeleri yapılıyordu ve arabuluculuk aşamasında henüz bir sonuç alınamamıştı.

DEUTAG yetkilileri kuleleri kapatma gerekçesi olarak, "maddi olanaksızlıklar"ı gösterirken, işçiler Shell gibi uluslararası bir tekelin maddi olanaksızlıklardan dolayı kulelerini kapatmasının inandırıcı olmadığını söylüyorlar. İşçiler ve işyerinde örgütlü Petrol-İş Sendikası yetkilileri işverenin tavrını gelişen işçi hareketini kırmak ve işçileri sendikadan soğutmak için bir oyun olarak değerlendiriyorlar.

DEUTAG işçileri geçtiğimiz yılın sonlarında Petrol-İş Sendikası'na üye olmuşlardı. İşveren işçileri kendi elemanı değil bir taşeronun elemanı olarak gösterdiği için yetki anlaşmasında mahkemelik olunmuştu. Fakat işveren mahkeme sonuçlanmadan davadan feragat etmiş ve sendika yetki almıştı. Oysa şimdi işçiler bir taşeronun işçileriymiş gibi taşeron tarafından işten çıkarılıyorlar.

DEUTAG işçileri işten atılmaların durdurulması ve iş akti feshedilen işçilerin geri alınması için 3 Ekim'den bu yana çeşitli protesto eylemleri gerçekleştirdiler.

3 Ekim'de Diyarbakır Petrol-İş Şubesi bir basın açıklaması yaptı. Açıklamada işverenin tavrı protesto edildi. İşten atılan işçilerle dayanışmak için işyerlerinde oturma eylemi yapacakları duyuruldu. Aynı gün işçiler işyerine siyah çelenk bıraktılar ve oturma eylemini gerçekleştirdiler.

■ *Deutag işçilerinin mendil açma eylemi.*

11 Ekim'de işçiler kent merkezinde topluca mendil açarak protestolarını sürdürdüler. Halka ve basın mensuplarına sorunlarına çözüm getirilmediği takdirde açlık grevine gidecekleri duyurdular. Eylem sonrası bazı işçiler ve sendika yöneticileri polis tarafından evlerinden alınarak sorguya çekildi.

13 Ekim'de işten çıkarılan 116 işçi adına 6 işçi üç günlük bir açlık grevi başlattılar. Olumlu bir gelişme olana kadar açlık grevinin dönüşümlü olarak sürdürüleceğini ve hiç bir olumlu gelişme olmazsa açlık grevinin süresiz açlık grevine dönüştürüleceğini açıkladılar.

Ayrıca Petrol İş Genel Merkezi, Sosyalist Parti Diyarbakır il örgütü ve İHD Diyarbakır şubesi birer basın açıklaması yaparak işçileri desteklediklerini duyurdular.□

Eski ve yeni arasında

DÜN, DÜNLE GİDER Mİ?

Dün, bugün ve gelecek bütünlüğünü kavramak zorundayız. Dün'ün insanı ve doğayı değiştirerek geliştiren tüm veri ve değerlerini bugünün daha da aydınlanması için verilen savaşıma taşımalıyız.

■ Özcan Kesgeç

"Dün, dünle gitti cancağızım/Ne kadar söz varsa düne ait, şimdi yeni yeşler söylemek lâzım" demiş Mevlâna. Düne ilişkin söylenmiş ve de söylenecek çok söz bulmak olanaklı. Demirel de "dün dündür, bugün bugündür"le yaklaşmıştı geçmişte.

* * *

Turgut Özal, Türkiye Cumhuriyeti'nin sekizinci Cumhurbaşkanı seçildi.

Dün, ANAP 26 Mart yerel seçimlerinde yüzde 20 oy almıştı. Kamuoyu yoklamaları bu oranın giderek düştüğünü saptıyordu.

Bugün durum yine aynı değil mi?

* * *

Adımlar'ın geçmiş sayılarında arkadaşımız **Jülide Gülizar**'ın Kültür Bakanı **Namık Kemal Zeybek** ile yapılmış bir röportajı yayınlanmıştı. **"Bu eski MHP'liden başka söyleşi yapacak kimse bulamadınız mı?"** eleştirileri yöneltildi. **Mahmut Tâli Öngören** dostumuzun da Zeybek'in Bakanlığı getirilmesi üzerine yine bir yazısı Adımlar'da yer almıştı.

Zeybek dün, MHP eğitimcisiydi. MC hükümetlerinde Bakanlık müsteşarlığı yapmıştı. 12 Eylül'de tutuklanmış, işkenceden geçmişti. **Sadun Aren** ile bir süre birlikte gözaltında kaldı.

Bugün Zeybek, 141, 142, 163. maddelerin kaldırılmasını açıkça savunuyor, Bilar, Mülkiyeliler Birliği, Bilim ve Sanat dergisinin ortaklaşa düzenlediği, bu yıl üçüncüsü yapılacak olan Ankara Film Şenliği'ne Bakanlığın katkısını sağlıyor.

Geçtiğimiz günlerde Ankara'da, Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu ile, Felsefe Dergisi'nin ortaklaşa düzenlediği **"Felsefe ve İletişim"** sempozyumunda konuşan Zeybek, **"TCK'nın 141-142-163. maddeleri kaldırılmalıdır. Düşünceyi engelleyen tüm unsurlar kalkmalıdır ki, ilerleme sağlanabilsin. Sovyetler Birliği lideri Gorbaçov, hızlı otomasyon çağından söz ediyor, dünya toplumlarını otomasyonla yakalamayı hedefliyor. Hürriyet olmayan toplumlarda gelişme de olmaz"**, diyor.

M. Tâli Öngören de Kültür Bakanlığı'nın film şenliğine katkısına ilişkin, 27 Ekim tarihli **Hürriyet**'te şu görüşü belirtiyor: **"Bugünkü Bakanlık yönetimi de hiç alışık olmadığımız ve bizi şaşırtan çok olumlu bir destek sağlama eğilimi gösterdi."**

* * *

Değerli araştırmacı-yazar, Yol-İş Eğitim Müdürü **Yıldırım Koç**'un, Amaç Yayınları'ndan yeni yayınlanan **Teslimiyetten Mücadeleciliğe Doğru Türk-İş 1980-1989** kitabını okudunuz mu?

1980-89 kesitinde, sendikacılar ve sendikalar hareketin dünü, bugünü belgelerle ortaya konuyor. Kişilerin, tutarlılıkları, kaypaklıkları değişirlikleri, gelişirlikleri, bugün de var olan dün anlatılıyor.

* * *

Değerli bilimci **Cem Eroğul, Gelecek**'in ikinci sayısında "Devlet"i tartışıyor. Son derece ilginç ve yararlı olan bu yazıyı kendi dün ve bugünlerini tartışmak isteyenlerin, demokrasi ve sosyalizm savaşımında bugünden yapılması gerekenleri ve yapılabileceğini kabul edenlerin de, etmeyenlerin de okuması gerekiyor.

* * *

Dün, bugün kesitlemelerinin örneklerini çoğaltmak olanaklı kuşkusuz.

Peki nedir dün? Bir an, bir zaman kesiti mi? Geri gelmez bir sürecin adı mı? Kaybedilen, değerlendirilemeyen fırsatlar, olanaklar mı? Eski mi dün? Eskiyen herşey dün mü? Geçmişin tümüyle yadsınması mı? Eklektik, seçmeci bir değerlendirmenin bugüne kalanı mı?

Belki tek tek herbiri. Veya tek tek hiçbiri. Birlikte hepsi. Ama mutlaka birisi.

* * *

Dünden bugüne taşıyabileceğimiz hiç mi değer yok? Var. Mutlaka olmalı. Köksüz olmak olanaklı mı? Köksüz yaşanabilir mi?

Eski yalnızca eski olduğu için kötü sayılabilir mi? Yeni yalnızca yeni olduğu için iyi olabilir mi?

Fransız devriminin değerleri için hâlâ savaşım vermiyor muyuz?

Aydınlanma çağının, insanda ve toplumda yarattığı değerler, bugün değiller mi? Bugün bazen düne dönüşü de gerektirmiyor mu? Dünde hâlâ bugün olanlar, yaşayanlar yok mu?

* * *

Dün, bugün ve gelecek bütünlüğünü kavramak zorundayız. Dün'ün insanı ve doğayı değiştirerek geliştiren tüm veri ve değerlerini bugünün daha da aydınlanması için verilen savaşıma taşımalıyız.

Değişmeyi ve gelişmeyi dünle birlikte düşünmeliyiz.

Akan bir ırmakta, aynı suda iki kez yıkanılamayacak olunması, "dün dünle gitti, cancağızım" hayıflanmasına düşürmemeli bizi. Yıkanmak için, mutlaka suyun aynı olması gerekmez.□

Demokratikleşme için

GENÇLİK HAKLARI ANAYASA GÜVENCESİNE ALINMALI

Gençlere sürekli aldatılan cahiller ya da oy deposu diye bakmaktan uzaklaşılmalıdır. Yurttaş oldukları kabul edilmelidir. Siyasi partilere üye olma hakkı tanınmalıdır. Seçme, seçilme yaşı yeniden ele alınmalıdır.

■ Zekeriya Aytemur-Süleyman Karan

Türkiye politik alanda önemli değişikliklerin, yeni dengelerin oluşacağı bir sürece giriyor. Cumhurbaşkanlığı seçimi ve olası bir erken seçim politik gündemin öne çıkan konularını oluşturuyor. Öte yandan her iki gündemi de etkileyen ve giderek içeriklerine yerleşen bir anayasa tartışması gelişiyor. Toplumun kimi kesimleri yeni bir anayasa istemini, hazırlanışına katılım istemiyle birleştirerek yükseltiyorlar.

Bu süreçte oluşacak ortama da bağlı olarak, tüm politik çevreler, sosyal katmanlar ve öteki baskı grupları, istemleri doğrultusunda harekete geçecek ve politik sistemden yeni bir pay almaya çalışacaklardır. Bu sürece ilişkin olarak TBKP'nin savunduğu yaklaşım, parlamentonun sınırlarına da hapsolmayacak, yaygın, demokratik bir tartışma ve mutabakattır.

Çıkarları demokrasiden yana sosyal ve politik güçlerin önündeki görev, yaşanan politik istikrarsızlığa karşı kendi konumlarından hareketle politik müdahalelerde bulunmak, bu yolla demokratik bir doğrultunun kazanımlarının koruyucusu ve taşıyıcısı yığın hareketleri olacaktır.

Gençlik de bu demokratikleşme sürecinin önemli bir gücüdür. Özellikle üniversite öğrencileri kendilerini geliştirmek için biraraya gelen, uzayan öğrenim süreciyle de giderek güçlenen doğal toplumsal bir dinamiktirdirler. Onların dinamizmlerinin önü kesilmediği taktirde, aksine buna uygun olarak söz hakkını kullanma, katılım ve örgütlülük gençlerin bir yaşam biçimi haline geldiğinde, toplumsal grup kimlikleri politik alanda daha net ifadesini bulacak ve böylece gençler demokratikleşme sürecinde işlevlerini daha iyi yerine getirebileceklerdir.

Bugün gençlik, önüne konan engellerle politik yaşamın dışına itilmiş, toplumsal yaşamdan yalıtlanmıştır. Toplumsal yaşam yaşlıların egemenliğinde sürüyor. Gençler vesayet altında tutulmak isteniyor. Yaşına ve çağına özgü yaşam hakkı sınırlanıyor. Söz söylettirilmiyor, söylenenlerin de sözleri dikkate alınıp dinlenmiyor. Oysa gençliğin kendini ifade edebilmesi ve toplumsal saygınlığını kazanması tüm toplumun sorunudur. Çünkü toplumun gençliğin düşünsel canlılığına ve yaratıcılığına ihtiyacı vardır. Gençliğin ise kendini ifade edebilmek için, yaşlı kuşaklarla eşit haklara dayanan ilişkiler kurmaya ihtiyacı var.

Bu durumdan çıkış yolu, başta aile olmak üzere, toplumun bütün alanlarında gençlerin yaşama aktif katılımından geçiyor. Gençlerin insan olmalarından; hem bugün hem gelecek olmalarından; bu ülkenin birer aydın yurttaşı olmalarından doğan temel bir hakları vardır: Kendisinin ve ülkenin kaderi hakkında söz sahibi olmak, kendine özgü düşünüp yaşayabilmek.

Özgürleşmenin, çağdaşlaşmanın da koralı olan bu **temel hak**, üniversite içinden parlamentoya dek uzanan yelpazede ifadesini şu istemlerde buluyor:

Üniversite yaşamını tüm yönleriyle düzenleyen ve üniversitenin tüm bileşenlerinin katılımıyla yeni bir yüksek öğrenim yasası hazırlanmalıdır.

Öğretimin düzenlenmesinden, üniversite içi sosyal-kültürel yaşama dek tüm konularda kararlar, öğrencilerle öğretim üyelerinin demokratik dialoğu temelinde alınmalıdır. Öğrenciler, ne verilirse alan basit nesneler olmaktan kurtarılarak, öğretim sürecinin aynı zamanda bir öznesi de olabilmeleri ve bu yolla araştırıcılıklarının, sorgulayıcılıklarının yaşam hakkı bulabilmesi gerekmektedir. Bu gereklilik, öğrencilere yönelik tüm şiddet ve diğer baskı yöntemlerini dışlar.

Kürt öğrencilerin ulusal kültürlerini ifade edebilecekleri düzenlemeler yapılmalı ve ana dilde eğitim hakkı tanınmalıdır.

Gençliğin toplumsal saygınlığını kazanması salt üniversite yaşamına dönük düzenlemelerle gerçekleşemez. Gençler, ülkenin toplumsal, kültürel, politik yaşamının her alanını yetişkinlerle eşit biçimde paylaşabilmelidirler. Bu aynı zamanda toplumsal yaşamın her adımında ülkenin geleceğini belirleme hakkıdır.

Öğrenciler, yoğun olarak bulundukları her yerel yönetim biçiminde yerel meclislere katılmalıdırlar. Böylelikle, yaşadıkları toplumsal çevrenin sorunlarına sahip çıkabilmeli, kendi istemlerini dile getirebilme olanağını bulabileceklerdir.

Bir toplumsal grup olarak gençliğin parlamenter karar süreçlerine kendi örgütlülükleri eliyle etkileme kanallarının açılması gereklidir. Bu etkilemenin yolu genelde kitle örgütlerine konan politika yapma yasağının, özelde ise öğrencilerin örgütlenmesinin önündeki yasakların ve engellemelerin kalkmasına bağlıdır.

Hiçbir yasal ya da fiili engellemeyle karşılaşmaksızın uluslararası öğrenci örgütleriyle, kişisel, grupsal ya da örgütsel olarak ilişkiye girme üye olabilme hakkı tanınmalıdır. Uluslararası düzeyde çağdaş bir gençlik kültürü oluşurken kendi gençliğimizde yarattığı kültürel değerler eliyle bu sürece katılabilmelidir.

Politik yaşama katılma, siyasi partilere üye olma, parlamentoya seçilebilme haklarının, temel bir yurttaşlık hakkı olmasına rağmen yasaklanması çağdaş bir toplum projesiyle bağdaşmaz. Yaşamın kendisi, günlük ilişkiler politik olmayı ve politika üretmeyi zorunlu kılıyor. Gençlere sürekli aldatılan cahiller ya da oy deposu diye bakmaktan uzaklaşmalıdır. Yurttaş oldukları kabul edilmelidir. Siyasi partilere üye olma hakkı tanınmalıdır. Seçme, seçilme yaşı yeniden ele alınmalıdır.

Tüm bunların gerçekleşebilmesi için, öğrencilerin ve öteki toplumsal katman ve grupların da katılımıyla hazırlanacak bir anayasada gençlik hakları güvence altına alınmalıdır.□

M. Emin Bozarslan ile, Kürd kültürü ve Jîn üzerine-1

KÜRD KÜLTÜRÜNÜN KAYNAKLARINA DOĞRU

■ Mevlüt İlgin

— Gerek Türkiye'deyken ve gerekse Avrupa'ya yerleştikten sonra Kürd dili ve edebiyatı ile Kürd tarihi ve genel olarak Kürd kültürü alanlarında bir Kürd yazarı olarak çeşitli çalışmalar yaptığınız biliniyor. Bu söyleşimizde, bu çalışmalarınıza ilişkin sorular yöneltmek ve ayrıntılı açıklamalar almak istiyoruz. Kanımızca, önce "Jîn" dergisinden başlamak daha doğru olacak. Çünkü yıllarca süren bir çalışma sonucunda yeniden yayınladığınız "Jîn", Avrupa'daki Kürdler arasında büyük yankı yaptı, geniş ilgi gördü. "Jîn" dergisini kısaca tanıtır mısınız?

Bozarslan: **"Jîn"**, Kürd yakın tarihinde çok önemli bir yer tutan ve aynı zamanda çok önemli bir kaynak olan bir kültür dergisidir. Kürdçe olan adı, **"Yaşam, Hayat"** anlamına gelmektedir. Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden hemen sonra İstanbul'da yayın yaşamına başlamış ve birinci sayısı 7 Kasım 1918 tarihinde çıkmıştır.

Yüzyıllarca süren ihmal

"Jîn"'in ilk sayısının başında yer alan **"Maksadımız"** (Amacımız) başlıklı kısa bir açıklamada şöyle denilmiştir:

"Jîn" kişisel bir çıkar sağlanması için çıkmıyor. O'nun amacı, uzun yüzyıllardan beri ihmal edilen Kürd'ün tarihsel yaşamına, ulusal haklarına, edebiyat ve sosyal durumlarına ilişkin yayında bulunmaktır."

"Jîn"'in dili ise Kürdçe ve Türkçeydi. Türkçesi, bugünkü Türkçeden çok farklı olan Osmanlıcaydı. O dönemde Kürdçe de, Türkçe de Arap harfleriyle yazıldığı için, **"Jîn"** de Arap harfleriyle yayınlanmıştır. Bir kültür dergisi olarak yayınlanan **"Jîn"**, toplam 25 sayı çıkmıştır. Sonuncu sayı olan 25. sayısının tarihi, 2 Ekim 1919'dur. Bazı kaynaklara göre dergi o tarihten sonra günlük gazeteye dönüşmüş ve bir süre de gazete olarak çıkmıştır. Ancak, dergi olarak 25 sayı yayınlanmıştır.

"Jîn" dergisinin Yönetmeni ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü, Kürd aydınları ve yurtseverleri arasında "Hemzeyê Mukşî" adıyla bilinen Mükslü Hamza idi. Hamza, aynı zamanda **"Kürdistan Tealî Cemiyeti"** **(Kürdistan Gelişme Derneği)** nin de üç kurucusundan biriydi. Hamza'nın bu görevi derginin ilk sayısından 20. sayısına kadar sürmüştür. 21. sayıdan 25. sayıya kadar ise, yazı işleri müdürlüğü görevi Vanlı Memduh Selim tarafından yürütülmüştür.

"Jîn"in yazar ve şairleri

— "Jîn" dergisinin yazar kadrosunda kimler vardı?

Bozarslan: **"Jîn"** dergisinde yazanların bir bölümü derginin daimî yazar ve şairleriydi, bir bölümü ise zaman zaman yazan şair ve yazarlardı. Daimî yazarlardan biri Bitlisli Halil Hayalî idi. Aynı zamanda **"Kürdistan Tealî Cemiyeti"**'nin de kurucularından olan Halil Hayali, yazılarında "Kurdîyê Bitlîsî" (Bitlisli Kürd) takma adını kullanmıştır. Tarih, mitoloji, sosyoloji, dilbilgisi ve felsefe konularında birçok önemli yazılar yazan Halil Hayalî, bu konularda ele aldığı sorunları yetkin bir biçimde incelemiştir.

1925 yılında Diyarbakır'da idam edilen Hizanlı Kemal Fevzi de, **"Jîn"** dergisinde sürekli yazan yazarlardandı. Birinci Dünya Savaşı'nda Rus işgaline uğrayan yurtlarından göç ettirilen ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerine dağılıp perişan olan yüz binlerce Kürdün acıklı durumu, **Kemal Fevzi**'nin yazılarının başlıca konusu olmuştur. **"Gözler kör, kulaklar sağır mıdır?"** ve **"Karlı Yurdun Öksüz ve Nasipsiz Evlâdlarına"** gibi başlıklar taşıyan bu ateşli yazılarında o dönemin hükümetine Kürd göçmenleri konusunda ağır eleştiriler yönelten **Kemal** Fevzi, ayrıca, Bitlis'in Çarlık Rusyasının işgaline girmesi üzerine **"Viran Belde"** adlı bir şiir yazmış ve bu şiir de **"Jîn"**'de yayınlanmıştır. Kendisi yazarlığının yanı sıra ateşli bir şairdi de. O sıralarda yayınlanmış olan **"Elem Çiçekleri"** adlı şiir kitabının ilânı **"Jîn"**'in birkaç sayısında yayınlanmıştır.

Derginin daimî yazar ve şairlerinden biri de **Hakkârili Abdurrahim** Rahmî idi. **"Jîn"**'de yayınlanmış olan şiirlerinin hepsi Kürdçedir. Yazılarının bir bölümü Kürdçe, bir bölümü de Türkçedir. Tarihteki ilk Kürdçe piyesin yazarı da kendisidir. **"Memê Alan"** **(Alanlı Meme)** adlı bu piyes de **"Jîn"** dergisinde yayınlanmıştır. Abdurrahim Rahmî'nin **"Bir Kürd Mahbubesinin Sabah Meşguliyeti"** **(Bir Kürd Dilberinin Sabah Uğraşı)** adlı kısa öyküsü de **"Jîn"**'de çıkmış. Kendisi, Osmanlıca olarak yazdığı ve Kürdçe melodilerle bezediği bu öyküsünde, özellikle, "zozan" denilen Kürd yaylalarını çok güzel tasvir etmiştir.

Vanlı Memduh Selim de, derginin daimî yazarlarındandı. Kendisi siyasal ve sosyal konulara ilişkin yazılar yazmıştır. **"Kürd Hanımı"**,

M. EMİN BOZARSLAN VE YAZARLIĞI

Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı bir köyde, 15 Eylül 1934 tarihinde dünyaya gelen M. Emin Bozarslan, yazarlık yaşamına 1960 yılında başladı ve **"İslamiyet Açısından Şeyhlik-Ağalık"** adlı ilk kitabını yazdı. Bu kitap 1964 yılında Ankara'da yayınlandı. 1966 yılında yine Ankara'da yayınlanan ikinci kitabının adı ise **"Doğu'nun Sorunları"** idi. Bozarslan bu kitabında ilk kez, Doğu'da Kürd dilinin serbestçe kullanılmasını ve Kürdçe radyo programlarının yayınlanmasını, Kürdçe gazete dergi ve kitap yayınları yapılmasını, ayrıca köy okullarında öğrenimin Kürdçe olmasını istedi.

Türkçe olan bu iki kitabından sonra Kürdçe kitaplar yazmaya başlayan M. Emin Bozarslan, bu alanda ilk olarak Kürdçe **"Alfabe"**'yi yazdı ve 1968 yılında İstanbul'da yayınlandı. Böylece, Türkiye'de ilk kez bir Kürdçe alfabe yayınlanmış oluyordu (bu **"Alfabe"**'nin ikinci baskısı 1980 yılında İsveç'te, üçüncü baskısı da 1988 yılında yine İsveç'te yayınlandı). Bozarslan, ilk kez bu **"Alfabe"**'nin yayınlanması üzerine tutuklandı, **"Alfabe"** ise yasaklandı. Bozarslan ayrıca, ölümsüz Kürd şairi Ehmedê Xanî (Ahmed-i Hanî) tarafından 1965 yılında yazılmış olan ünlü Kürd destanı **"Mem û Zîn"** **(Memo ile Zin)**'i Arap harflerinden Latin harflerine, ayrıca da Kürdçeden Türkçeye çevirdi ve Kürdçesi ile Türkçe çevirisini birlikte yayınladı. Bu kitap da 1968'de İstanbul'da yayınlandı (önce yasaklanan ve sonra mahkeme kararıyla beraat eden **"Mem û Zîn"**'in ikinci baskısı 1975 yılında yine İstanbul'da yapıldı, ancak 12 Eylül darbesinden sonra Genelkurmay Başkanlığı tarafından yeniden yasaklandı). Bitlis Kürd hükümdarı Şeref Han tarafından 1597 yılında Kürd tarihi konusunda yazılmış olan **"Şerefname"** adlı ünlü tarih kitabını da Türkçeye çeviren Bozarslan, bu kitabı da 1971 yılında 12 Mart darbesinden hemen önce İstanbul'da yayınladı (2. baskısı 1975'te çıktı).

Kitapları yüzünden birkaç kez tutuklanan ve 12 Mart faşizminin egemen olduğu 1971-1974 yılları arasında Diyarbakır Askerî Cezaevinde tutuklu kalan M. Emin Bozarslan, 1974 yılı sonlarında **"İçerdekiler ve Dışardakiler"** adlı kitabını yayınladı. Güldürü biçemindeki siyasal öykülerden oluşan bu kitap, 12 Mart faşizminin Doğu'da uyguladığı baskıları konu almaktadır (bu kitabın ikinci baskısı 1983'te İsveç'te yayınlandı).

XII. yüzyılda İbn'ül-Ezrak tarafından yazılmış olan **"Tarihu Meyyafarqin ve Amed"** **(Meyyafarkin ve Amed Tarihi)** adlı kitabın birinci cildini **"Mervani Kürtleri Tarihi"** adıyla Türkçeye çeviren Bozarslan, bu kitabı da 1975 yılında yayınladı (bu kitabın ikinci baskısı 1983'te İsveç'te, üçüncü baskısı da 1989'da Batı Almanya'da yayınlandı). Ardından da, Amerikalı Diplomat ve yazar William Eagleton tarafından İran Kürdistan'ı konusunda yazılmış olan **"Mehabad Kürt Cumhuriyeti"** adlı kitabı Türkçeye çevirdi. Bu kitap da 1976 yılında İstanbul'da yayınlandı (bu kitabın ikinci baskısı 1989'da Batı Almanya'da yayınlandı). 1977 yılında **"Anarşistler"** adlı kitabını yayınlayan Bozarslan, bir uzun siyasal öyküden oluşan bu kitabında, tüm siyasal tutukluları "anarşist" olarak niteleyen 12 Mart faşizmini taşladı.

M. Emin Bozarslan, Yusuf Ziyaeddin **Paşa**'nın yazıp 1894 yılında Osmanlı padişahı Abdülhamid II'ye armağan edecek **"El-Hediyet'ul-Hamidiyye fi'l-Lugat'il-Kurdiyye"** **(Kürd Dilinde Hamidiye Armağanı)** adıyla yayınlanmış olduğu Kürdçe-Arapça sözlüğü Arap harflerinden Latin harflerine, ayrıca Arapçasını Türkçeye de çevirdi ve bir Kürdçe-Türkçe sözlük durumuna getirip 1978 yılında **"Kürtçe-Türkçe Sözlük"** adıyle İstanbul'da yayınladı. Bozarslan'ın **"Meyro"** adlı Kürdçe öykü kitabı da, kendisi tarafından yapılan Türkçe çevirisiyle birlikte 1979 yılının Şubat ayında İstanbul'da yayınlandı. 10 öyküden oluşan bu kitap, Türkiye'de yayınlanan ilk Kürdçe öykü kitabı, aynı zamanda da Bozarslan'ın Türkiye'de yayınlanan son kitabı oldu (bu kitabın yalnızca Kürdçesinin ikinci baskısı 1981 yılında İsveç'te yayınlandı).

* * *

M. Emin Bozarslan, 1979 yılından bu yana yazarlık çalışmalarını İsveç'te sürdürmektedir. 1979'un yaz aylarında, 1918-1919 yıllarında "Kürdistan Tealî Cemiyeti" (Kürdistan Gelişme Derneği) tarafından Kürdçe-Türkçe olarak yayınlanmış olan **"Jîn" (Yaşam)** dergisi üzerine çalışmaya başladı. İstanbul'da yayınlanmış ve 25 sayı çıkmış olan bu dergi, Arap harfleriyle basılmıştı. Bozarslan, derginin her 25 sayısını da Arap harflerinden Latin harflerine çevirdi ve beş ciltte yeniden yayınladı. Bu ciltlerde, **"Jîn"**'in Bozarslan tarafından Latin harflerine çevrilmiş sayılarının yanı sıra, Arap harfleriyle olan orijinal sayıları da yer almaktadır. M. Emin Bozarslan, ayrıca, genel olarak Kürd ulusal hareketinin 1900-1920 yılları arasındaki durumu üzerine ve özel olarak da **"Jîn"** dergisi üzerine ayrıntılı bir inceleme yazdı ve bunu da bir sunuş yazısı olarak **"Jîn"**'in birinci cildinin başında yayınladı. Bozarslan, önce Kürdçe olarak kaleme aldığı **"Pêşkêşî"** başlıklı ve 85 sayfalık bir incelemeyi Türkçeye de **"Sunuş"** başlığıyla çevirdi. Derginin birinci cildinin başında Kürdçesi ile Türkçesi art arda yer almaktadır. Bozarslan'ın dokuz yıllık yoğun bir çalışma sonucunda tamamladığı ve her beş cildini de İsveç'te yayınladığı **"Jîn"**, gerek Kürd tarihi ve gerekse Kürd kültürü ve edebiyatı konusunda çok zengin ve önemli bir kaynaktır. **"Jîn"**'in birinci ve ikinci ciltleri 1985'te, üçüncü cildi 1986'da, dördüncü cildi 1987'de, beşinci cildi de 1988'de yayınlandı.

M. Emin Bozarslan İsveç'te, **"Jîn"** dergisinin yanı sıra, Kürd halk masalları ve güldürüleri üzerindeki çalışmalarına da başladı. Kendisi o masal ve güldürüleri bir zamanlar Doğu'da halk arasında toplamış, ancak yasak ve baskılar yüzünden üzerlerinde çalışma ve onları kitap olarak yayınlama olanağını bulamamıştı. İsveç'e yerleştikten sonra onları da yazıp ayrı ayrı kitaplar olarak yayınlamaya başladı. Kürd halk masalları ve güldürüleri alanındaki çalışmalarının bir bölümü, "Hayvan Masalları" dizisinden oluşuyordu. Bozarslan bu dizide beş kitap yazıp yayınladı. Dizinin ilk kitabı olan **"Mîr Zoro"** **(Kral Zorba)** 1981'de, dizinin ikincisi **"Gurê Bilûrvan"** **(Kavalcı Kurt)** ile üçüncüsü **"Kêz Xatûn"** **(Böcek Hatun)** 1982'de, dördüncüsü **"Serketîna Mişkan"** **(Farelerin Zaferi)** 1984'te, beşincisi **"Pepûk"** **(Guguk)** da 1985'te yayınlandı.

1986 yılında da Bozarslan'ın Kürdçe Nasreddin Hoca fıkralarından oluşan **"Melayê Meşhûr"** **(Ünlü Hoca)** adlı kitabı yayınlandı. Kitaba uzun bir sunuş yazısı da yazan Bozarslan, bu sunuş yazısında, Kürdler arasında "Ünlü Hoca" anlamına gelen "Melayê Meşhûr" adıyle anılan Nasreddin Hoca ile ilgili değişik görüş ve savları anlattı; Nasreddin Hoca fıkralarının Kürd, Türk, Fars ve Arap folklorlarındaki yerlerini belirtip o folklordaki ortak fıkraların ve ayrıca her birindeki kendine özgü fıkraların karşılaştırılmasını yaptı; sonuç olarak da, bu fıkraların aslında Ortadoğu halklarının ve Ortadoğu kültürünün ortak ürünleri olduğu sonucuna vardı.

Bozarslan, yukarıdaki kitaplardan sonra Kürd "Halk Güldürüleri" dizisine başladı. Beş kitaptan oluşan bu dizinin ilk kitabı **"Masiyên Bejî"** **(Susuz Balıklar)** 1987 yılında yayınlandı. Bozarslan, bu kitabın başında yayınladığı uzun bir sunuş yazısında, tüm diziye giren güldürüleri değişik yönlerden tanıttı ve bunların Kürd folklorundaki yerlerini ve önemini belirtti; ayrıca, bazılarının taşıdığı mesajlara ve öğütlere de işaret etti. "Halk Güldürüleri" dizisinin ikinci kitabı olan **Jî Dînan Dîntir"** **(Delilerden Daha Deli)** 1988'de, dizinin üçüncüsü olan **"Îlmê Tûrik"** **(Torbalık Bilim)** de 1989'da yayınlandı. Bozarslan'ın programına göre dizinin dördüncü kitabı 1990'da, beşinci kitabı da 1991'de yayınlanacak ve dizi böylece tamamlanmış olacaktır.

1979 yılından beri İsveç Yazarlar Birliği üyesi olan M. Emin Bozarslan, 1981 yılının Haziran ayında Finlandiya'nın Lahti kentinde değişik ülkelerden 100'den fazla yazarın katılmalarıyla toplanan ve "edebiyatta mitolojinin rolü" konusunu tartışan uluslararası yazarlar konferansına katıldı ve "Kürd edebiyatında mitolojinin rolü" ile "Kürd dili üzerinde baskılar" başlıklı iki İngilizce bildiri sundu.

12 Eylülden sonra kendisine "yurda dön" çağrısı yapılan M. Emin Bozarslan, bu çağrıya uymadığı için Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlığından çıkarıldı. Halen siyasal mülteci olarak İsveç'te yaşamaktadır.□

"Kürdlükte Terakkî Cereyanları" **(Kürdlükte İlerici Akımlar), "İstanbul'da Kürd Amelesi (İstanbul'da Kürd İşçileri), "Kawe Yevm-i Mahsusu" (Kawe Özel Günü)** gibi başlıklar taşıyan yazılarında çok önemli konuları incelemiştir.

Süleymaniyeli Aziz Yamülkî de **"Jîn"**'in daimî yazarlarındandı. Kendisi Kürd tarihi ve özellikle, merkezi Süleymaniye'de bulunan tarihsel **"Baban Kürd Devleti"**'nin tarihi konusunda birçok yazı yazmıştır.

Siverekli Hilmi ile nereli olduğu bilinmeyen Law Reşîd de **"Jîn"**'in daimî yazarlarındandı. Derginin sayfalarını Kürd atasözleriyle süslemiş olan bu iki yazar, ayrı ayrı diziler halinde yazmış oldukları yazılarında, Kürd atasözleri üzerine birçok değerli açıklamalar ve yorumlar da yazmışlardır. Dergide her ikisinin, atasözlerinin dışında da bazı şiir ve yazıları çıkmıştır.

"Jîn"'in daimî yazarlarından biri de, Süleymaniyeli Tevfik'ti. aynı zamanda, Kürdçe ünlü **"Newroz"** marşının da yazarı olan ve Kürdler arasında "Pîremerd" adıyla bilinen Süleymaniyeli Tevfik, **"Jîn"**'de bazı Osmanlıca yazılar yazmış, ayrıca eski Kürd şairlerinden bazı parçaları Osmanlıca çevirileriyle birlikte yayınlamıştır.

"Jîn"'de zaman zaman yazmış olan şair ve yazarlar arasında ise, İhsan Nuri, Kâmran Bedirhan, Mehabadlı Mustafa Şevki, Mehmed Mihrî, Dersimli Hüznî, Zahoyî, Cizreli Mirza, Diyarbekirli Fikri Necdet, Erganili Kâzım Vehbi, Süleyman Botî, Süleymaniyeli Emin Feyzi, Kerküklü Necmeddin Hüseyin, Süleymaniyeli Mahmud Nejad, Süleymaniyeli İsmail Vedad, Isfahanî, Yusuf Sabri gibi şair ve yazarlar yer almışlardır. Bunlardan Kâzım Vehbi, İttihad ve Terakkî iktidarının baskılarını konu alan **"Hiss-i Kablel-vuku" (Önsezi)** adlı çok güzel bir şiir yazmıştır. Bu şiir, Tevfik Fikret'in yine İttihad ve Terakkî iktidarı üzerine yazmış olduğu ünlü **"Han-ı Yağma" (Yağma Sofrası)** şiiriyle karşılaştırılabilir. Bu yazarlardan Emin Fevzi'nin yazdığı yazılar ise, tarihsel **"Baban Kürd Devleti"**'nin askerî gücü konusunda önemli bilgiler içermektedir.

"Jîn"'de yazmış olan şair ve yazarların çoğunun yaşamı hakkında bugün hiçbir şey bilinmiyor. Hatta bazılarının nereli oldukları konusunda bile bilgimiz yoktur. Onlardan hiç kimse bugün artık yaşamadığı gibi, o döneme yetişmiş olan Kürd yurtseverlerinden de kimse kalmamıştır. O döneme yetişenlerin en sonuncusu, birkaç yıl önce Paris'te vefat eden Diyarbekir eski milletvekili Siverekli avukat Mustafa Remzi Bucak'tı. Ben **"Jîn"** üzerine çalışmaya başladıklar bir süre sonra, kendisine bir mektup yazarak, dergide yazı ve şiirleri yayınlanmış olanların yaşamları ya da hiç değilse kimlikleri konusunda bir bilgisi olup olmadığını sordum, yazar ve şairlerin adlarını da bir liste ile kendisine gönderdim. Bana yazdığı 26 Eylül 1981 tarihli mektupta, sadece iki kişinin kimliklerini bildiğini yazdı. Onlar da Siverekli Hilmi ile Kurdîyê Bitlisî (Bitlisli Kürd) idiler. Siverekli Hilmi'nin asıl adının Fikrì Efendi olduğunu bildiren Mustafa Remzi Bucak, "Kurdîyê Bitlisî"'nin de Halil Hayalî'nin takma adı olduğunu bana yazdı. Böylece, **"Jîn"**'deki o güzel ve değerli yazıları yazan "Kurdîyê Bitlisî"'nin Halil Hayalî olduğunu öğrenmiş olduk. Diğerlerini Mustafa Remzi Bey de bilmiyordu.

400 bin Kürd göçmeni

— Demin, "Jîn"'in aynı zamanda önemli bir kaynak olduğunu belirttiniz. Bu konuya açıklık getirir misiniz? Örneğin, kaynak olarak "Jîn"'den neler öğrenilebiliyor, hangi konular gün ışığına kavuşuyor?

Bozarslan: Bu konuda birçok örnek verilebilir. Daha önce ya hiç bilmediğimiz ya da belgelere dayanmayan, belirsiz ve yetersiz söylentiler biçiminde duyduğumuz birçok konuyu **"Jîn"** dergisi aydınlığa kavuşturuyor ve belgelerle, sayılarla, kişi ve yer adlarıyla gözler önüne seriyor. Örneğin, alalım o zamanki Kürd göçmenlerinin durumunu:

Birinci Dünya Savaşı sırasında Bitlis'e kadar olan bölgeler Çarlık Rusyasının işgaline girmiştir. Bu bölgelerden yüz binlerce Kürd göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Halk arasında bu göç hep anlatılırdı. Ben de çocukluğumda ve gençliğimde yaşlılardan çok dinledim bu konuda söylenenleri. Ama o anlatılanlar sadece söylenti biçimindeydi. Elde yazılı hiçbir şey yoktu. Göç edenlerin sayısı hakkında da bir şey bilinmiyordu. Şimdi **"Jîn"**'de bunlar hakkında birçok yazı ve şiir okuyoruz, ayrıca dergide yayınlanmış olan istatistiklerden de sayılarını öğreniyoruz. **"Jîn"**'in 15 Şubat 1919 tarihli 11. sayısında **"Kürd mühücirlerinden ne kalmış?" (Kürd göçmenlerinden ne kalmış?)** başlığı altında yayınlanmış olan bir istatistikte, Kürd göçmenlerinden sağ kalanların ne kadarının nerelerde bulundukları sayılarla ortaya konulmuştur. Halepten Samsun'a ve Urfa'dan İstanbul'a kadar değişik kentlere dağılmış olan Kürd göçmenlerinden sağ kalanların sayısı 418.504 olarak saptanmıştır. Bunlardan 187.474 kişi Erzurum bölgesinden, 102.808 kişi Van bölgesinden, 128.222 kişi de Bitlis bölgesinden göç etmiştir.

O zamanki nüfus azlığı da düşünülecek olursa, bu sayının ne kadar korkunç olduğu ve Kürd halkının başına ne korkunç bir felâketin geldiği ortaya çıkacaktır. İşte bu acı gerçeği, bu trajediyi **"Jîn"**'den öğreniyoruz.

Tarihteki ilk Kürd kadın derneği

Daha önce hiç bilmediğimiz ve **"Jîn"**'den öğrendiğimiz belki de en ilginç konu, Kürd kadınlarının daha 1919 yılında örgütlenmeye başlamış olmalarıdır. O yıl kurulmuş olan tarihteki ilk Kürd kadın derneğinin adı **"Kürd Kadınları Tealî Cemiyeti" (Kürd Kadınları Gelişme Derneği)**dir. 1919 yılının Mayıs ayında kurulmuş olan bu dernek, hemen çalışmaya başlamıştır. Dernekle ilgili **"Jîn"**'de çıkan yazılarda, derneğin programından da bazı alıntılar yapılmıştır. Derneğin kuruluşu, Kürd yurtseverleri arasında büyük ilgi ve sevinç yaratmıştır. Memduh Selim ve Aziz Yamülkî bu konuda yazılar yazmışlar, Abdurrahim Rahmî de dernek üzerine Kürdçe bir şiir yazmıştır. **Jibo Civata Daylkan" (Analar Derneği için)** adını taşıyan ve derginin 2 Temmuz 1919 tarihli 22. sayısında yayınlanmış olan bu şiirinde Abdurrahim Rahmî, kadınların toplumdaki önemli yerlerini belirttikten sonra şiirinin sonunu şöyle bağlamıştır:

"Dediler ki analar açmış bir yükselme derneği/Tanrım, sen rast getir, başarı ver onlara/ Rahmî, sunmak için bulamadı layık bir armağan/Kabul edilirse eğer, O, beden ve canını eder armağan."

Bu olay gösteriyor ki Kürd kadını daha o zaman bağnazlık çemberini kırmış, kırabilmiş ve mücadele alanında yerini almıştır. Bu, biz Kürdler için kıvanç ve gurur verici bir olaydır.

Ne yazık ki, o derneğe üye olan kadınların adlarını bilmiyoruz. Sadece, derneğin çalışmaya başladığı gün yapılan açılış töreninde bir konuşma yapan Encum Yamülkî Hanım'ın adı yazılmıştır dergide. Kendisinin de dernekteki görevi yazılmamıştır, ancak konuşmayı kendisi yaptığına göre derneğin başkanı olduğu anlaşılmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki derneğe üye olan kadınların adlarını dergide yazmaya önem vermemişlerdir. Ancak bunun bir eksiklik olduğu açıktır. Bugün artık tarih olan bu önemli olayın kahramanlarının adlarının yazılmasında büyük yarar olacaktı.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Bitlis'e kadar olan bölgeler Çarlık Rusyasının işgaline girmiştir. Bu bölgelerden yüz binlerce Kürd göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Halk arasında bu göç hep anlatılırdı...

Daha önce hiç bilmediğimiz ve "Jîn"'den öğrendiğimiz belki de en ilginç konu, Kürd kadınlarının daha 1919 yılında örgütlenmeye başlamış olmalarıdır. O yıl kurulmuş olan tarihteki ilk Kürd kadın derneğinin adı "Kürd Kadınları Tealî Cemiyeti"dir.

Tarihdeki ilk Kürd gençlik örgütü

"Jîn" sayesinde, tarihteki ilk Kürd gençlik örgütü konusunda da ayrıntılı bilgiye sahip oluyoruz. Bu derneğin adı **"Kürd Talebe Hêvî Cemiyeti" (Kürd Öğrencileri Ümid Derneği)**dir. Ama dernek kısaca **"Hêvî" (Ümid)** adıyla biliniyor ve öyle anılıyor. Kürd gençlerinin yüzyılımızın başlarında böyle bir dernek kurmuş oldukları hep söyleniyordu, söylentinin ötesinde de bir şey bilinmiyordu. Şimdi **"Jîn"**'den öğreniyoruz ki derneğin kuruluş tarihi 27 Temmuz 1912'dir. İlk kez o tarihte kurulan **"Hêvî"** derneği, 1913 yılında **Rojî Kurd" (Kürd Güneşi)** adlı bir dergi yayınlanmıştır. Bu dergi İttihad ve Terakkî iktidarı tarafından kapatılınca, **"Hêvî"** derneği bu kez de **"Hetawî Kurd" (Kürd Güneş Işığı)** adlı bir başka dergi yayınlamıştır. Birinci Dünya Savaşı çıkınca derneğin yöneticileri ve üyeleri askere alınıp cepheye gönderilmiş ve dernek kapanmamakla birlikte çalışmaları âdeta felce uğramıştır.

Savaştan sonra 1919 yılında yeni bir kadro tarafından ve fakat eski ilkeler üzerine yeniden kurulmuş ve yeni bir programla çalışmaya başlamış, bu programını birer Kürdçe ve Türkçe bildiriyle yayınlamıştır. Her iki bildiri de **"Jîn"** dergisinin 21. ve 22. sayılarında çıkmıştır. Ayrıca 27 Temmuz 1919'da **"Hêvî"**'nin sekizinci kuruluş yıldönümü kutlanmış, bu amaçla yapılan toplantıda Diyarbekirli Tevfik Hamid, derneğin çalışmaları ve amacı konusunda Kürd öğrencileri adına bir konuşma yapmıştır.

Kürd bilim ve yayın derneği

"Jîn" dergisinden öğrendiğimiz önemli ve ilginç konulardan biri de, bir Kürd kültür derneğinin kuruluşu ve bildirisidir. Bu derneğin adı **Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti" (Kürd Bilimleri ve Yayınları Yaygınlaştırma Derneği)** dir. 1919 yılının Ocak ayında kurulmuş olan bu dernek, **"Jîn"**'in 2 Şubat 1919 tarihli 10. sayısında yayınlanan uzun ve geniş kapsamlı bir bildiri ile programını yayınlamış ve hemen çalışmaya başlamıştır. Bildirinin başında, derneğin amacı konusunda şöyle denilmiştir:

"Derneğimizin kuruluşundan amaç, yalnız siyasal çalışmalarla varlığını sürdürmesine imkân düşünülmeyen milletimizi geleceğe dönük ve tümüyle bilimsel bir temel üzerine, çağdaş yeteneklerle donatmaktır."

Derneğin 20 maddeden oluşan ve bildirinin sonunda yer alan programında, Kürdçe sözlükten klasik kitapların yayınlanmasına ve Kürdçe okul kitaplarının hazırlanıp basılmasına kadar çok geniş kapsamlı bir çalışma öngörülmüştür.

Kuruluşundan hemen sonra çalışmaya başlayan dernek, ilk iş olarak, ölümsüz Kürd şairi ve düşünürü Ehmedê Xanî (Ahmed-i Hanî) tarafından 1965'te yazılmış olan ünlü Kürd destanı **"Mem û Zîn" (Memo ile Zîn)**i basmıştır. Arap harfleriyle basılan ve **"Jîn"**'de de geniş biçimde duyurulan o baskı, **"Mem û Zîn"**'in ilk baskısıdır ve **"Jîn"** Yazı İşleri Müdürü Mukúslü Hamza'nın bir önsözüyle çıkmıştır. Kürdçe olan o önsöz, ayrıca **"Jîn"** dergisinin 22 Mayıs 1919 tarihli 19. sayısında da yayınlanmıştır.

Söz konusu dernek, ayrıca Kürd mitolojisinde önemli bir yer tutan "Kawe İhtilâli" konusunda da bir müsamere vermiştir. Bu müsamereden de **"Jîn"**'in 25. sayısında söz edilmiştir.

Bu dernek, saptayabildiğimiz kadarıyla, tarihteki ikinci Kürd kültür derneğidir. Birincisi, İkinci Meşrutiyet'in ilânından sonra kurulmuş olan **Kürd Neşr-i Maarif Cemiyeti" (Kürd Bilimleri Yaygınlaştırma Derneği)** idi

1913 yılında Bitlis'te İttihad ve Terakkî iktidarına karşı bir direniş olmuştur. Daha önceleri, o direniş konusunda yazılı bir bilgi yoktu. Sadece Kürdçe bir ağıt vardı. Halk tarafından yakılmış olan o ağıtta Şeyh Şehabeddin, Seyyid Ali ve Mehmed Şirin'in Bitlis'te asıldıkları anlatılıyordu. Şimdi **"Jîn"**'den, o direnişin öyküsünü başlangıcından sonuna kadar öğrenebiliyoruz. Derginin 16. ve 17. sayılarında iki bölüm olarak ve Law Reşîd imzasıyle yayınlanmış olan bir uzun yazıda, olay ayrıntılı biçimde anlatılmıştır.

O yazıda belirtildiğine göre, İttihad ve Terakkî iktidarına karşı direnişe geçen Kürd gençleri, Hizan'dan Bitlis'e kadar olan bölgeyi almışlar. Bitlis kentinin bazı kenar mahallelerini de ele geçirmişler, ancak sonra yenilgiye uğramışlardır. Yenilgiden sonra bölgede büyük bir askerî harekât gerçekleştirilmiş, ayrıca Bitlis'te sıkıyönetim ve askerî mahkeme kurulmuştur. Bir ay kadar süren yargılama sonunda, başta Şeyh Şehabeddin (Özal hükümetinde Devlet Bakanı olan Kâmran İnan'ın büyükbabası), Seyyid Ali ve Mehmed Şirin adlı ileri gelenler olmak üzere, toplam 18 kişi asılarak idam edilmişlerdir. Bunların idam edilmesi Kürd halkı arasında büyük üzüntü yaratmış, çevrede günlerce süren yas tutulmuştur.

Tarihteki ilk Kürdçe piyes olan **"Memê Alan" (Alanlı Memo)** de **"Jîn"**'de yayınlanmıştır. Hakkârili Abdurrahim Rahmî tarafından kaleme alınan bu piyes iki perdeliktir ve **"Jîn"**'in 15. ve 16. sayılarında yayınlanmıştır.

"Jîn"'de yer alan önemli belgelerden iki tanesi de, 1925 yılında idam edilen Diyarbekirli Doktor Fuad Berxo (Berho) ile Bitlisli Yusuf Ziya'nın dergiye gönderdikleri iki mektuptur. Dr. Fuad'ın mektubu derginin 12 Aralık 1918 tarihli 5. sayısında, Yusuf Ziya'nın mektubu da derginin 2 Temmuz 1919 tarihli 22. sayısında çıkmıştır. Bildiğimiz kadarıyle, bugün artık tarihe mal olmuş olan bu iki zattan, sadece bu iki mektup kalmıştır.

Bütün bu anlattıklarımın dışında, **"Jîn"**'in yalnızca bir dergi değil aynı zamanda çok önemli ve zengin bir kaynak da olduğu, bir bilgi hazinesi olduğu, bu örneklerden anlaşılmaktadır. Böylece, **"Jîn"**'in yeniden yayınlanmasıyla, gerek Kürd yurtseverleri ve gerekse Kürd sorununa ilgi duyan diğer halklardan bilim adamları ve araştırmacılar, çok zengin bir kaynağa kavuşmuş oluyorlar.□

(*) M.Emin Bozarslan'la yapılan söyleşi, önümüzdeki sayılarımızda da sürecek.

Lisbeth Palme sessizliği bozdu ve suçladı

"BASIN VE POLİS HERŞEYİ SABOTE ETTİ"

Gürhan Uçkan (Stockholm)- Eşinin öldürülmesinden beri basınla görüşmeyen, yalnızca mahkemede -o da koşullu olarak- sorulara yanıt veren **Lisbeth Palme**, sanık **Christer Pettersson**'un salınmasından sonra ilk kez konuştu. İsveç televizyonunun 2. Kanal'ını arayan Lisbeth Palme, program yapımcısı **Per-Arne Axelsson**'un sorularını yanıtladı. Sessizliği bozmasının nedenini şöyle açıkladı:

Lisbeth Palme sessizliği bozdu ve karşı hücuma geçti: "Güney Afrika'da da katiller serbest dolaşıyor!"

— Üst mahkemenin farklı karar alması, benim için bir şok oldu. Ve hemen ardından kitle iletişim araçlarının gösterdiği tavır. Bu durumda, konuşmanın önemli olduğuna inanıyorum.

Lisbeth Palme, Unicef'deki görevinden ötürü basınla sık sık karşılaştığını ve gazetecilerin, cinayetle ilgisiz toplantılarda kendisini olay üzerine sordukları konularla rahatsız ettiklerini anlattı. Ayrıca, ülkenin en büyük gazetelerinin, cinayet araştırmaları sırasında polisin işine karıştıklarını, hattâ polisleri şu ya da bu şekilde satın aldıklarını da ileri sürdü. Kendisinin, başta eski Stockholm İl Emniyet Müdürü **Hans Holmer** olmak üzere, konuştuğu hemen her polis görevlisini söylediklerinin anında basına sızdığını sözlerine ekledi.

Axelsson'un, bu suçlamaların ciddiyeti üzerine kendisini uyarır biçimde sorduğu bir soruya da şu yanıtı verdi:

— Evet, öyle (çok ciddi). Denilebilir ki, soruşturma safhasını doğrudan doğruya sabote ettiler. Polislerin arabalarını takip ederek polisin görevini yapmasını engellediler. Tanıklarla görüşerek, onların tanıklığının değerini sıfıra indirdiler.

Polislerin satın alınması konusunda ise şöyle konuştu:

— Kendilerini sattılar. Bir polise bir yıl paralı tatil önerecek denli yüksek sayıların söz konusu olduğunu biliyorum. Bu bilgiyi, doğrudan doğruya bir başka polisten aldım. Durumu ben çok ciddi olarak görüyorum.

Lisbeth Palme kendisinin olay sırasında şok geçirdiği için belleğindeki sanık görüntüsünün güvenilir olamayacağını ileri süren "tanık psikologu"nun sözleri konusunda kesin konuştu:

— Evet, ben yalnızca kendi gördüklerimden hareket ediyorum. Onlar, benim için gerçek.

Christer Pettersson'un suçluluğu konusunda kararlılığını sürdürdü:

— Evet, tanıklık görevimi yaptım ve mahkemede söylediklerimi doğal olarak burada yeniden konuşmayacağım. Herkes çok iyi biliyor.

Lisbeth Palme'nin suçlamaları, söyleşide adı geçen bütün gazetelerin sorumlu yöneticilerince geri çevrildi. Öte yandan, salındıktan hemen sonra TV kameralarının önüne elinde içkiyle çıkan, burada "A-takımı" adı verilen sokak ayyaşlarının arasında yerini alan ve bu satırların yazıldığı sırada güpegündüz sokakta uyuşturucu satın alırken yakalanmış olan Christer Pettersson'un televizyonun çocuk programında bile boy göstermiş olması, 2 milyon İsveç kronu (yaklaşık 650 bin DM) tazminat istemesi, ortada önemli bir çarpıklığın olduğunu gösteriyor.□

İspanyol sendika lideri

"İŞÇİLERİN ARTIK SABRI KALMADI"

Maliye bakanı bile, İspanya'nın zengin olunması en kolay Avrupa ülkesi olduğunu söyledi. Evet, bankerler ve parababaları da aynı görüşteler. Hiçbir sağ hükümetin, bugünkü sosyalistler kadar kendilerine yardımcı olmadığını övünerek söylüyorlar. Dilerim Gonzales aklını başına alır...

Peter Bratt, Dagens Nyheter (Madrit)-İspanya Sendikacılar Konfederasyonu'na bağlı sendikacılardan ikinci en büyük sendika olan Yapı-Ağaç İş Sendikası'nın başkanı ve tanınmış sosyalist lider **Manuel Carnacho**, Sosyalist Parti'nin iktidardayken gösterdiği sağ politikayı değiştirmemesi halinde, ülke içinde işçi hareketlerinin peşpeşe patlak vereceğini söyledi. Franco faşizmi sırasında, Fransa'daki sürgün İspanyol sosyalistlerin lideri olan Carnacho, Sosyalist Parti'nin gençlik kolunun başkanıyken, partinin şimdiki başkanı ve başbakan **Felipe Gonzales**'i kendi eliyle partiye üye kaydettiğini anımsatıyor:

— 1974'de Fransa'nın Surenes kentinde toplanan 6000 İspanyol sosyalist olarak bizler, Franko devrinin kapanmakta olduğunu biliyorduk. O zaman, parti içinde, politik ve sendikal iki kanat oluşturma kararı aldık. Gonzales politik kanattaydı ve benim de orada, uluslararası ilişkiler sekreteri olmamı istedi. Ne ki ben, sendikal kanadı seçtim. O zaman belki hata yapmış olduk. Çünkü şu anda parlamentoda, sendikal geçmişi olan tek bir üye yok.

Sosyalist Parti ile sendikaların arasının yavaş yavaş açıldığını anlatan Cornacho, ilk sosyalist hükümet sırasında, işçilerin, salt büyük endüstrileri iflastan kurtarmak için kemerleri sıkma politikasına katıldıklarını söylüyor. Karşılık olarak, kendilerine reform sözünün verildiğini anımsatıyor.

— 1982'de parti, tüm toplumsal yapıyı reformdan geçirmeye söz verdi. 1985'de ise tam tersi bir davranışla, emeklilerin maaşlarını kestiler, kırptılar. İspanya'da 6 milyon emekli var ve bunlardan 4.5 milyonu, anayasanın öngördüğü geçinme minimumunun altında maaş alıyor. 1984'de çalışabilir nüfusun yüzde 22'si, yani üç milyon kişi işsizdi. Bunlardan yalnızca 800 bini herhangi bir işsizlik sigortasına sahipti. O zaman hükümet, işsizlerden yüzde 48'inin 1986'ya dek sigortalanacağı sözünü verdi. Ancak bu oran yüzde 27'de kaldı. Verilen ücret ise, 1984'dekinin yüzde 1 altında.

Manuel Carnacho, sosyalist partinin, "serüvenciler ve yarı entellektüellerin partisi" haline geldiğini belirterek, ülkedeki vergi sisteminin büyük eşitsizlik üzerine kurulmuş olmasını kınıyor:

— İşçilerin gelirleri ve ödedikleri vergiler yüksek bir yıllık gelir üzerinden hesaplanırken; avukatların, doktorların ve mühendislerin gelirleri, bu miktarın üçte birine yakın bir düşüklükte kabul ediliyor. Bu, yöntemli olarak vergi kaçırmak anlamına gelir. Ülke hazinesine maliyeti çok büyüktür. Sosyalist partinin tüzüğünde, üyelerin sendika üyesi olmaları koşulu yer aldığı halde, bunlardan yalnızca yüzde 46'sı herhangi bir sendikaya bağlıdır. Parti, serüvencilerin ve fırsatçıların elinde.

Manuel Carnacho, geçen yıl 14 Aralık'ta yapılan genel greve 8 milyon işçinin katılmış olduğunu anımsatarak, Gonzales yönetimini uyarıyor:

— Şu an bekliyoruz. Yeni bir sosyalist hükümet olacak. Eğer o da şimdiki gibi en büyük finans çevrelerini, çokuluslu şirketleri gözetmeyi sürdürür, biz yoksullara sırtını dönerse, o zaman sokağa döküleceğiz. Maliye Bakanı bile, İspanya'nın zengin olunması en kolay Avrupa ülkesi olduğunu söyledi. Evet, bankerler ve parababaları da aynı görüşteler. Hiçbir sağ hükümetin, bugünkü sosyalistler kadar kendilerine yardımcı olmadığını övünerek söylüyorlar. Dilerim Gonzales aklını başına alır. Partisi, 1982'de 10 milyon oy aldı. 1986'da 8.5 milyona düştü. En son Avrupa Parlamentosu seçimlerinde bu sayı 6.3 milyona indi. Oysa, sağcıların oylarında artış yok. Bu demektir ki, sosyalistler politikacılardan umudu keserek, oy sandığına gitmiyorlar. Önümüzdeki seçimlerde bu seçimler, çoğunluğu komünistlerden oluşan Birleşik Sol'a oy verebilirler. Ben, sosyalist parti üyesi olmamla yeniden övünebilir olmayı istiyorum. Ne ki, bu gidişe son vermek artık kaçınılmaz bir hale geldi!□

Carnacho. 14 Aralık 1988'deki genel greve 8 milyon işçi katılmıştı!

(*) İspanya'dan 29 Ekim seçimlerinde, Carnacho'nun dediği çıktı. Gonzales, yalnızca 1 parlamenter ile mutlak çoğunluğu kazandı. Partisi 8 sandalye yitirirken, Sol Birlik, 10 sandalyelik artış gösterdi.

THATCHER İÇİN SONUN BAŞLANGICI MI?

■ Cahit Baylav

Londra-"Birkaç dakika önce aldığımız bir habere göre maliye bakanı Nigel Lawson istifa etti."

26 Ekim akşamı BBC'nin saat 6 haberlerinin özetlerinden de önce verilen bu anonsu duyunca yukarıdaki soru takıldı kafama. Aslında soru şimdi daha da genelde soruluyor: "Thatcher anlayışıyla, yani dünyadaki bütünleşme süreçlerine sırt çevirerek, ya da bunlara yalnızca sermayenin çıkarları açısından yaklaşarak ilerlenebilir mi?"

Soruyu bu denli genel sormak da hiç yanlış değil, çünkü istifanın ardındaki asil nedenler oraya kadar gidiyor.

Doğrudur, bayan Thatcher 11. yılına giren başbakanlığı süresince, ekonomi ve politika alanında öyle bir yol ve biçim tutturdu ki, üç kez ezici seçim başarısı elde etti. Muhalefetteki İşçi Partisi "öyle yapsak mı çok oy alırız, şöyle mi?" mantığıyla oradan oraya savrulurken, Thatcher'ın kararlı tutumu halka güven veriyor, seçimlerde oy kazandırıyordu. Hükümetin aldığı kararların çoğunlukla çalışanların zararına olmasına karşın daha birkaç seçim kazanacağa benziyordu.

Ah, bir de şu hızla değişen dünya olmasaydı! Ya da, dünya ABD, İngiltere, "Commonwealth" ve bir kaç tane daha büyüklerden oluşsaydı!

AT "Ortak Pazar" diye kuruldu, "Avrupa Birleşik Devletleri"ne doğru gidiyordu. Thatcherci kafa bu sürece ayak uydurmaya çalışırken, şimdi de Sovyetler Birliği ve diğer Doğu Avrupa ülkeleri "Ortak Avrupa Evimiz" diyorlardı.

Dahası, dünya yavaş yavaş ABD-SSCB ekseninin belirleyiciliğinin dışına doğru gidiyor, herkes "geleneksel" politikalarını gözden geçiriyordu.

Thatcher ne yapacaktı?

Geriye doğru bakınca, her hükümet değişikliğinin ya da bunalımının arkasında bir "Avrupa boyutu" görülüyor. Daha önce ayrılan veya görevi değiştirilen Michael Heseltine, Geoffery Howe gibi önde gelen muhafazakarlar başbakana göre daha "Avrupacı" olmanın kurbanı oldular.

Nigel Lawson için durum yine öyle. Görünür istifa nedeni şu: altı yıllık "başarılı" maliye bakanı Avrupa Para Sistemi'ne (EMS) açıktan evet diyemese de, o yönde bir politika izliyor. Tam parti kongresi öncesinde bile, enflasyonu hızlandırmamak için Sterlin'in değerini Batı Alman Markı'na uydurmayı ve sonuçta faiz haddinin yükselmesini göze alması bu yüzden. Thatcher ise EMS'ye gerçekten direnme yanlısı. Thatcher'ın ekonomi danışmanı Prof. Sir Alan Walters bir makale yazıyor ve diyor ki, "EMS henüz tam olgunlaşmamış bir olaydır, yavaştan alalım." Halbuki hükümet Madrit'te resmen prensip olarak kabul etmiş katılacağını. Lawson "Profesörün yazdığı hükümetin görüşü değildir" diyor ve başbakandan onu görevden almasını istiyor. Thatcher buna yanaşmayınca kendisi derhal istifa ediyor.

Bunu, başbakanı güç durumda bırakmamak için olacak, danışman Profesörün istifasını izliyor.

Thatcher, Lawson'dan boşalan maliye bakanlığına üç ay önce Lawson'un yardımcısı iken Howe'ın yerine dışişleri bakanı yaptığı John Major'u, onun yerine içişleri bakanı Douglas Hurd'ü, onun yerine de tutuculuğuyla tanınan David Waddington'ı atıyor. Bütün bunlar aynı gün bir kaç saat içinde olup bitiyor ve o günden beri haber bültenlerinin ana konusu olmaya devam ediyor. Bu arada kamuoyunda oluşan ve yanıt bekleyen sorular artıyor:

— İngiltere AT'nin diğer onbir üyesi ile sürtüşmeye devam ederek nereye varır? Bu sorun Thatcher başbakanken çözülebilir mi?

— Başbakanla görüş ayrılığına düşen her bakan hükümet dışına itilerek ülkede "demokrasi" olduğu söylenebilir mi?

— Hem enflasyonu yüzde 8'den yüzde 3'e düşürmenin, hem Sterlin'i AT paralarına uydurmanın hem de faizleri daha fazla yükseltmemenin yolu ne olacaktır?

İşte bunlar ve benzeri sorunlar "Thatcher döneminin sonu yaklaşıyor mu?" sorusunu kafalarda yaygınlaştırıyor. Kamuoyu yaklaşımları son olaylardan başbakanı sorumlu tutanların oranını yüzde 60 ile yüzde 70 arası gösteriyor. Muhafazakar Parti üyeleri arasında Michael Heseltine'ın daha iyi bir lider olacağı kanısı yaygınlaşıyor. ☐

Yunanistan krizden çıkacak mı?

SKANDALLARDAN SONRA, SEÇİMDEN ÖNCE

■ Bünyamin Gülşen

Atina-Bu yıl Yunan halkı bir başka yaz yaşadı. Neden mi? İç savaş döneminden sonra ilk defa içinde solun da aktif yer aldığı bir koalisyon hükümetin oluşturulmasından. Yeni bir politik kültür filizlendirildiğinden.

18 Haziran seçimleri

Bu seçimler çok ağır bir atmosfer altında gerçekleşti. Skandalların, ortaya çıkan yolsuzlukların çıkarttığı duman politik atmosferi boğucu bir hale getirdi. Çıkan bu duman, tüm politik partilerin merkez seçim sloganlarını "temizlik" diye belirlemesi için yeterli nedendi. Seçim propagandalarının temel eksenini; skandalların ortaya çıkartılıp, suçluların adalete teslimi, oluşturdu.

Bu atmosferde gerçekleştirilen 18 Haziran seçimleri, Yunanistan'da yeni bir durum yarattı. Hiçbir parti tek başına hükümet kurabilecek çoğunlu sağlayamadı. Böylece Solun yıllardır uğrunda mücadele ettiği, iki partili sistemin yenilmesi gerçekleşmiş oldu. Seçimlerin çıkarttığı bu sonuç koalisyon bir hükümet sorununu gündeme getirdi.

Fakat bu sorunun çözümü kolay değildi. PASOK0un bir bölümü yeni bir hükümet kurulmasını engellemeye çalışıyor. Yeniden seçimlere gidilmesini öneriyordu ki, bu skandalların örtbas edilmesini amaçlamakta idi. Seçimlerden birinci parti çıkan Yeni Demokrasi başkanı koalisyon hükümetin başkanı ben olacağım çünkü birinci partiyim, ya da yeniden seçimlere gideceğiz, diyordu. Sol Birlik, en ıış güçlerin yer alacağı, belirli bir misyonu ve zamanı olan bir hükümette mutabakata varılması için yoğun çaba harcıyordu; ki bu misyon skandalların araştırılıp, gerçek suçlularının adalete teslim edilmesi ve toplumun en yakıcı sorunlarında demokratikleştirilmesini içeriyordu.

Yüzde 13'lük oy potansiyeli olan Sol Birlik'in yoğun çabaları sonucu Canetaki hükümeti oluşturuldu. Bu hükümeti Sol Birlik ve Yeni Demokrasi destekliyordu. İki karşıt politik güç skandallarının araştırılmasında, kamu yaşamının kimi yanlarının demokratikleştirilmesinde mutabakata vardılar. PASOK böyle bir hükümette yeralmayı reddetti. Kendisinden ve Sol Birlik'ten oluşan, Yeni Demokrasi'ye kapalı bir hükümet önerisinde Sol Birliği inandıramadı. Skandallarının su yüzüne çıkartılmasını engelleme çabaları, PASOK'un sözü ile işi arasındaki fark, bu konudaki geçmişin acı deneyleri böyle bir şeyin olanaklarını ortadan kaldırmakta idi.

18 Haziran seçimlerinden sonra, Sol Birlik ve Yeni Demokrasi arasında mutabakata varılarak oluşturulan "Canetaki Hükümeti" misyonunu tamamlıyarak istifası ile yaz mevsimi de sona erdi.

Canetaki hükümetinin 90 günü

Bu hükümet halka söz verdiği herşeyi gerçekleştirdi. Programında yer almayan kimi konularda da olumlu adımlar atıldı, emekçilerin yaşam düzeyleri sabit tutuldu. ABD üslerinin geleceği konusunda, ABD heyeti ile yapılmakta olan görüşmeler donduruldu. Zaman zaman hükümeti destekleyen partiler arasında hiç de önemsiz olmayan görüş farklılıkları da doğdu. Yeni Demokrasi'nin devlet aygıtlarına kendi adamlarını yerleştirme, fiatları serbest bırakma çabaları Sol Birlik tarafından büyük ölçüde engellendi.

Bu 90 gün içerisinde yapılanlardan kuşkusuz en zor ve en güçlü olanı skandallar konusunda oldu. Sol Birlik bu konuda çok hassas davrandı. Yeni Demokrasi'nin bu skandallar aracılığı ile PASOK'un tümüne bir darbe indirme çabasını engellemeye çalıştı. Dikkatleri olayın gerçek sorumlularının adalete teslimine topladı.

— **OTE (Yunanistan Telefon Teşkilatı), KİP (Yunan Gizli Polisi) ve PASOK hükümeti arasındaki üçgen.** Önemli politik şahsiyetlerin, solun gazetelerinin ve PASOK'un kimi bakanlarının, Cumhurbaşkanı'nın telefonlarının dinlenmesi skandalı. Meclisin yaptığı araştırmalar sonucu eski başbakan A.Papandreu, OTE ve KİP başkanları olayın sorumluları olarak, yargılanmak üzere adalete teslim edildiler.

— **Koskotas skandalı.** En çok dumanı çıkan, politik atmosferi karartan skandal. Ekonomik ve politik boyutlara sahip. PASOK'un banka oligarşisini kullanarak kendi hesabına kendini destekleyen sermaye oluşturma çabası, ki başaramadı. Meşhur bankacı Koskotas'ın basını denetim altına alma çabası olayın patlak noktasıdır. Sağ basından gazete satın alma, yeni gazete-dergi çıkartma bu çabanın içerisinde. PASOK'un Devlet Bakanı, Koskotas'ın işlerini kolaylaştırıcı yasa çıkartırır ve karşılığında büyük bir miktarı bakan İsveç bankalarına yatırır. Kamu işleri bakanı KİT'lerin tüm hasılatını Koskotas'ın bankasına yatırır, ki bu da Koskotas'ın işlerini kolaylaştırma amacını taşır. Ve ekonomi bakanı tüm bunlara müdahale etmez, Koskotas'ın faaliyetlerine göz yumar. Meclis'in araştırmaları sonucu, Koskotas ile yakın ilişkisi olduğu anlaşılan A.Papandreu ve 3 bakanı görevini kötüye kullanmak ve yolsuzluk suçları ile yargılanmak üzere adalete sevk edildiler.

— **Mısır skandalı.** Yugoslavya'dan satın alınan mısır, AET'ye Yunan mısırı olarak satılır. AET'ye ödenmesi gereken vergi kaçırılır ve Yugoslav mısırı Yunan mısırı olarak etiketlenir. Meclis'in yaptığı araştırmalar sonucu ekonomi bakanı yardımcısı yolsuzluk ve görevini kötüye kullanma suçlarından adalete sevk edildi.

PASOK skandallar konusunda meclisteki tartışmalarda, bu hükümetin kendisini büsbütün yargılamak, darbe indirmek istediği savı ile karşıt bir tutum aldı.

Bu durumda, 5 Kasım seçimlerinin alışık olunmayan bir yanı da, PASOK başkanı A.Papandreu ve eski 4 bakanı seçimlere sanık durumunda katılıyorlar.

Bu 90 günde gerçekleştirilenler arasında toplumun demokratikleştirilmesini içeren kimi kanunlar da var ki bunlar, mecliste bulunan tüm politik güçler tarafın oy birliği ile kabul edildi.

— **İç savaş döneminin (1946-49) olumsuz sonuçlarının ortadan kaldırılması.** Bu yasa çıkartılanların en önemlisi. Bugün iç savaştan 40 yıl sonra o dönem ve sonrasında oluşturulan 9 milyon 'fiş' kamu önünde yakıldı. Toplumun "demokratik ordu" veya "ulusal ordu" taraftarları temelinde bölünmesi değil toplumsal sorunlar temelinde mücadele edebilmesinin önündeki önemli bir engel kaldırılmakta. 40 yıldır oluşan bu tür ayrımlar ve nefret yerini gerçek problemler temelindeki ayrıma ve hoşgörüye bırakıyor.

— **TV artık iktidara göre renk değiştiremeyecek.** Demokratik, çağdaş bir TV için Ulusal Konsey oluşturuluyor. Bu konsey,-politik güçleri, önemli büyük yığın örgütlerinin, belediyelerin temsilcilerinden oluşturulacak.

— **Adaletin bağımsızlığı.** Yurttaşların politik görüşlerinden dolayı adalet karşısında herhangi bir haksızlığa uğraması engelleniyor. Yargı organlarının anayasa temelinde bağımsızlığı garanti altına alınıyor.

— **Banka sistemi.** Artık Yunanistan Merkez Bankası, tüm bankaları denetleyebilecek. Yeni yeni Koskota'ların çıkması engellenmiş olunmakta.

— **KİT'lerin yönetimi.** İktidarın rengine göre değişmeden, bağımsızlığı ve meclis tarafından denetimi sağlanabilecek.

— **Silahlı Kuvvetler** meclisin denetimine açık olacak; "ulusal sır" altında hiç bir şey gizlenmeden, halk bilgi sahibi olabilecek.

Bu 90 gün içerisinde denilebilir ki, meclis politik gelişmelerin merkezinde yer aldı ve politik yaşamdaki rolü arttırıldı. Telefonların dinlenmesi skandalında milletvekilleri, kuruluşundan beri ilk defa Yunan Gizli Polisi'nin başkanını sorguya çekip, merkezinde incelemeler yapabildi.

PASOK'un "Canetaki Hükümeti"ni değerlendirirken, Sol Birliğe yönelttiği veya önce çıkarttığı konulardan birisi, Sol'un Sağ ile uzlaştığı savıdır.

Bu eleştiriyi Sol Birliğin temsilcileri defalarca yanıtladılar. Bu hükümet sınıfsal değil, ulusal bir işbirliği temelinde oluşturuldu. Eğer bu hükümet oluşturulmasaydı, skandallar örtbas edilecek, ülkenin politik yaşamını zehirlemeye devam edecekti. Sol bu durumdan sorumlu tutularak, yapılacak yeni seçimlerde Yeni Demokrasi skandalları kullanıp gerçek yüzünü halktan saklayarak tek başına hükümet kurmayı garantileyecektir. Nitekim, Canetaki hükümetinin gerçekleştirdikleri Yeni Demokrasi'nin programında yer alan konular değildi. Büyük bir çoğunluğu sol Birliğin minimum programında yer almakta idi.

Yine PASOK'un Sol Birliğe yönelttiği diğer bir eleştiri ise, seçim yasasının değiştirilmesi konusunda yapılmakta. YKP Sol Birliğin oluşturulmasından önce de nisbi temsil sistemi için mücadele eden tek parti. Yeni demokrasi bunu reddeden bir parti. Canetaki hükümetinin programında bu konuda iki parti arasında mutabakata varılamadı. Eğer Sol Birlik bu konuyu dayatsa idi, bu hükümet biraz zor kurulurdu. Var olan bu meclisten Sol Birliğin PASOK ile nisbi seçim yasasını getirecek bir hükümet neden kurmadığı konusunda ise, PASOK'un gerçekte kendi çıkarttığı bu seçim

yasasını değiştireceği konusu tartışmalı idi.

Ve 5 Kasım seçimleri

1992 Avrupa bütünleşmesi yaklaşıyor. Bu seçimler Yunan halkının bugünü ve geleceği konusunda büyük rol oynayacak. Dolayısıyla tüm politik güçlere bu seçimlere büyük bir önem veriyor.

Yeni Demokrasi: Hedefi mecliste çoğunluğu sağlıyarak tek başına hükümet kurabilmek. Ülkenin ekonomiyi kötü durumdan çıkarak istikrarlı bir hükümete ihtiyacı olduğunu ve bunu ancak Yeni Demokrasi'nin garanti altına alabileceğini vurgulamakta. Partinin başkanı K.Miçotakis yabancı gazetecilerle yaptığı basın toplantısında, emekçilerin gelir düzeylerini düşürmeyeceğini, fakat ekonomi düzlüğe çıkana kadar da arttırmayacağını söylüyordu. Tek yanlı bir kemer sıkma programı olduğu ortada.

Eğer 151 milletvekili çıkartamayıp, tek başına hükümet kuramazsa Miçotakis'in deyimiyle "PASOK'un sağlıklı bir bölümüyle" işbirliği amaçlanmakta.

PASOK (Pan-Helenik Sosyalist Hareket): Bu parti için her şeye açık. Tüm amacı iyi bir seçim sonucu ile politik haklılık kazanmak. Mecliste çoğunluğu sağlayabilme olasılığından oldukça uzak. Ama olabildiği kadar fazla oy toplayarak başkalarının ve kimi üst kadrolarının skandallar bahanesi ile koğuşturulmasının haksızlık olduğunu, PASOK'a bir darbe olduğunu kanıtlama çabası içinde. İlk defa bu derecede anti-sol bir politika izlediği görülmekte. Bunun altında yatan nedenlerden birisi de Sol Birlik'ten oy koparabilmek.

Önümüzdeki yılın Mart ayında Cumhurbaşkanlığı seçimleri var. Anayasa'ya göre Cumhurbaşkanı'nın seçilebilmesi için meclisten 180 oy alması gerekmekte. Eğer 180 oy alamazsa genel seçimlere gidiliyor. PASOK'un en az 121 milletvekili çıkartıp Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde gelişmelerin dönemini tutma amacında da olduğu söylenebilir.

Sol Birlik: Sol, bu seçimlere ilk defa 3 aylık bir sürede hükümeti paylaşarak halka iktidar durumunda neleri gerçekleştirebileceğinin işaretini vererek katılıyor. Bunun için de temel sloganı, "Sol Birlik şimdi biliyorsun ki garanti veriyor". Hedef seçimlerden daha güçlü çıkmak. Çünkü Yunan halkının ilerici bir hükümete olan ihtiyacı bugün çok daha büyük. Emekçilerin hizmetinde, ilerici bir hükümete giden yolun açılması, böyle bir hükümetin taraftarlarının güçlerinin birleşmesini sağlayacak olan seçimlerden güçlü bir Sol Birliğin çıkması. Bu yolun açılmasının hiç de kolay olmadığı ve 5 Kasım seçimlerinin bu yolun açılmasının tüm ön koşullarını oluşturamayabileceği de belirtilmekte. Fakat bu durumda Sol Birliğin etkin bir muhalefet rolü üstleneceği de açık.

Sol Birlik temsilcilerinin tüm Yunanistan'da ilettikleri mesaj, seçimlerden çok daha güçlü çıkacakları doğrultusunda. Son yapılan kamuoyu yoklamaları bu mesaj ile denk düşüyor. Bu kamuoyu yoklamaları; Sol'un artış, Yeni Demokrasi'nin sabit, PASOK'un düşüş göstereceğine dikkat çekmekte.□

Geminin kaptanı değişmeli!

CTP DENKTAŞ'I İSTİFAYA ÇAĞIRDI

Zeki Erkut (Lefkoşa)-Kıbrıs Türk toplumu lideri **Rauf Denktaş**, Bağlantısızlar doruğundan sonra İngiliz Uluslar Topluluğu toplantısında da Türk görüşleriyle bağdaşmayan kararlar üretilmesinin faturasını ana muhalefet partisi CTP'ye çıkartmak istedi. Rauf Dektaş, CTP'ye Türkiye siyasal tarihinde "150'likler" olarak anılan olayı hatırlatarak, şöyle dedi: "**Sayın Özker Özgür, Rumlara, Kıbrıs Türklerini kolonize etmek ve Kıbrıs'ı Helenleştirmek davalarında ne kadar yardımcı olursa olsun, milliyetperver halkımızın şerefli davasında, şanla ve şehit kanları ile çizdiği, özgürlük, eşitlik ve self-determinasyon çizgisinden zerre kadar gerilemeyeceği aşikârdır. Gün gelecek, Özker Özgür adı ile aramızda bulunan bu kişi, bu halkın yüzüne bakamayacak, 150'likler gibi, aramızdan ayrılıp Rumların kucağına sığınmak zorunda kalacaktır.**"

Denktaş, Malezya'nın başkenti Kuala Lumpur'da toplanan İngiliz Uluslar Topluluğu'nun üyelerine çağrı yaparak, KKTC'nin tanınmamasının istenmesi, Kıbrıs'ın demografik yapısını bozma girişimlerinin kınanması, adadaki Türk askerlerinin çekilmesinin istenmesi ve Kıbrıs'ın toprak bütünlüğünden yana tavır konması üzerine, Bakanlar Kurulu'nu topladı ve konuyu görüştü. Denktaş, Bakanlar Kurulu toplantısından sonra yaptığı açıklamada, "**Bu karardan sonra gerçekten toplumlararası görüşmelere bir neden var mı yok mu, bunları konuştuk**", dedi.

Siyasal gözlemciler Denktaş'ın bu açıklamasını, "**Doruk anlaşmalarından uzaklaşmak, görüşmeler masasından kaçmak ve federal çözümü olanaksız kılmak için gerekçe aramak**" biçiminde yorumlarlarken, ana muhalefet partisi CTP de bir açıklama yaparak, Denktaş'ı istifaya çağırdı.

CTP Genel Başkanı Özker Özgür tarafından yapılan açıklamada, "**Denktaş kendi imzasını taşıyan ve federal çözümü öngören doruk anlaşmalarından uzaklaştıkça ve Kıbrıs'daki taksimi sürekli kılmaya çalıştıkça, gittiği her yerde kapılar yüzüne kapanacaktır**", denildi ve Denktaş'ın istifası istendi.

Özker Özgür daha sonra şunları kaydetti: "**UBP ile birlikte izlediği iç ve dış politikanın Kıbrıs Türkü'nü içte ve dışta ne duruma getirdiğine bakmadan, yalnızlığa itilmiş olmanın öfkesini CTP'den çıkarmaya çalışan Denktaş, artık bu geminin kaptanı olamayacağını idrak etmeli ve çekilmelidir.**"□

DURDURAN YENİ PARTİ KURDU

Bir süre önce Toplumcu Kurtuluş Partisi'nden ihraç edilen Lefkoşa milletvekili **Alpay Durduran**, aynı partiden ihraç edilen Girne milletvekili **Rasih Keskiner**'le birlikte "Yeni Kıbrıs Partisi" adıyla bir parti kurdu. YKP'nin amaçları arasında şovenizme karşı mücadele, fiili durumunun yarattığı iç ve dış sömürüye karşı mücadele, talimatlarla yönetilmeye karşı çıkıp kitlelerin yönetme yeteneklerini geliştirmek, hukukun üstünlüğünün çiğnenmesine karşı mücadele etmek bulunuyor. Yeni Kıbrıs Partisi sivil toplum yaratmak için de mücadeleyi amaçları arasında gösteriyor.□

MAGUSA GÜMRÜĞÜNDE YOLSUZLUK

Uluslararası boyutlarda seyreden eski eser kaçakçılığı, uluşturucu ticareti, faili meçhul cinayetler ve bombalı sabotajlardan sonra şimdi de milyarlarca lirayla ifade edilen gümrük yolsuzluğu ortaya çıkarıldı. Yolsuzluk, bir gümrük komisyoncusunun, gümrük antrepolarından sahte evrakla radyo-teyp çıkararak piyasaya çok ucuza sürmesi üzerine belirlendi. İktidardaki UBP'yi karıştıran ve bazı önde gelen UBP'lileri olayın kapatılması için seferber eden olayla ilgili olarak 20'nin üstünde gümrükçü gözaltına alındı, pekçok işyeri de gözetim altına alındı.□

ESKİ TC ELÇİLERİNE KIBRIS'TA KONUT VERİLMİŞ!

Türkiye eski Dışişleri Bakanı **İlter Türkmen** ile Türkiye'nin Londra eski büyükelçilerinden **Rahmi Gümrükçüoğlu'na**, KKTC'de konut verilmesi KKTC Meclisi'ni karıştırdı. Konuyu ortaya çıkaran ve Meclis'e getiren CTP'nin konuyla ilgili sorularına UBP tarafı sert tepki gösterdi, ancak olayı doğruladı.□

İSRAİL'DE NÜKLEER BAŞLIKLI FÜZE

Adımlar (Stockholm)-ABD'nin en büyük TV şirketlerinden NBC'nin, İsrail ile Güney Afrika arasındaki işbirliğinin, Tel Aviv'in güneyindeki Nahal Sorek bölgesinde nükleer başlıklı füze patlatılmasıyla sonuçlandığını bildirmesi, ABD ile İsrail'de tepkilere yol açtı. NBC'nin yayında, İsrail şirketi **Ordan** ile Güney Afrika'nın dev silah endüstrisi **Armscore**'un ortak olarak nükleer başlıklı füze yaptığı ve ilk deneme atışının da Nahal Sorek bölgesindeki atom araştırmaları merkezinde gerçekleştirildiği yer aldı. NBC ayrıca, Güney Afrika'nın İsrail'in yardımı ile atom bombası olan ülkeler arasına girdiği ve bunun bedelini, İsrail'in uranyum gereksinmesini karşılayarak ödediği savında bulundu.

Geçtiğimiz Ağustos ayında TASS ajansı da benzeri bir yayında bulunarak, İsrail'in **Jeriko-II** modeli bir nükleer başlıklı füzeyi İsrail'in batısı istikametinde fırlattığını ve füzenin Libya açıklarında denize düştüğünü bildirmişti.

Batılı kaynaklara göre İsrail'in elinde iki yüzü aşkın bu tür füze bulunuyor. Çoğu, 20 kilotondan daha az güce sahip, "taktiksel füzeler"den oluşuyor. İsrail bunun dışında, kolaylıkla nükleer silah taşır hale getirilebilecek "Kfir", "F-15", "F-16" ve "Phantom" adlı silah sistemlerine sahip. Bunlara ek olarak, kendi markası Jeriko füzeleri ile Amerikan "Lance" yer füzelerini de kullanabiliyor. Bazı kaynaklar, bir kilotondan az güçte nükleer bombaları atabilen özel bir topun da İsrail'in silah gücüne dahil olduğunu ileri sürüyor.

İsrail, nükleer silahların yayılmasını engelleyen anlaşmaya imza atmadığı gibi, ülke içindeki nükleer santrallerin tarafsız ve uluslararası bir komisyonca incelenmesine de izin vermiyor. Batı tarafından "Kilerde bomba stratejisi" olarak adlandırılan bu tavır, NBC'nin raporundan sonra bir kez daha kınandı. Öte yandan İsrailliler, raporun CIA tarafından NBC'ye sızdırıldığını ve ardında, İsrail'e "itiraflar yaptırma" çabasının yattığını ileri sürüyorlar. Başbakan Şamir, haberin düpedüz uydurma olduğunu söyleyerek, İsrail'in Ortadoğu'ya atom silahını ilk getiren devlet olmayacağını belirtti.

ABD'nin dışişleri sözcüsü Margret Totweiler, gazetecilerin "Dışişleri Bakanı James Baker'in Tel Aviv-Pretoria işbirliğinden haberli olduğu ama görmemezlikten geldiği", savını yanıtsız bıraktı.

NBC'nin yayınına, Pretoria'dan tepki gelmedi. Bilindiği gibi Güney Afrika'nın elinde, en geç 1979'dan beri nükleer silahlar bulunmaktadır. İsrail'in Kfir adlı savaş uçağını, Cheeta adı ile kullanan Güney Afrikalılar, Lavi adlı yeni bir savaş uçağı projesini de İsrail'den satın almışlardır.□

BEDENİMİZ BİZİMDİR

Hiç düşündünüz mü? Kadınlar kendilerine yönelik cinsel taciz, sarkıntılık ve tecavüzden korunabilmek için neleri yaşıyor?

Hiç düşündünüz mü?

Yakınımızdaki, çok yakınımızdaki, uzağında, çok uzağındaki, dünyanın her yanındaki kadınlar ömür boyu nasıl bir otokontrol ve korkuyu yaşıyor?

Sokakta, işyerinde, evde, tüm kurumlarda...

Gece saat 01 suları, Atatürk Havalimanı Dış Hatlar terminali, hafta sonu olduğundan yoğun bir kalabalık. Zor adım atılıyor.

Daha sonra Yugoslav olduğunu anladığım bir hostes hanım görev giysileri ve çok sayıda bavulu ile, bulunduğumuz oturma birimine gelip, bulabildiği boş bir yere oturuyor. Ve biraz sonra çok sayıda erkeğin bakışları üzerine dikiliyor. Ben de bulunduğum köşeden izlerken dehşete kapılıyorum. Kadın çok genç değil, çok güzel değil (bu nitelikleri genel olarak bu davranışlara mazeret olduğu için söyledim), belki tüm suçu sarışın ve topuzlu oluşu, belki, biraz da meslek icabı (!) yaptığı makyajı, belki de mesleği yalnızca..

Önünden geçen neredeyse tüm erkekler, kadını taciz ederek bakıyor, geçtikten sonra dönüp bakıyor, tekrar geçip, tekrar bakıyor. Karşısında oturan iki gençten biri diğerine, "çok baktın, rahatsız ettin", diyor gülerek. Midem bulanıyor birden.

Kadıncağız, içinde bulunduğu sıkıntıdan bir sigara yakıyor; bu, durumu daha da vahim yapıyor. Neyeye bakacağını bilemeden, çaresiz bekleyişini sürdürüyor..

Düşünüyorum, NEDEN?..

Nalan, sinir ve öfke ile karışık anlatmaya başlıyor, "biliyorsun günlerdir iş arıyorum. Hani geçen gün gazetede bulduğum bir sekreterlik işi vardı, gidip patronla görüştüm, tamam biz haber vereceğiz dediler. Daha sonra haber verdiler gittim, 'patronu bekleyin sizinle görüşmek istiyor' dendi. Ben de bugün gittim, adam geldi ve çok rahat bir tavırla "Biz aslında bir sekreter aldık, ama ben sizi çok beğendim, bir yemeğe çıkıp görüşelim isterseniz", demez mi. Elim ayağım buz kesti, bunu nasıl yapabilir?"

Birlikte düşünüyoruz, NEDEN?

Dünya üzerinde milyonlarca kadın aynı kaderi yaşıyor. Hangi yaşta, hangi ırkta, hangi ülkede olurlarsa olsunlar, aynı toplumsal baskıyı, aynı suçluluk duygusunu paylaşıyorlar.

Sokakların, gecelerin erkeklerin olduğunu bildiği halde, bu kuralın dışına çıkan veya çıkmak zorunda kalan bir kadının tacizle karşılaşmaması mucize oluyor, kural içinde olsa da bir şey farketmiyor pek, sıradan bir ulaşım aracında yine yaşayabiliyor sarkıntılığı, gözle, elle, sözle bir tecavüz olarak.

İşyerinde iş ararken başlıyor, işyerinde sık sık karşısına çıkıyor, hele bazı meslekler var ki, tacizi yaşamak, işin bir parçası sanki, sekreterlik, hostesl ik, hemşirelik gibi..

Aile içinde, yakın akrabalardan özellikle kırsal kesimde yoğun bir taciz yaşıyor kadınlar, hatta eşlerinden bile kendi isteklerinin dışında davranışlarla yaşıyorlar.

Neden?

Nedeni eğitime, kültüre bağlanır çoğu zaman, çoğu zaman da birtakım "hasta insanlar"dır nedeni. Toplumda her zaman bu tip insanların olduğu vurgulanır. Bütün bunlara karşı reçete ise, kadının kendini korumasıdır.

Oysa yaşadığımız gerçek bu değil, eve biraz geç kaldığımızda, önümüzde duran arabalarda "normal erkek"ler vardır, iş, güç sahibi. İşyerlerinde, okullarda da "normal erkek"ler vardır.

Yaşadığımız gerçek, erkeklere yaptıkları işin yanlış değil, tam tersine övünülecek bir "erkeklik" işi olduğunu söyleyen cinsiyetçi toplumun geçerli "erkek ahlakıdır". Bu anlayışın varlığıdır.

Mücadele etmemiz gereken de bir takım hasta insanlar değil, bu sistem ve bu ahlak anlayışıdır. Ve bu ahlak anlayışını her gün taşıyan ve üreten insanlardır.☐

Selma

■ *Şehir Hatları vapurlarının her türden satıcıya, pazarlamacıya alışkın olan yolcuları, 2 kasım sabahı alışık olmadıkları bir etkinlikle karşılaştılar.*

Erkekler dikkat!

SARKINTILIĞA KARŞI MOR İĞNE!

Ad.mlar (İstanbul)-İstanbul'da Kadın Kurtuluşu için mücadele eden kadınlar **Bedenimiz Bizimdir-Cinsel Tacize Hayır Kampanyası**'nı 2 Kasım 1989 günü sabahı Kadıköy'den Karaköy'e giden şehir hatları vapurunda kadınlara mor iğne dağıtarak başlattılar.

Yolda, sokakta, ulaşım araçlarında, işyerinde elle, gözle, sözle sarkıntılığa uğrayan kadınlar, 2 Kasım Perşembe günü sabah saat 9.30'da Kadıköy'de Karaköy İskelesi önünde buluştular. Topluca 9.40 vapuruna binen kadınlar, vapurun çeşitli yerlerinde "Kadınlara sesleniyoruz" diye başlayan konuşmalar yaptılar. Konuşmalarda kadınların 7 yaşından 77 yaşına kadar sürekli sarkıntılıklara maruz kaldığı vurgulanarak, "size bunun için ufak bir silah dağıtıyoruz. Sarkıntılığa karşı mor iğne." İğne'nin kadınların öteden beri sarkıntılığa karşı kullandıkları bir silah olduğunu söyleyen konuşmacılar "iğnemiz mor, çünkü bu renk kadın özgürlüğünü simgeliyor" dediler. Kadınları sarkıntılığa karşı çıkmaya, tepki göstermeye, erkekleri de sarkıntılık yapmamaya çağıran kadınlar, daha sonra tanesi yüz liradan mor iğnelerini satmaya başladılar.

Bedenimiz Bizimdir-Cinsel Tacize Hayır adıyla başlatılan Kampanya'nın Kasım ayı sonuna kadar gerçekleşecek çeşitli etkinlikleri var. Kadınlar 4-12 Kasım tarihleri arasında düzenlenen **TÜYAP 8. Kitap Fuarı**'nda bir kampanya standı açacaklar. 11 Kasım'da yine TÜYAP'ta **Füsun Demirel** sessiz bir gösteri sunacak. 19 Kasım'da kampanya standı bu kez Ortaköy'de açılacak ve Kasım ayının son haftasında BİLSAK'ta üç gün sürecek etkinlikler düzenlenecek. Son olarak da Bakırköy'de **Mor İğne Koşusu** düzenlenecek. Sarkıntılığa, cinsel tacize karşı çıkan kadınlar Kampanyaların amaçlarını şöyle dile getiriyorlar:

"Biz kadınlar, çocuk, genç ya da yaşlı, evli, bekar ya da dul çocuklu, çocuksuz, ne giyersek giyelim her yerde ve her saatte cinsel saldırılara uğruyoruz. Bedenini saldırı aracı olarak kullanan erkekler; bakarak, sırıtarak, sürtünerek, laf atarak bedenimizi aşağılıyorlar, tecavüz ediyorlar. İstediğimiz gibi giyindiğimizde onlara davetiye çıkarttığımızı sanıyorlar. Biz kadınlara, erkeksiz sokağa çıkma yasağı var, günün belli saatlerinden sonra özellikle. Sarkıntılığa uğradığımızı söylediğimizde hemen sorarlar: hangi kılıkta, hangi saatte, orada işin ne? Bunların anlamı 'arandı mı'; 'çanak mı tuttun', 'kuyruk mu salladın'dır. Erkeklerin bu saldırıları; "cinsel açlık", "sapıklık", "eğitimsizlik" gibi gerekçelerle mazur gösterilmeye çalışılıyor. Erkeklerin sapıklığı, cahilliği, açlığı bize saldırmalarına gerekçe olamayacağı gibi, biz biliyoruz ki cinsel tacizin istisnası yoktur, her boydan her soydan erkek bunu yapabiliyor. Tüm sarkıntılık yapanları "sapık" diye psikiyatri servislerine doldursak sokaklarda erkek kalmaz. Bedenlerimizi yük gibi taşıyan biz kadınlar, kamburlarımızı borçlu olduğumuz erkeklerin yaptığı sarkıntılığın utancını taşımak istemiyoruz. Gönlümüzce giyineceğiz, başımız önde değil, dik yürüyeceğiz. Sarkıntılıkları teşhir edeceğiz, susmayacağız, utanmayacağız.

Biz kadın kurtuluşu için mücadele eden kadınlar olarak, bugün "Bedenimiz Bizimdir-Cinsel Tacize Hayır" kampanyası başlattık. Kampanya boyunca önce sokakta sonra işyerinde ve evde cinsel tacize karşı sesimizi yükselteceği Kampanyamızın simgesi MOR İĞNE'mizi tüm kadınlar arasında yaygınlaştırıp sarkıntılığa karşı utanmayıp haykırmayı, susmayıp Mor İğne'yi batırmayı öğreneceğiz. Cinsel tacizin utancı bize ait değil, karşı çıkalım dayanışalım. Kadınlar cinsel tacize karşı dayanışmaya."

CİNSEL TACİZE HAYIR!

Bedenimiz Bizimdir-Cinsel Tacize Hayır Kampanyası'na katılmak, desteklemek isteyen kadınlar, Kampanya'nın şu sloganlarını unutmasınlar:
- *Sarkıntılık sözle, elle, gözle tecavüzdür*
- *Birimize yapılan, hepimize yapılmıştır*
- *Sokaklarda ürküten karanlık değil, erkeklik*
- *Utanma haykır, susma iğneyi batır*
- *Sokaklar bizim*
- *"Hayır" dersem "Hayır" anla*
- *Sarkıntılığın utancı bana ait değil*
- *Sarkıntılığı örtbas etme teşhir et*

Kelly McGills ve Jodie Foster "Sanık" filminde, tecavüz edenlere ve onları destekleyenlere karşı, birlikte mücadele ediyorlar.

HANGİNİZ SANIK

— Kurt, becer onu!

— Hadi, sıra sende! Hey, sen, Üniversiteli! Sen de geç sıraya, göster bakalım erkekliğini!

Üniversiteli sırada. O da diğerleri gibi kendinden geçmiş, alkışlar arasında, bir kadın bedeninde erkekliğini kanıtlıyor. Ama tecavüz kanıtlanamıyor, cana kastten 8'er ay.

Üniversiteliyi, artık normale dönmüş masum, genç, erkek yüzüyle telörgüler ardında görüyoruz. Olayın tanığı olan arkadaşına susmasını söylüyor, tecavüz kanıtlanırsa cezası artacak. 5 yıl, kolay değil. Ama bir köşede insan onurunu altına almak kolay. Üniversiteli onuru düşünmüyor; onu Sarah düşünüyor, düşünecek.

* * *

Sinemadan çıktım, yürüyorum. Gözüm, masum, genç, erkek yüzlerde. Onlardan biri az önce erkekliğini kanıtladı, biri insanlığını. Hangisi hangisini?

Hanginiz hangisini, söyleyebilir misiniz erkekler?

BİR AKŞAM, SAAT SEKİZ

Ekim ayında başımdan geçen "küçük" bir sarkıntılık olayını anlatmak istiyorum. Bir akşam Tünel'de bulunan Kadın Kültürevi'nden çıktım. Tek başıma otobüs durağına doğru yürüyordum ki, arkamdan hızla koşan birinin ayak seslerini duydum. Ne oluyor demeye fırsat bulamadan birinin ellerini kalçamda hissettim. On sekiz yaşlarındaki saldırgan, kalçamı avuçlayarak aynı hızla koşturdu ve ara sokaklardan birine dalarak gözden kayboldu. Uğradığım şaşkınlıktan kurtulduğum anda ben de peşinden koşmaya başladım, ama yakalamak ne mümkün. Biraz ilerde bir polis otosu duruyordu. Önce hemen polise gitmeyi düşündüm. Ama hemen vazgeçtim. Polisin tavrı ne olurdu acaba? Bana, "Saat sekizde burada ne işin var? Evinde oturmazsan olacağı budur, hem mini etek giymişsin, sana böyle bir saatte ıssız yerlerde kadınların dolaşmayacağını öğretmediler mi?" diyeceklerdi büyük olasılıkla. Bu durumda, uğradığım saldırıya mı, kendimi savunmak için vereceğim uğraşa mı yanacaktım.
Sonra düşündüm. Ya tecavüze uğrasaydım? Yine başkaları tarafından bilmiş bakışlarla süzülüp, kadın davet ediyorsa adam ne yapsın türünden suçlamalarla mı karşılaşacaktım?

Nimet

NİÇİN?

Cinsel tacizi yalnız lumpenler, serseriler mi yapıyor? Hiç, otobüste üstünüze abanmış bir beden ve ensenizde hızlı solumalar hissedip hızla arkanıza döndüğünüzde saygın bir beyefendi yüzüyle karşılaşmadınız mı? Ya da dolmuşta, yanınızda oturan orta yaşlı bir beyin, bir yandan gazetesini okurken bir yandan da bacağını bacağınıza dayamasını yaşamadınız mı? Siz köşede gitgide büzülürken o gitgide yayılmadı mı koltukta? Veya işyerinde sayın müdürünüz bir yandan size mektup dikte ettirirken, bir yandan da yakanızın içinden göğüslerinizi görmeye çalışmadı mı? Fabrikada kalçanızı okşayan el kimin eliydi? Birden başınızı kaldırdığınızda, büroda tam karşınızda oturan iş arkadaşınızın, gözünü masanın altından bacaklarınıza dikmiş olduğunu görüp rahatsız olmadınız mı? Sokakta, işte, arkadaş toplantılarında, ikide bir göğsünüzdeki düğmeleri kontrol etmek, eteğinizi çekiştirmek gereğini duymuyor musunuz? Niçin?
Eğer cinsel taciz yalnız serseriler yapıyor olsaydı işimiz bir derece kolaydı belki. Oysa bu, şu veya bu biçimde her yerde var. Belki kimi erkek bunu yalnız gözle yapıyor ama yapıyor. Belki de, cinsel tacizin altında yatan psikolojinin ipuçlarını asıl gözle yapılan taciz veriyor. Doğru, güzele bakmayı herkes sever; ama erkekler niçin yalnız kadınlara bakarlar? Dahası, ilgilerini çeken niçin yüzler değil de daha çok bedenlerdir: göğüsler, kalçalar, bacaklar? Niçin?
Bu soruların cevabını arıyoruz...

Saadet

YARGILANMASI GEREKEN ERKEK EGEMEN ANLAYIŞ

Bu olayların sorumlusu kim? Yüzyıllardır egemenliğini korumuş, saltanat süren erkek mi? Erkek egemenliği altında her alanda ezilen kadın mı?
Sarkıntılıkla küfürle çocukluktan gençliğe geçen erkek, böylece ağzı süt kokmaktan kurtulmuş, çevresine erkekliğini ispatlamıştır. Artık onun için kadınlar cinselliğin simgesi, el attı mı gelen, erkek için yaratılmış varlıklardır. Bu anlayışın varolduğu toplumumuzda sarkıntılık ve tecavüz olaylarında önce suçlanan taraf kadındır. Kadın, yanlış anlaşılmamak, suçlayan gözlerden kurtulmak için susar; kadının suskunluğu, bu olaydan hoşlandığı, onun da istediği şeklinde yorumlanır. Sarkıntılık, tecavüz, saldırı olaylarında kadın tepkisiz kalmamalı, susmamalı. Çevremizdekiler bizi suçlar bakışlarla süzseler de, hafif kadın gözüyle baksalar da, utanmamalı; utanacak olan erkektir, olaya neden olan erkeği teşhir etmeli.

Sevgi

SOKAKLARDA VAR OLMAK İSTİYORUM

Ben bir kadınım. Benim için, benden başka herkes bana kurallar, yasaklar koymuş. Bunlar için beni yargılamış. Davranışım, giyimim kuşamım, her şeyim onlarca belirlenmiş.
En başta giyimime dikkat etmeliyim, her yerde edebimle oturmalı, sık sık eteğimi düzeltmeli, gömleğimin düğmelerini kontrol etmeliyim. Kalabalık yerlerde yüksek sesle konuşmamalı, hele hiç gülmemeliyiz. Eve giriş-çıkış saatlerim belli olmalı, asla karanlığa kalmamalıyım.
Yalnız başıma tiyatroya, sinemaya, benzeri yerlere gitmemeliyim. Sokakta başımı yerden kaldırmamalı, çevreme bakmamalıyım.
Bu kuralların birini çiğnediğimde başıma geleceklere hazır olmalıyım. Bunlar da öyle basit şeyler değil. En hafifinden gözler üzerime çevrilir, ardından ıslık ve laf atma. Daha ileriye giderek sürtünmeler, elle sarkıntılık, hatta tecavüz...
Artık benim için seçilmiş bu dar dünyada yaşamak istemiyorum, sokaklarda var olmak istiyorum.

Şafak

■ *Camilo José Cela İspanyolca dilinde bu ödülü alan dokuzuncu sanatçı.*

1989 Nobel Edebiyat Ödülü

BİR AMCA DAHA!

İdeal bir Nobel adayı; yaşlı olacak, herhangi bir şekilde radikal bir yanı bulunmayacak; İskandinav dilleri ile beş büyük Avrupa dilinden birinde yazacak; beyaz tenli olacak ve hiç kuşkusuz, kadın olmayacak!

■ **Gürhan Uçkan**

Yıllar önce Yansıma dergisi için yaptığım bir araştırmada, Nobel Edebiyat Ödülü'nü alanların, ödülü aldıkları zamanki yaşlarının ortalamasını yetmişin üzerinde bulmuştum. İdeal bir Nobel adayı, şu koşulların çoğunu yerine getirmek zorundaydı: Yaşlı olacak; herhangi bir şekilde radikal bir yanı bulunmayacak; İskandinav dilleri ile beş büyük Avrupa dilinden birinde yazacak; beyaz tenli olacak ve hiç kuşkusuz, kadın olmayacak! En önemlisini unutmadım; konu dışı gibi kaldığı için sona bıraktım: Biraz da yazacak...

İsveç Akademisi, bu kez de aynı çizgiyi sürdürdü ve 73 yaşındaki Cela Amca'ya ödülü verdi. Adı güncel olan yazarların listesi epey kabarıktı yoksa:

Erkek olma koşulunu yerine getirmeyen(*) **Nadine Gordimer** ve **Doris Lessing**; aday gösterildiği halde (**Isaac B. Singer** tarafından) fazla sol bulunan **Yaşar Kemal**; ya ten rengi, ya da dili ters gelen **Jorge Amado** bunların başında geliyor. Artık sağa kaymış olan **Vargas Llosa**, politik olarak kimseleri rahatsız etmeyen **Octavio Paz**, sıra İspanyolcaya on, on iki yıl sonra yeniden gelince, gündeme girebilirler. **Carlos Fuantes**'in durumu biraz şüpheli. Bu arada İsveçli ozan **Tomas Tranströmmer** ile yazar **P. O. Enquist** yakın yılların ödülleri için güçlü adaylar arasındalar.

"Don Camilo"

İspanyolca dilinde bu ödülü alan dokuzuncu sanatçı, Camilo José Cela oldu. Meraklısı olanlar, adı gün ışığına çıkan herkesi anında çok iyi tanıyan kişilerimizin yazdıkları ile bilgi edinmişlerdir bu konuda. Kitaplarının adlarını filan, öğrenmişlerdir. Biz, Cela konusunda oldukça cahil olduğumuz için, onun hakkında yazılanların bir bölümünü aktarmakla yetineceğiz. Ödülün verildiği ülkede yayınlanmış oldukları için, ilginç bulduğumuzdan...

İsveç'in İspanyol dilindeki gerçek uzmanı **Kjell A Johansson, Dagens Nyheter**'deki uzun yazısında (20/10-89) üstü kapalı olarak, Cela'nın rahat ve çok yazdığını (yani bir çeşit M. T. Berkant) ve zaman zaman inciler de doğurduğunu belirtiyor. Ona kalırsa, "İspanya'nın Lorca'dan sonra en önemli olan dram yazarı **Antonio Buero Valle**" bu ödüle daha layıktı. Johansson Cela için, "garip, bayağı, gülünç" sıfatlarını uygun görüyor. **Svenska Dagbladet**'in Madrit'teki gazetecisi **Monica Vermerantz** ise, bayağılık yanına, "halkçı, anlamsız ve ileri görüşlü" sıfatlarını ekliyor (20/10-89). Bu arada Cela'yı, "İspanya içsavaşını en iyi anlatan yazar", olarak kutluyor.

İsveç Akademisi'nin en yaşlı üyesi ozan **Artur Lundkvist** ise, İspanya içsavaşını anlatış konusunda farklı görüşte: "...kitabı (San Camilo 1936) İspanya içsavaşını en iyi anlatan roman olarak tanımlamak, epey abartılıdır", yazıyor (Expressen, 20/10-89).

Aynı akademinin bir başka üyesi **Knut Ahlund**'in Cela'yı "Ehliden çok vahşi", olarak tanımlıyor. "Genç Cela ile yaşlı Cela'nın havasını taşıyan birçok yazar var ama, birçok başka ses kendini duyuruyor, kafa kafaya tokuşuyor. Hiçbir bahaneyi tanımayan bir açıksözlülükle, gayet rahat olarak var olan bir avamlıkla, halkın içinden yüzlerce aktör hiç hazırlıksız olarak o eşsiz diyaloglarla ortaya çıkıyorlar. Anlatılanlarda kullanılan şakacı dil, bize Aristofanes, Rebalais ve Shakespeare'i anımsatıyor ama, o yönde daha önce okuduğumuz hiçbir şeye benzemiyor. (Exp, 20/10-89)"

Ödüle Tepkiler

L'Express'in eleştirmeni **Angelo Rinaldi**, "Ödülün gerçek sahibi Octavio Paz olmalıydı", yazıyor. "Cela saygıdeğer bir insan ama, edebi anlamda hiçbir önemi yok."

Madrit'te çıkan **Diaro 16** dergisinin eleştirmeni **Jesus Pardo**, Cela'nın, "İspanya'nın savaş sonrası en büyük yazarı" olduğu görüşünde." Dili yenilemenin en büyük adıdır. Bu anlamda, Nobel sahibi Marquez'den bile daha önemlidir. 1940'lı yıllardaki politik tavrı, genç, kendine güveni az ve sağlığı bozuk olmasıyla açıklanabilir. Zayıflığı, onun Franco'ya sempati duymasına yol açtı. Bu gençlik günahlarının, onun bugünkü yapıtlarında hiçbir izi yoktur."

Neue Zürcher Zeitung'da yazan İspanyol Edebiyatı Profesörü **Gustav Siebermann**, Nobel'in Cela'ya verilmesinin kendisini şaşırttığını yazıyor. "Yazar olarak değeri konusunda kuşkum yok. Çok özgün, sınırlar tanımayan ve çok yönlü bir yazar. Ayrıca çok açıksözlü. Ben onu, İspanya edebiyatının berbat kişisi olarak görüyorum; skandalları ve demogojiyi seven biri."

İtalya'nın edebiyat dergisi **L'Indice**'nin eleştirmeni **Lore Terracini**, ödülün bir başkasına gitmesinin daha iyi olmuş olacağı görüşünde. "İspanyolca yazan yazarlar arasında Octavio Paz ile Mario Vargas Llosa apayrı bir klasa sahipler. Onlar Latin Amerikalı. Eğer Akademi ödülü İspanya'dan birine vermek istediyse, Cela'dan çok daha ağırbaşan adlar var. Onun sanatıyla aram iyi değil. Gayet hafif ve yüzeyde bir yazar."

Alman düşünür ve yazar **Hans Magnus Enzensberger**, yukardaki alıntıları yaptığımız Dagens Nyheter'in bu konudaki sorusunu şöyle yanıtlıyor: "Biraz sıkıcı bir ödülün biraz sıkıcı bir yazara verilmesi; değil mi? Saygıdeğer ama can sıkıcı. Bugün,, bi· yazar için üzücü bir gün ve tek bir insan için güzel bir gün. Tersi olmalıydı."

"Peki, ya okurlar?" diye soruyor gazete.

"Cela'nın İsveç'te bin okuru bile yok şu anda. Ayrıca, çağdaş okurlar, ödüllere aldırmayacak denli ikircikliler. Ancak hiç tanınmamış birine verildiği zaman -Mahfiz gibi- biraz meraklanıyor insan."

Ayrıca bir sonsöze gerek yok, değil mi?□

(*) Başta Selma Lagerlöf olmak üzere, Nobel'i alan kadın yazarlar var hiç kuşkusuz. Sayıları öylesine az ki, bu konuda olumsuz ve yazılı olmayan bir kural var gibi geliyor insana.

Camilo Jose Cela

1916 yılında Corunya ilinin küçük bir köyü olan Iria-Flavia'da doğdu. Çeşitli mesleklerle uğraştı. Memurluk yaptı; torero, asker, sinema oyuncusu, ressam ve yazar oldu. 1942 yılında ilk kitabı ve romanı olan **Pascual Duarte'nin Ailesi**'ni yayınladı. İç savaş sonrası İspanyol edebiyatının dönüm noktası sayılan roman, yirmiden fazla dile çevrildi, İspanyol yazınında "**karamizah**" akımının öncüsü olarak nitelendirildi.

Camilo J. Cela'nın, Pascal Duarte'nin Ailesi dışında diğer önemli yapıtları şunlar: 1952 yılında Buenos Aires'te yayınlanan ve Franco döneminin acı bir tablosu olarak nitelendirilen **Petek, İki Ölü İçin Mazurka, San Camilo 1936, Mrs. Caldwel. Camilo Jose Cela'nın basılan son kitabı bir makaleler dizisi olup, "Cristo, Versus, Arizona"** adını taşıyor. Cela, 1984 yılında **Ulusal Edebiyat Ödülü**'nü, 1987 yılında **Asturias Prenslik Ödülü**'nü aldı.

Yaşamını sürdürdüğü **Palma de Mallorca**'da "**Papeles de Son Armandas**" "Son Armandas'ın Kağıtları" isimli bir dergi çıkaran Cela, İspanyol yazınına yarım yüzyıldır 80'den fazla eser verdi ve "en üretken yazar" olma rekorunu da elinde tutuyor.

Savaş sonrası, İspanyol edebiyatının önde gelen yenilikçi yazarları arasında sayılan Cela, 1989 Nobel Edebiyat Ödülü'nü almasıyla birlikte İspanyol edebiyatına 5. Nobel Ödülü'nü kazandırmış oldu.□

PASCUAL
DUARTE
VE AİLESİ
Camilo José Cela

Fikret Kızılok, arabesk müziğe alternatfi

"ÖZGÜN MÜZİK DALAVERESİNE KARŞI"

■ Kerem İnanç

Özgün müzik dalaveresi ve de sol pazar tezgahı bilinçsiz solcuların yardımıyla her geçen gün zenginleşiyor. Bunun birçok kişi, birçok insan farkında ancak, oluşturulan yanıltılmış kamuoyu bunları tartışmakta tereddüt ediyor.

Fikret Kızılok 40 yaşında ve 10 yaşından beri müzikle ilgileniyor. Sanatçı 1964 yılından beri müzik çalışmalarını profesyonel olarak sürdürüyor. Öğrenimini Paris ve İstanbul'da tamamlayan Kızılok, aynı zamanda bir diş doktoru. Bugüne kadar 6 long play 12 45'lik plak çıkaran sanatçı, Türkiye'de şarkıları ilk yasaklanan (1975. Not Defterimden) sanatçı. Feneryolu'ndaki evinde söyleştiğimiz Kızılok, şu sıralar uyutumcu müzik yapanlarla mücadele ettiğini söylüyor.

— 1980'den sonra, son popüler kasetiniz "Zaman Zaman"ın ardından geçirdiğiniz suskunluk dönemini neye bağlıyorsunuz?

Kızılok: Suskunluk yok. Üretim devam ediyor. 1984'te **"Rüzgara Söylenen Şarkılar"**, 1986'da **"Pencere Önü Çiçeği"** adlı iki kaset çıkardım. **Çekirdek Sanatevi**'nde verdiğim konserlerin canlı kayıtları. Ancak bunların TRT'de çalması mümkün değil. Bu şarkıların çoğu denetim mekanizmasını aşamayacak nitelikte şarkılar. Ayrıca, çıkardığım bu kasetlerin ticari kaygısında da değilim. Kendi reklamamı da yapmaktan pek hoşlanmıyorum. Zaten Bandrol Kanunu'ndan sonra piyasayı kontrol ve sansürden geçiren ayrı bir mekanizma da devreye girdi. Küçük bir örnek vereyim: Kaset çıkarmak istiyorsanız ya bir firmaya teslim olacaksınız, yada 25 milyon liralık teminat yatıracaksınız bakanlığa ve ancak öyle kendi yapımcınız olabileceksiniz ve kaset yayınlayabileceksiniz. Bilmem anlatabiliyormuyum, artık bu işler oldukça büyük sayılan sermayelere ait işler.

— Kendinizi ve yaptığınız müziği nasıl tanımlıyorsunuz?

Kızılok: Kendimi bildim bileli sol düşünen bir insanım. Sosyal demokrat çizgide bir insanım. Düşüncelerini bestelerine, şarkılarına aynen yansıtan bir insanım, hiç bir zaman olmadığım kadar solcu göstermeye çalışmadım kendimi. TCK'ndaki 141-142 gibi maddeler kalkmadıkça Türk solunun bulanıklılığını sürdüreceği kanısındayım. Bu yüzden, Marksist-Leninist görüşlü şairlerin şiirlerini, yapıtlarını şarkılarıma malzeme edinmedim, edinmiyorum. Bunu yapanları da kınıyorum. Çünkü bu davranış sosyal demokrat hareketin zararına olmaktadır. Bu bulanık görüntüden, bu bulanık sudan faydalanarak balık tutanları, parsa toplayanları açıkça kınıyorum. Yaptığım müziği tanımlamak gerekirse, bu felsefe içinde hem doğunun hem de batının müzikal zenginliklerini potasında eritmeye çalışan bir insanım, bir besteciyim, bir şarkıcıyım. Müziğimde otantik nüvelerden ziyade, onların bende bıraktığı yansımalardan faydalanmaya çalışıyorum. Örnek vermek gerekirse, asırlardır gelişegelmiş bazı modları aynen kullanmak yerine onları daha çağdaş bazı şekillere, bazı formlara sokmak çabasındayım. Şarkılarımın batılı görünümü içinde, doğulu düşüncelerin, doğulu melodilerin filizlenmesine gayret ediyorum. Ve bunların denenmeğe değer, araştırmaya yönelik çabalar olduğunun farkındayım. Alışılagelmiş modların, folklorik bazı temaların tekrar tekrar işlenmesine karşıyım. Her ne kadar müzikal ticari başarılar bu tür çalışmalarda yatıyorsa da bu tavrın toplumu uyutucu, durdurucu, yerinde saydırıcı olduğu kanaatindeyim. Müziğimde denemeden, araştırmadan yanayım. Ayrıca şarkı söylemenin bağırmak olmadığı, şarkıcının kendine has düşüncelerinin şarkılarında yer alması gerektiği, bir aşk mektubu yazarcasına şarkısında bir bütünlük olması gerektiği kanısındayım. Bir şairin şiirini bestelemek benim için bir şey ifade etmiyor, zira benim için şarkının içinde literer bir içerik yatar. Konuşma lisanında kullandığımız her kelime kendi müzikalitesini kendisi yaratmaktadır. Diller lisanlar arasındaki fark da buradan kaynaklanıyor sanıyorum. Onun için İngilizce düşünülmüş bir şarkının Türkçe söylenemeyeceği, bir şair tarafından yazılmış bir satırın müziğe dönüştürülemeyeceği, dönüştürülse dahi bunun bir iteleme olduğunu, bütün bunlar yapılsa dahi onu söyleyen şarkıcının onlara sahip olmamasını kabullenemiyorum.

— Türkiye'de müzik ve özgün müzik hakkındaki görüşleriniz neler?

Kızılok: Özgün müzik hakkındaki düşüncelerimi yukarıda açıkladım. Özgün müzik demek; kendine öz düşünceleri taşıyor olan müzik demektir. Yani o sanatçı, o şarkıcı düşüncelerini kendi müziğiyle seslendirmektedir. Oysa özgün müzik adı altında bu yapılmıyor. Yapılan şu: düşünen insanların düşünceleri şu veya bu şekilde besteleniyor ve şu veya bu şekilde birilerine söyletiliyor. Yeni, bir bütünlük yoktur yapılan işin içinde. Şarkıyı dinlediğiniz vakit o kişinin fikirleriyle direkt olarak karşılıklı kalamıyorsunuz. Bunu bir örnekle açıklamak isterim. Örneğin **Zülfü Livaneli.** Bir şarkıda **Orhan Veli**, bir şarkıda **Aragon**, bir şarkıda **Nazım Hikmet**, bir diğerinde **Refik Durbaş** ve bunun gibi sıralanıyor. Zira bu ismi geçen şairleri tanıyoruz, bunu takiben besteleniyor bunlar, şairleri habersiz nasıl bir müzikal maceraya sürüklenecek bu satırlar. Bakıyorsunuz bir türkünün çevrilmiş hali çıkıyor karşınıza, bakıyorsunuz otantik bir marş. Açıkçası ben bir sanat kaygısı göremiyorum bu işlerin içinde. Çağlar öncesine dönmeye çalışan melodik ezgiler, satış garantisi isteyen düşünceler potpurisi ve korkunç bir eklektizm. "Eklektizm"den kastım sanatçının düşüncelerinden ve yaratıcılığından feragat ederek başka sanat ve sanatçılara dayanıyor olması. Bu topluma ne getirecek? Tekrardan başka hiçbir şey değil. İşte özgün müzik adına bunun gibi yapıtlar sergileyen birçok sanatçılar var maalesef. Bunların ortak kaygısı satış. Başka hiçbir şey değil. Çünkü neticeye bakıyorsunuz: Milyarlar. Bazen kendi kendime soruyorum, acaba milyarder solcu sanatçı olabiliyor mu? Eğer oluyorsa hemen aklıma şu geliyor, kapitalist sistem torso sanatçılar, şarkıcılar üretebiliyor. Yani cepleri ile kafalarının istikameti ayrı. Buna benzer özgün deneyleri zamanında Yunanistan da yaşadı. Bu işlerin hocası sayılan Theodorakis az buz işler becermedi Yunanistan'da. Grev çadırlarında başlayan mücadele, Komünist partisinin kurulmasıyla noktalandı. Milyarder bir Theodorakis seyrettik, sonra ANAP gibi bir partiden milletvekili adayı oldu. İşte özetlemek istediğim, özgün müzik dalaveresi ve de sol pazar tezgahı bilinçsiz solcuların yardımıyla her geçen gün zenginleşiyor. Bunun birçok kişi, birçok insan farkında ancak, oluşturulan yanıltılmış kamuoyu bunları tartışmakta tereddüt ediyor. Ama artık bunların konuşulmasının zamanının geldiğine inanıyorum. Bir başka değinilmesi gereken konu da sol pazarın diğer işlevleri. Bir örnek daha vermek istiyorum: Son zamanlarda sevilen bir grup, "Yeni Türkü". Adı üstünde türkü, yani Türklerin söylediği şarkılar. Ve üstelik Yeni Türkü. Şimdi biraz da işin gerçek yüzünü görelim. Bu grubumuz "Telli Telli", "Olmasa Mektubun", "Maskeli Balo" gibi parçalarıyla ünlü oldular. Üzülerek ifade etmek isterim, meşhur oldukları bu parçalar Yunan şarkılarıdır. Yunanca düşünülerek yapılmış. Bir Yunan bestecinin 1985'te meşhur ettiği şarkılardır. Bunların üzerine, Murathan Mungan adlı bir şair yeniden söz yazıyor, gerçek anlamıyla hiç ilgisi olmayan. Ve bu sözler o melodik hatlara yerleştiriliyor. Plağı dinliyorsunuz şarkılar yunanca asıllarının aynı, enstrümanların çalışı, tonları bir papağan gibi benzetilmiş. Değişen tek şey üstündeki lafların Türkçe oluşu. Şimdi bu özgün müzik mi oldu? Kime özgün müzik oldu? Yunana özgün, Türkçe sözlü, Yeni Türkü bestesi mi oluyor bu? Ve ondan sonra ver elini şan şöhret. Bunca senedir bunların mücadelesini veren bir insan olarak üzülüyorum, asla sevinmiyorum bunları söylerken.

— Türkiye'de sizce özgün nitelikli müzik yapanlar kimler?

Kızılok: Dünya görüşlerini göz önüne katmadın gerçekten özgün müzik yapan kişileri sayabilirim. İşte **Mazhar Fuat Özkan, Grup Gündoğarken, Kayahan, Bülent Ortaçgil, Barış Manço.** Bunlar kendi düşündüklerini müzikleyen insanlardır. Ayrıca hiç hazetmediğim **Orhan Gencebay** özgündür. Kendi düşüncelerini müzik haline döken insanlardır bunlar. Ama Arabesktir o başka. Bir de özgün çalışan insanların bestelerini yeğleyen kimseler var. Özgün yolda ilerleyen yorumcular bunlar, günün birinde kendileri de besteleyeceklerdir elbet. **Neco** gibi, **Ayşegül Aldinç** gibi, **Coşkun Demir** gibi en azından yabancı şarkılara Türkçe söz uydurmayan, montaj sanayiine girmemiş insanlar bunlar.

— Arabesk müziğe takınılan anti tavır yanında bugün bazı müzisyenler, arabeskte olmalıdır diyorlar. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Kızılok: Bu soru yeni bir soru değil, çok tartışılan bir konu oldu. Arabesk bir olgudur, bunu kabul etmek lazım diye kişiler var, yasaklanmasını isteyen kişiler var, liberal bir yaklaşımla serbest bırakılsın diyenler var, gelip geçicidir diyenler var. Ancak benim yaklaşımım şöyle: Arabesk bir müzik olmaktan ziyade bir yaşam tarzı olmaya başlamıştır. Ve bu yaşam tarzı pompalanmaktadır. Gereke iktidara oy toplamak için, ANAP'ın yaptığı bir iştir bu. Meydanlarda Arabesk şarkıcılarla göbek atmalar, oy toplayacağız diye SHP'nin Arabesk'e prim verip vermeme konusundaki yaklaşımları ve **Ahmet Kaya** gibi, **Zülfü Livaneli** gibi sol arabesk yapan insanların bizi artık derin derin düşündürmesi gerektirdiği kanısındayım.

— Dinleyiciniz sizi şarkılarınızda sinirli bir sanatçı olarak tanıyor, zaman zaman böyle bestelere yer veriyorsunuz, bunun nedeni nedir?

Kızılok: Sinirlilik saldırgan olmak anlamında kullanılıyor psikiyatride. Şöyle yorumlayabilirim, evet agresifim ama sanatımda agresif oluyorsam, şarkılarımda agresif oluyorsam demekki bunun altında bir proveke etme arzusu yatıyordur. Yani benim dünya görüşümün getirdiği bir mücadele tarzı bu. Tahrip etmek istediğim, ilerlemesini istemediğim bir şeye karşı şarkılarımla saldırmak, topla, tüfekle değil yani. Sloganlarla da değil, düşüncelerimle saldırabilirim. Bu en tabii hakkım.

— Bir çok sektörde örneğin basında tekelleşmeye doğru bir gidiş var müzikte de bu sözkonusu mu?

Kızılok: Müzikte tekelleşme kolay değil ama müziğin üretimini, yani kaset-plak gibi üretimini tekel altına almak mümkün ki bu olmaktadır. Bunun için bandrol yasasını incelemek ve Türkiye'deki firma sayısı, kaset plak fabrikalarına bakmak yeterlidir sanıyorum.

Fotoğraf: Kerem İnanç

ZÜLFÜ LİVANELİ KONSERİNE YASAK

İstanbul'da **Gaziosmanpaşa Belediyesi** ve **Bakırköy Yerel Haber Gazetesi**'nin ortaklaşa düzenledikleri **Zülfü Livaneli Konseri**'ne ilk kez üst üste izin verilmedi.

Önce, 8 Ekim 1989 günü Gaziosmanpaşa Stadı'nda gerçekleştirilmek istenen Konser, Emniyet Amirliği'nden gelen ve **"fiziki koşulların uygun olmaması nedeniyle, yeterli güvenlik önlemi alınamayacağı"**'nı gerekçe gösteren rapor üzerine Gaziosmanpaşa Kaymakamlığı'nca engellendi. Bunun üzerine Konser'in, Lütfü Kırdar Spor Sergi Salonu'nda gerçekleştirilmesi isteği ile İstanbul Valiliği'ne başvuru yapıldı. Ne var ki, başvuru bu kez de Şişli Kaymakamlığı'na takıldı. Kaymakamlığın konseri yasaklamak için **"Konserde slogan atılabileceği"** gerekçesini öne sürdü. 21 Ekim 1989 günü yapılacağı duyurulan konserin yasaklandığı ise, 20 Ekim Cuma günü saat 17.30'da tebliğ edildi. Konserin son anda yasaklanması, konserin yapılamayacağının duyurulmasına da olanak tanımıyordu.

Zülfü Livaneli Konseri'nin üst üste iki kez yasaklanması yoğun tepkilere neden oldu. Konserin düzenleyicisi Bakırköy Yerel Haber Gazetesi'nin Genel Yayın Yönetmeni **Yalçın Ergündoğan** yaptığı açıklama ile **"Livaneli Konseri'ni bile yasaklayan zihniyeti kınıyoruz"** derken, yasaklama kararı üzerine **Zülfü Livaneli** de **"şimdiye dek 34 konserde 600 bin kişiye seslendim, onların hiçbirinde olay çıkmadı. Bu yasaklama olay çıkarma amacına dayanıyor"** dedi.

Aralarında Petrol-İş Sendikası İstanbul Şube Başkanı **Fikri Sarıkaya**, Öz Gıda-İş Bakırköy Şube Başkanı **Mustafa Paçal**, Kristal-İş Genel Başkanı **Necati Altunkaynak**, Kristal-İş Mali Sekreteri **Şazi Mertol**, Otomobil-İş Topkapı Şube Başkanı **Muzaffer Şahin** ve Otomobil-İş Sefaköy Şube Başkanı **Yavuz Tekin**'in bulunduğu bir grup sendikacı da Konser'in yasaklanmasını şiddetle kınadıklarını bir açıklamayla bildirdiler.

Konserin yasaklanması karşısında üzüntülerini bildiren **Cem Karaca** ise, konserin slogan atılabilir gerekçesiyle yasaklanması üzerine tepkilerini şöyle dile getirdi: **"İlgili ve saygıdeğer makamlara naçizane tavsiyem bundan böyle futbol maçlarına da izin vermemeleridir."**

BİR AÇIKLAMA

Bildiğiniz gibi 22 Eylül 1989 tarihinde yurt dışındaki TBKP yöneticileri ile politik göçmenler Türkiye'ye gelmişlerdi.

Hiçbir çağrı almadan Demokrasiye, insan hak ve özgürlüklerine olan inancım nedeniyle Milletvekili arkadaşlarım Kemal Anadol, Tevfik Koçak, Hüsnü Okçuoğlu ve Sedat Doğan'la birlikte İstanbul'a gelmiş Atatürk Hava Alanında politik göçmenlerle, TBKP yöneticilerini karşılamıştık. Bu davranışımız yukarıda da belirttiğim gibi İnsan Hak ve Özgürlüklerine ve Demokrasiye olan inancımızın bir gereğiydi.

İnançlarımız doğrultusunda hareket etmiştik. Ne bir taltif ve nede bir alkış beklemiştik. Bundan böylede böyle bir beklentimizin olmayacağı şüphesizdir.

Ayrıca Milletvekilleri Kamil Ateşoğulları, Adnan Ekmen ve ben Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne TBKP yöneticilerinin avukatlarıyla görüştürülmeleri için Avukatlar ve yöneticilerin yakınlarıyla gitmiş orada da görevimizi yapmaya çalışmıştık.

Ancak 24 Eylül-7 Ekim 1989 tarihlerini kapsayan 19 sayılı ADIMLAR'ın 12. sahifesinde Milletvekilleri Kemal Anadol, Veli Aksoy, Hüsnü Okçuoğlu ve Veli Yıldırım'ın TBKP yöneticilerini ve politik göçmenlerini karşılayıcılar arasında oldukları yazılıydı. Oysaki karşılayıcılar Kemal Anadol, Hüsnü Okçuoğlu, Veli Yıldırım, Ekin Dikmen, Sedat Doğan ve Tevfik Koçak'tı.

Ekin Dikmen, Sedat Doğan ve Tevfik Koçak Milletvekili olarak karşılayanlar arasında yazılmamışlardı. Bu yanlışlığın ve eksikliğin 8-21 Ekim 1989 tarihli 20 sayılı ADIMLAR'da düzeltileceğini beklerken, biz SHP Milletvekillerinin Demokrasiye olan inançlarımız doğrultusunda ve serbest irademizle karşılamaya katıldığımız karşılama olayının Milletvekilleri açısından hiç önemsenmediğini gördüm, olayla ilgili haberin verildiği 10. sahifede kısa cümle ile "Kemal Anadol, Ekin Arkman, Veli Aksoy, Hüsnü Okçuoğlu aktif dayanışma gösterdiler". demekle yetiniliyor. Haber olarak yer verip vermeme, katılmamızı ülkedeki Demokrasi ve insan hakları kavgası veren, Demokrasi güçlerine iletme yükümlülüğünüzün bulunup bulunmadığını takdirlerinize bağlı bir durum olarak kabul ediyorum. Fakat karşılamada birlikte olmamıza rağmen, Milletvekilleri Tevfik Koçak'la Sedat Doğan'ın karşılayıcılar arasında olduklarının yazılmayışı büyük eksikliktir inancındayım. Benim soyadımında DİKMEN yerine ARKMAN olarak yazılması SHP'li Demokrat Milletvekillerine gösterilen saygının bir kanıtı değil mi?

Başkalarından yararlanma ayrı, Demokrasi ve İnsan Hakları kavgasında geniş cepheli olarak birlikte hareket etme ayrı, SHP milletvekillerinin karşılama olayında bulunmasına, yararlanma olarak bakış yanlıştır.

Demokratik dayanışmalara gereken önemin bundan böyle verileceği ve yanlış anlamayacağınız umuduyla,

En içten saygılarımı sunarım.

EKİN DİKMEN
SHP İçel Milletvekili

MERCEK

Hazırlayan: Atilâ AŞUT

ŞUT

"Osmanlı İmparatorluğu"ndan... "Turgut'lu Hanedanlığı"na... Altı yüzyılda, az yol almamışız doğrusu!

"Demokrasi dersi"nde kim haklı?

"İşadamları olarak size hitap ediyorum: Üzerinde baskı kurulan her makale, aslında sizi susturuyor. Hapse atılan her gazeteci, aslında siz işadamlarının özgürlüğünü elinden alıyor. İşkence yapılan her Kürt, aslında sizin canınızı acıtıyor. Elektriği veren Diyarbakır'daki işkenceci, aslında, yalnız önünde yatana değil, sizlere de işkence yapıyor. İnsan hakları ihlalleri, en çok siz işadamlarının canını yakıyor..."

Bu sözleri, Washington'da **Türk-Amerikan İş Konseyi** toplantısında, **New Yorker"** dergisi muhabirlerinden **Milton Viorst** söylüyor. Hem de toplantıya katılan ünlü işadamlarımızın ve Dışişleri Bakanı **Mesut Yılmaz**'ın yüzüne karşı!

Sayın Bakanın, Amerikalı meslektaşımızı dinlerken duyduğu rahatsızlığı kestirmek güç değil. En çok "anlayış" bekledikleri "dost ülkeler"den biri bile sık sık zılgıt yiyip, "demokrasi dersleri" dinlemek kolay mı?

Ama, Türkiye gibi bağımlı ülkelerde, demokrasinin 10 yılda bir kesintiye uğramasında, komünizmin "en büyük tehlike" olarak gösterilmesinde, "demokrasi ve insan hakları havarisi" bu ülkelerin payı yok mu?

Bu sorunun yanıtını, yine aynı toplantıda **Milton Viorst**'un konuşması üzerine söz alan **Feniş Holding** Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı **Sedat Aloğlu** açıklıkla veriyor:

"Son 40 yıldır, bütün müttefik ve dostlarımızı, iç ve dış komünizme karşı mobilize ettiniz. Bu atmosfer içinde, komünizm korkusu nedeniyle Türkiye'de insan hakları ihlalleri ortaya çıktı. Zaman içinde elbette değişme olacaktır. Ama, devletin bu korkuyu yenmesi kolay değildir. Nitekim, sizin Vize Başvuru Formları'nda hâlâ, başvuru yapan kişilerin Komünist Partisi üyesi olup olmadığı soruluyor."

Belki biraz çelişkili gibi gelecek ama, hem **Milton Viorst**'un hem **Sedat Aloğlu**'nun sözlerinde büyük haklılık payı var. Aslında çelişki, bizim değerlendirmemizde değil, "tartışan taraflar"ın "çifte standart" anlayışında aranmalı... Yine de, böylesi "dikenli konular"'ın söz konusu platformlarda bu açıklıkla tartışılabilmesini, Türkiye'de demokrasinin geleceği açısından umut verici buluyoruz.☐

Bunlar kimin sözleri

- **Kıçüstü oturdular.**
- **Ümüğünü sıkarım.**
- **Yengemin şeyi olsa eniştem olurdu.**
- **Sen onu küçük Turgut'a anlat.**
- **Jivkov'un blöfünü gördüm.**
- **Onlara Bulgar domuzu derler.**
- **Ne de olsa Bursalı.**
- **Bir bok yiyemezler.**

"Köprüaltı Edebiyatı"'nı taçlandıran bu "milliyetçi-mukaddesatçı" sözlerin sahibini anımsayabildiniz mi? Anımsadıysanız bize yazın. Doğruyu bilen okurlarımız arasında çekeceğimiz kurada kazananlara, **"Turgut Nereden Koşuyor?"** kitabını armağan edeceğiz.☐

Dilipak'tan Özal yorumu

Sağ kesimin ilginç görüşleriyle tanınan gazeteci-yazarı **Abdurrahman Dilipak**, geçenlerde **NÜSHED** ve Altındağ Belediyesi'nin birlikte düzenlediği **"Barış, Demokrasi, Silahsızlanma"** konulu panelde konuştuktan sonra, dinleyicilerin soru yağmuruna tutuldu. **Dilipak'a** yöneltilen soruların bir bölümü, hükümetin silah dışalımını serbest bırakarak, halkın silahlanmasına yol açan "yeni strateji"sinden duyulan kaygıyı yansıtıyordu. **Dilipak**, "şiddet"e ilişkin kuramsal görüşünü, **"şiddet, yaşamın özünde vardır, kolay reddedilemez"** diye açıkladıktan sonra, Başbakan **Özal**'ın tutumunu şöyle değerlendirdi.

"Bu tutum, Küçük Amerika olma ütopyasının bir uygulamasıdır. 'Transformasyon' **sürecinde bize biçilen rol budur"**

Abdurrahman Dilipak, okullarda okutulan din dersleriyle ilgili bir soruya da şu ilginç karşılığı verdi:

"Laikliği ihlal adına okullarda öğretilen din, kimin dinidir, bilmiyorum. Ancak, şu kesin ki, benim dinim değil!"☐

NE DEMİŞTİN, NİÇİN CAYDIN SÖZÜNDEN?

"...Çalışkan ve vatanperver Türk işçisinin mevcut ekonomik koşullar çerçevesinde her türlü hakları korunacaktır."

Orgeneral Kenan EVREN
Devlet Başkanı, Genel Kurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı
(12 Eylül günü Türk ulusuna yapılan açıklamadan)

HANGİ HAKLARIMIZI KORUDULAR?

- Ücretlerimizi son 9 yılda yüzde 50 civarında erittiler.
- İşçi sendikalarını ya kapatılar ya da faliyetlerini durdurdular. (Buna karşın işveren derneklerine "kamu yararına çalışan" dernek statüsü verdiler.)
- Sendikacıları, işçileri tutuklayıp, kitlesel yargıladılar.
- 12 Eylül'de süren grevleri bitirdiler.
- Birçok sivil hükümetin oynamaya cesaret edemediği kıdem tazminatına sınır getirdiler.
- İkramiyeleri 4'le sınırladılar.
- Birçok işkolunda grev yasağı getirdiler.
- İşçileri YHK'nin insafına terk ettiler.
- Sendikalara sözleşme yapabilmek için %10 barajı getirdiler.
- Sendika aidatlarına sınır getirdiler.
- Grevleri yasaklama, erteleme, hakkını hükümetlere tanıdılar.
- Sendikaların ortak çıkarları için meslek odaları ve dernekler le birlikte hareket etmelerini yasakladılar.
- Lokavtı Anayasa ile kurumlaştırdılar.

İşte haklarımızı koruyacaklarını söyleyen 12 Eylülcülerin bize armağanlarından bazıları.

Soru: "Göçmenler Özal'ın iç ve dış politikasına alet olup, kurban gittiler; peki sizler kimin kurbanısınız?"

Ankara'dan yazan **Atanur Güneysu** adlı okurumuzdan geçtiğimiz ay içerisinde iki mektup aldık. Yer darlığı ve bunlara yanıt verme zorunluluğunu gözönünde tutarak, bu mektupları kısaltarak aşağıda sunuyoruz:

2 Ekim 1989 tarihli mektup:

Avrupa Konseyine Üye Olmayan Ülkelerle İlişkiler Komisyonu adına hazırlanan (...) raporun Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nde, (...) olduğu gibi kabul edilmesi ile bu konuda sizin derginiz de içinde olmak üzere tüm yazılıp çizilenler, adeta buz üzerine yazılan yazılara döndü. Artık hiçbirinin, deyim yerindeyse kıymet-i harbiyesi kalmadı. (...) artık bundan sonra kendisine, değil komünist, demokratım diyen bir ilerici bile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nde Müslüman azınlığın temel insan haklarının ihlal edildiğinden sözetmemelidir. (...) Sizler bir siyasi partiyi temsil ettiğinizi iddia ediyorsunuz. Sizinle kardeş parti konumunda olması gereken bir partiyi yıkmak için birtakım insanlar, emperyalist çevre ve işbirlikçilerinin kışkırtma ve bazı güvenceler vermesi sonucu gizli örgüt kurup mücadele başlatıyorlar. O parti de, her parti gibi haklı olarak, kendisine yönelik tehditi bertaraf etmeye kalkınca, çakallarla birlikte ulumaya başlıyorsunuz. Böyle saflık ve böyle dayanışma olur mu? Yoksa siz, eski faşist ve yeteneksiz senarist Avni Özgürel'in öğütlediği gibi, "ayağı Türkiye toprağına basan" milliyetçi ve şoven bir parti mi oluşturmak istiyorsunuz? (...) Mademki bu insanların Türkiye'deki sefalet ve rezaletlerini dile getiriyorsunuz, Gelmelerini destekliyorsunuz da, neden geri dönüşlerini engel olmak için bir kampanya açmıyorsunuz? Neden "insan haklarının ihlal edildiği bir ülkeye "geri dönüşlerine engel olmuyorsunuz? (...) Göçmenler Özal'ın iç politikasına ve dış politikasına alet edilip kurban gittiler. Peki sizler kimin kurbanısınız? (...)

18 Ekim tarihli mektup:

(...) Bir ihtimal, hala daha anlaşılamayan bazı noktalar kalmış olabileceğini düşünerek, iki yeni belge daha gönderiyorum. (...)

Birincisi, Gorbaçov'un ülkesinden, Rusya Federasyonu Parlamentosu yayın organı Sovietskaya Rossiya'da yayınlanan ve Türk-Bulgar ilişkilerinde son sayfalarda ortaya çıkan olayları inceleyen bir yazı. Glasnost ve perestroykadan sonra yazıldığı için ciddiye alınacağını umuyorum. (...) Gazete, gelişmeleri, dışarda emperyalizmin niyetlerine ve içerde ise, Özal'ın politik çıkarlarına bağlıyor. (...)

Gönderdiğim ikinci belge, AGİK çevre toplantısının Sofya'da başladığı haberi. (...) (Bu) Bulgaristan'a karşı açılan iğrenç kampanya ve bu kampanyaya alet olanlar açısından, tam bir trajedi değilse, tam bir siyasi skandaldır. (...)

Yanıt: "Varolan sosyalizmle dayanışma, bu ülkelerin attığı kimi yanlış adımlarla dayanışmayı içermez."

Sayın Atanur Güneysu,

Öncelikle, son mektubunuzda "siyasi terbiye sınırlarını zorlamak" niyetinde olmadığınızı, "yapıcı ve ciddi bir eleştiri sanattır" düşüncesinde olduğunuzu gözönünde tutarak, söz ile iş arasında uyum gerekliliğine de dikkat göstermiş olmanızı dilerdik. Eğer böyle yapmış olsaydınız, herhalde bizim "çakallarla birlikte uluma"ya başlayıp, Bulgaristan'a karşı açılan bir "iğrenç kampanyaya alet" olduğumuz savlarını ortaya atacak kadar ileri gitmezdiniz.

Mektuplarınızın içeriğine gelince... İlk olarak, sözünü ettiğiniz Avrupa Konseyi raporundan (ayrıca bu konuda Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi ve Avrupa Parlamentosu tarafından alınan kararlardan) sonra, "tüm yazılıp çizilenlerin adeta buz üzerine yazılan yazılara döndüğü" savınızın gerçekçi olmadığını düşünüyoruz. Maden siz bu kurumları tanık gösteriyorsunuz, bize okumamızı salık verdiğiniz 8 Ağustos 1989 tarihli Milliyet gazetesinde yeralan Avrupa Konseyi raporunun özetini bir kez daha kendinizin, ama çıplak gözle, okumanızı salık veririz. Bu raporda, açık bir biçimde, "Göçün asıl nedeni 1984-85 yılları arasında Türk isimlerinin Bulgarlaştırılması ve din özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar" deniyor.

Dikkat çekici olan, sizin yazınızda ısrarla Bulgaristan Türklerinin bulunduğunu kabul etmekten kaçınmanız, bu insanların isimlerinin değiştirilmesi ve başka bir dizi kısıtlamalarla karşı karşıya bırakılması konusunda sessiz kalmayı yeğlemenizdir. Niye bu uygulamaları onaylayıp onaylamadığınızı açıkça belirtmiyorsunuz?..

Ayrıca, sovyetler Birliği'nden ya da herhangi bir sosyalist ülkeden geliyor olması bir düşünceyi otomatikman doğru olarak kabul etmeyi gerektirmiyor. Eğer "Sovietskaya Rossiya" dergisi gelişmeleri, dışarda emperyalizmin niyetlerine ve içerde ise, Özal'ın politik çıkarlarına bağlıyor" ve orada duruyor ise, hata yapıyordur. Sorun, "isim değiştirme uygulamasının tartışılabileceğini, ancak sonuçta Bulgaristan'ın bağımsız ve egemen bir devlet olduğunu" söyleyerek geçiştirilemez, bizim kanımıza göre.

Gerçekten de emperyalizmin "soğuk savaş" yanlısı kesimleri sosyalist ülkelerdeki sorunları uluslararası yumuşama eğilimlerine karşı kullanmaktadırlar. Özal da, bu sorunu bir iç politika malzemesi yapmaya çalışmış, ancak bu elinde patlamıştır. Ama bunlar -elbette karşı durulmalıdır- sorunu açıklamaya yetiyor mu? Emperyalist çevreler ve Türk işbirlikçileri bu insanlar üzerinde bir takım oyunlar oynuyorsa, kalkıp bu insanlar üzerinde zorla asimilasyon ve baskı politikası gütmek buna çare mi oluşturur, yoksa -son yıllarda açıkça görüldüğü gibi- daha çok bu oyunlar için malzeme mi sağlar? Böylesi oyunlar insan haklarına, demokratik özgürlüklere, ekonomik ve toplumsal gelişmeye ağırlık verilerek, daha sonuç alıcı bir biçimde boşa çıkarılamaz mı?..

Biz, bırakalım komünistleri, sosyalistleri, demokrat ve hümanist herkesin, dünyanın neresinde olursa olsun, insan haklarının ve temel demokratik özgürlüklerin her çiğnenişinde protesto seslerini yükseltmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Bunun için bir devletin "bağımsız ve egemen" olmasıyla hiç bir ilgisi yoktur.

Ayrıca, Türkiye'nin Bulgaristan'a karşı diplomatik çabalarında önemli ölçüde yalnız kaldığına işaret ediyor ve bunun Bulgaristan'ın haklı olduğu anlamına geldiğini savlıyorsunuz. Oysa herkes biliyor ki, bunda günümüzde uluslararası planda yumuşama havası egemen olmaya başlarken, devletler ve özellikle bloklar arasında gerginliklerden uzak durma eğilimi önemli rol oynamıştır. Bu durumda Bulgaristan'ın artı puanlanmasından çok, Türkiye'nin birikmiş eksi puanlanması da sözkonusudur. Yani, Türkiye egemen çevrelerin kendi ülkelerinde Kürt halkına karşı benzer uygulamalarda ve genel olarak insan hakları ihlallerinde ısrar ederken Bulgaristan'a karşı ulusal azınlık ve insan hakları kampanyası açmasındaki ikiyüzlülük de önemli rol oynamıştır.

Pekl, Türkiye'de Kürtlerin isimlerinin değiştirilmesine, Kürt dili ve kültürünün,'aslında onlar bir Türk boyu idi', gerekçesiyle baskı altında tutulmasına karşı savaşım veren bizler, eğer Bulgaristan'daki sözkonusu uygulamalar karşısında sessiz kalsaydık, Türkiye hükümetinin bu konuda dünyada yalnız kaldığı gibi, Türk-Kürt halkımız içinde "ikiyüzlü" olarak görülüp yalnız bırakılmaz mıydık?

Sizin saydığınız gibi, "ayağı Türkiye'ye basan" bir parti olmak zorunlu olarak milliyetçi ve şoven bir parti olmaya yolaçmaz. Ama bunun tersi, "ayağı yere basmayan" ya da Türkiye'den başka bir yere basan" parti olmak demektir.

Sizin de belirttiğiniz gibi, Bulgaristan'daki uygulamalardan kaçıp Türkiye'ye gelen bu insanların Özal hükümetinin tutarsız politikaları sonucu olarak da "kızgın tavadan atlayıp ateşe düşmek" gibi bir durumla karşılaşmaları, bu büyük insan trajedisi bütünüyle kınanmalıdır. Ama yapılması gereken, onların "insan haklarının ihlal edildiği bir ülkeye" dönüşlerine engel olmak değil, geri döndüklerinde böyle birşeye kalkışıp "devletin dışardaki itibarını zedeledikleri" için yeni yeni baskılara uğratılmaları da değil, doğup büyüdükleri topraklarda özgürce gelişmelerinin sağlanmasıdır.

Bugün gerginliğin daha üst boyutlara çıkmamış olması, hatta çözüm doğrultusunda ilk adımların gündeme gelmiş olmasında ilgili tüm tarafların uluslararası yumuşama havasına, Balkanlar'da iyi komşuluk ilkelerine uygun davranma çabalarının rolü vardır. Sofya'daki AGİK çevre sorunu toplantısı, buna Türkiye'nin katılımı ve sonraki diyaloğa yönelik adımlar, Kuveyt'te dışişleri bakanları düzeyinde yapılan ilk görüşme böyle gerçekleşmiştir. Şimdi dileğimiz, sağduyunun üstün gelmesi, gerginliklerin hızla ortadan kaldırılması, diyalog yoluyla sorunlara çözüm bulunmasıdır. Unutulmamalıdır ki, Türkiye devletinin Bulgaristan'daki Türklere yönelik, bu ülke yönetimini güvenlik kaygılarına yöneltecek, "soğuk savaş" dönemine özgü politikalardan titizlikle kaçınması da, Bulgaristan devletinin (tarihsel kökleri konusunda ne düşünürse düşünsün) bugün kendisini Türk olarak tanımlayan, Türkçe konuşan ve ağırlıkla İslam dinine inanan bu yurttaşların etnik, kültürel ve dinsel özgürlüklerine saygı göstererek, onların güvenini yeniden kazanması da kalıcı bir çözüm için zorunluluktur. □

Açık görüş yapamadık

29 Ekim 1989 günü Cumhuriyet Bayramı nedeniyle yapılan açık görüşte yurt dışından yeni dönen amcamoğlu TBKP MK üyesi Şeref Yıldız'ın ziyaretine gittim.

Cezaevi önüne 7.30'da vardım. Bekleyişimiz o saatten sonra anlatılması çok güç manzaralarla sürüp gitti. Görüş saatimiz olan 14.30'da ben, amcamoğlu ve sonra gelen Şeref ağbimin biraderleri iki yeğenim danışma kapısında kimlik uzattığımızda içerde oturan Astsubay tarafından bize şu söylendi. "Açık görüş sadece anne, baba ve biraderler içindir."

Hayır, bu öyle değildi. Çünkü beklemekte olduğumuz süre içinde anladık ki bu sadece Komünist Parti yöneticileri içindi. Şunu da belirteyim ki, Komünist Parti yöneticilerinin isimleri karşısında da anne ve babalarının adı yazılı ve diğer pusulalardan ayrı olarak Astsubayın önünde duruyordu.

İnsan olarak en doğal hakkım olan yakınımla görüşmemin engellenmesini (açık görüş ilan edilmesine rağmen) protesto ediyor, bu keyfi muamelenin sorumlularının bu çirkin davranışlarının dayanağı kimdir veya kimlerdir diye soruyorum. Yazılı basına açık görüşün ilan edilmesine rağmen, bunun engellenmesini ikiyüzlülük olarak görüyor ve protesto ediyorum.

Amcamoğlu olan TBKP MK üyesi Şeref Yıldız'la dayanışmamızı bu çirkin yöntemlerle engelleyemeyeceklerini belirtmek isterim. □

Osman YILDIZ

adımlar

Temsilcilikler

YURTİÇİ

Koordinatörler İstanbul-Taner Renda, Abdın Sökmen, Ersin Turan, M.Ata Uçum, Haydar Yılmaz Piyerloti Cad. Dostluk Yurdu Sok., Selimbey İşhanı No: 8/12 Çemberlitaş Tel: 516 23 27 ● **Ankara**-Ziya Yavuzeş Sağlık 1 Sok., No: 9/9 Sıhhiye ● **İzmir**-Mustafa Karakuş, Trakya-İ.Can Dırı ✱ **Adana**-Ömer Uz-İnönü Cad. Aydın İşhanı Asma Kat 5 No: 607 □ **Taşova/Amasya**-Ömer Ünal-Ballıca Köyü □ **Antakya**-Ferit Lil-Saray Cad. Gedikoğlu İşhanı No: 1/21 □ **Bandırma/Balıkesir**-Mehmet Aydın-Kaşif Acar Cad. Durnalar Pş. No: 36/4 □ **Bursa**-Necdet Filizoğlu-Hacılar Mah. Eceler Sok. Sema Apt. No: 1/1 □ **Gaziantep**-Halef Şarvan-Bey Mh. Abdullah Erdip Çiftçi Cd. No:12/2 □ **Bakırköy**-Hamdi Eskioğlu-Vahap Ünsever-No: 35/7 Tel: 542 41 07 □ **Bayrampaşa**-Selahattin Sabırlı-Hayrettin Altuncevahir-Yenidoğan Mah. Numunebağ Cad. No: 36 □ **Beykoz**-Ahmet Özgül-İsmail Yıldız-Kayabaşı Sok. No: 17 Paşabahçe □ **Eminönü**-Salih Karakaynak, Yeşil Tulumba Sok. No: 56 □ **Kadıköy**-Erol Karasoy-Ali Şimşek-Osmanağa Mah. Reşit Efendi Yeni Yol Sok. No: 1/3 □ **Kartal**-Hamit Akıncı-Mehmet Malkaç-Yukarı Mahalle Yankı Sok. No: 11/3 B Blok Tel: 374 32 44 □ **Şişli**-Müslüm Erdal-Mahmut Doğan-İzzetpaşa Mah. Deniz Sok. No: 5/3 □ **Ümraniye**-Ali Şen-Alemdağ Cad. No: 53/C □ **İzmir**-Vedat Pekel-1471 Sokak No: 45/5 Alsancak Tel: 22 67 33 □ **Denizli**-Atilla Erenler-Doktor Cad. Menteş İşhanı Kat: 3 Tel: 366 20 □ **Diyarbakır**-Mustafa Dağcı-İsfendiyar Eyüboğlu-Mehmet Karabulut-Salih Şimşek-İnönü Cad. Kahraman İşhanı Kat: 4 No: 32 Tel: 427 32 □ **Kocaeli**-Nevzat Cingırı-Ali İhsan Kayalar-Ömerağa Mah. Salkım Sok. Ekşiler Han Kat: 2 Tel: 14 42 28 □ **Mersin**-Adil Alaybeyoğlu-Hastane Cad. 38. Sok. No: 10/1 □ **Manisa**-Ramazan Tülünoğlu-Kuyualan Mah. Erler Cad. No: 113/8 □ **Muğla**-Necati Demirel-Özcan Özgür-Belediye İşhanı No: 216 Kat: 2 Tel: 8387 □ **Sakarya**-Hayri Çifter-Kavaklar Cad. Sürekçioğlu İşhanı Kat: 1 No: 39-40 □ **Çerkezköy/Tekirdağ**-Hüseyin Öztürk Gazi Mustafa Kemal Mah. Edip Sok. □ **Zonguldak**-Öner Güven-Ahmet Öztürk-Alemdar Cad. Ömeryiğen İşhanı Kat: 5 D: 5 □ **Antalya**-Ahmet Yalçın-Gençlik Mah. 30 Ağustos Cad. Meriç Apt. 3/7 □ **Eskişehir**-İrfan Pervane-Suat Alsak-İsmet İnönü Cad., Üstün İşhanı, No: 36 D: 29 □

YURTDIŞI

Genel Koordinatör: Veysi Sarısözen □ **F.Almanya**-Aydın Şenesen-Moltke Str. 45 4100 Duisburg Fax: 203 339229 Tel: 203 340305-**Güney Bölgesi**-Nejat Yalçın Sulzbacher Str. 19 8500 Nürnberg Tel: 911 555289 □ **B.Berlin**-Filiz Kardam-Donau Str. 104 1 Berlin 44 □ **Avusturya**-Halit Erdem-Mittelsteig 7/19 A-1040 Wien Tel: 222 5667445 □ **Belçika**-Turgay Çelikörs-Chsd d'Alsemberg 456 1180 Bruxelles Tel: 322 345 1076 □ **Danimarka**-Ayşe Coşkun-Dyringparker 122,2 th, 2660 Brondy Str Tel: 452 544262, **Fransa**-Hayri Ata-57, Rue de la mare 75020 Paris Tel; 331 43493639 □ **Hollanda**-Semra Ulusoy-Mexico Dreef 229 3563 Utrecht Tel: 030 623029 □ **İngiltere**-Cahit Baylav-6 Stoke Newington Road N 16 7XN London Fax: 1-9231902 □ **İsveç**-Salih Salman-C.O.Köylüoğlu-Visbringen 42 NB 163/73 Spanga Tel: 36 6311 □ **İsviçre**-Hasan Demircan-Postfach 56 5614 Sarmenstrof, Tel: 4157 271971 □ **Kıbrıs**-Zaki Erkut-19 Necmi Avkıran Sok. Lefkoşa Tel: 520 75407 □ **Yunanistan**-Gülenay Öztürkçü-00301 2285148 Rizou Neroulou 11141 Galatsi-Athens Tel: 19 512929

Abone Koşulları

Abone olmak için aşağıda belirtilen abone bedelini, "**Su Basın Yayın San. ve Tic. A.Ş. Türkiye İş Bankası Türbe Şubesi, Hesap No: 1066904**"ya yatırmanız ve banka dekontu fotokopisini, "**Adımlar Gazetesi, Peykhane Sok., No: 44, Kat: 4, Sultanahmet-İstanbul**" adresine bildirmeniz yeterlidir.

Abone Fiyatları

Altı Aylık

Yurtiçi 15 bin TL

Yurtdışı (Avrupa) 30 DM

Yıllık

Yurtiçi 30 bin TL.

Yurtdışı (Avrupa) 60 DM

Tek Gazete Fiyatı

Yurtiçi 1500 TL.

İngiltere 1 Sterlin

Diğer Avrupa Ülkeleri 3 DM

İlan Koşulları

Siyah Beyaz: 10 bin TL. (sütun/cm)

adımlar

Su Basın Yayın ve Ticaret Adına Sahibi: **Şefik Çalık** İşletme Müdürü: **Atilla Tunıkan** □ Yazıişleri Müdürü: **Semih Gümüş** □ Yayına Hazırlayanlar: **Füsun Öztürk Baysan, Haluk Tan İpekçi, Nurettin Pirim, Sadettin Yumuşak, Semih Gümüş, Göksel Beleli** □ Yönetim Yeri: Peykhane Sok., No: 44, Kat: 4 Sultanahmet-İstanbul Tel: 516 11 79 Fax: 516 11 79 □ Ankara Temsilcisi: **Özcan Kesgeç** □ Ankara Büro: Marmara Sok., No: 16/16, Sıhhiye Tel: 135 36 08 Fax: 135 36 08 □ Ofset Hazırlık: Ekol 522 77 76 □ Baskı: Son Havadis Web Ofset 575 35 60 □ Dağıtım: GAMEDA □

Güney Afrika'da sekiz siyah lider artık özgür

SIRA MANDELA'DA

■ **Ünal Doğan**

Güney Afrika'da beyaz azınlığın ırk ayrımına dayalı rejimine karşı siyah çoğunluğun halen illegal olan birleşik muhalefet örgütü ANC-Afrika Ulusal Kongresi'nin eski genel sekreteri ve 7 yöneticisi özgürlüğüne kavuştu. 77 yaşında olan ve ömrünün 26 yılını hapiste geçiren eski genel sekreter **Walter Sisulu**'nun dışardaki ilk sözü, **"Özgürlük güzel şey"** oldu.

Evinin önünde binlerce kişinin siyah-altın-yeşil renkli ANC bayrağı ile karşıladığı Sisulu ve 7 arkadaşı, Soweto'daki anglikan kilisesinde, halen yasaklı olan ANC örgütü adına yarı basın toplantısı-yarı politik miting yaparak, ırkçı rejime apartheid politikasını terk etme çağrısında bulundu. 1960 yılından beri yasaklı olan Afrika Ulusal Kongresi, böylece 29 yıldan beri ilk kez açık olarak Güney Afrika'da sesini duyurdu. Soweto'nun gecekondu mahallelerinden gelen binlerce siyah, **"ANC'ye yaşasın", "Yaşasın ANC"** şarkılarıyla, liderlerinin özgürlüğünü kutladı. **"Sıra Mandela'da"** sloganı, De Klerk hükümetinin ırk ayrımına dayalı politikasına tarihsel bir geri adım attıracağa benziyor.

Çeyrek yüz yıldan beri tutuklu bulunan Afrika Ulusal Kurtuluş hareketi önderleri, bilindiği gibi yaşam boyu hapis cezasına çarptırılmışlardı. Adı tüm dünyada direnişin sembolü olan Mandela ve en yakın 13 arkadaşı ile yüzlerce politik tutuklu ise halen zindanda tutuluyor.

Irkçı De Klerk yönetiminin bu yumuşama belirtisi gökten inmiş bir hediye değil, uzun yıllar süren bir mücadelenin ve giderek yükselen bir uluslararası dayanışmanın eseri. Sisulu ve arkadaşları yaptıkları basın toplantısı-mitingte bunu belirtirken, **"Mandela ve diğer tutukluların serbest bırakılması, görüşme için uygun ortamın yaratılması ve Güney Afrika halkının çoğunluğunun isteminlerinin gözardı edilmesi"** çağrısını yaptılar. **"Mücadelenin güncel yöntemlerle örgütlü ve disiplinli olarak devam edeceğini"** duyurdular.

Ülkenin başbakanı **De Klerk** ise, gelecek yıl başlarında Mandela'nın serbest bırakılacağını ima ederek, ırkçı rejime karşı baskıları hafifletmeye çalışıyor. Azınlık yönetimini sürdürmeyi tasarlayan De Klerk, özellikle en sadık müttefiki olan İngiliz Başbakan **M. Thatcher**'in gelecek hafta başlayacak olan İngiliz Uluslar Topluluğu-Commonwealth toplantısında baskılara karşı nefes almasını amaçlıyor. Diğer yandan bu gösterişli jestin tam da bu sıralarda Cenevre'de Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Batılı bankalara olan dış borçları görüşmelerine rastgetirilmesi anlamlı bulunuyor. Ülkenin dış borç ödeme vadesinin gelecek ilkbaharda olması ve yönetimin askeri ve polis örgütü için malzeme ve araç alımını planlaması ayrıca düşündürücü.

En temel yurttaşlık haklarından yoksun 26 milyon siyaha karşın, 3 milyon beyazın yönettiği Güney Afrika'da ırkçı rejim, Mandela ve arkadaşlarını dış borç bulmak ve ekonomik ambargoyu kırmak için bir bakıma rehine olarak kullanıyor. Irk ayrımını anayasal maddelere dayandırarak sürdüren rejim, Mandela'yı gelecek yıl serbest bırakacağını ima ederek dış baskıları hafifletmeye çalışırken, hiçbir temel değişme isteği ve işareti göstermiyor. Geçtiğimiz aylarda yapılan ve sadece beyazların katıldığı, protesto eylemlerinde 30 siyahın öldürüldüğü son seçimlerde işbaşına gelen De Klerk yönetimi, selefi Botha hükümeti gibi havuç yönetimi ve sopa siyasetini sürdürüyor. Daha 10 gün önce protestolara kulak tıkayarak, ANC militanı **Mangena Boesman**'ın idam ettiren yönetim ANC ve Güney Afrika Komünist Partisi ile birçok ırkçılığa karşı örgütlere legal çalışma izni vermiyor. Yasal olan tek muhalefet örgütü UDF-Birleşik Demokratik Cephe üstünde baskılar sürüyor.

Ne var ki bu politikanın sürgit böyle devam etmeyeceği gün gibi açık. Değişen uluslararası koşullar ve dünyayı saran yumuşama havası, hükümeti ılımlı siyah liderler ve Nobel Barış Ödülü sahibi siyah rahip Desmond Tutu ile görüşmeler yapmaya götürdü.

Apartheid'ın ırk ayrımının çözülmesinin henüz söz konusu olmadığı görülmesine karşın 8 liderin koşulsuz özgürlüğü rejimi geriletiyor.

Haberin duyulmasından sonra Güney Afrika'nın 17 büyük kentinde sokağa dökülen binlerce kişi yasaklı olmasına karşın ANC bayrakları ile gösteri yaparak, ırkçılığa karşı sloganlarla yürüdü.

Sisulu'nun dediği gibi:

"Henüz son sözümüzü söylemedik, şefimiz (Mandela) ve çocuklarımız orada, içerde. Mücadele devam ediyor."

70 bin kişi liderlerin özgürlüğünü kutladı

Öte yandan, 29 Ekim Pazar günü Soweto'nun futbol stadyumunda toplanan 70 bin kişi, yıllar sonra serbest bırakılan **Walter Sisulu** ve yedi arkadaşının özgürlüğünü kutladılar. Önlerinde "Hoşgeldiniz yoldaşlar" yazılı gömleklerle geçit yapan binlerce ANC'li, liderlerinin önünde gösteri yürüyüşü yaptılar.

25 yıl sonra serbest bırakılan Sisulu, yaptığı konuşmada, halkının "en kestirme yoldan" özgürlüğünü kazanacağını söyledi. Devlet başkanı **F W de Klerk**'in görüşme çağrısına dolaylı olarak yanıt veren Sisulu, "Bizim istediğimiz, vatandaşlık haklarına dayanan bir anayasal komisyon kurulmalıdır", dedi. Yaşlı lider konuşmasını, "Yaşasın Güney Afrika komünist partisi ile olan dayanışmamız, yaşasın işçi hareketi!" sözleriyle bitirdi. Toplantıda, Zambia'da sürgün olarak yaşayan ANC lideri **Oliver Tambo**'nun gönderdiği bildiri de okundu. Güney Afrika Komünist Partisi genel sekreteri **Joe Slovo**'nun da kutlama bildirisinin okunduğu toplantı, görkemli bir kitlesel gösteriyle kapandı.□

Özgürlüğe kavuşan 8 liderin kimliği

Walter Sisulu: İllegal adı COPO, ANC-Afrika Ulusal Kongresi eski Genel Sekreteri, yasal birleşik muhalefet örgütü UDF (Birleşik Demokratik Cephe)'nin başkanlarından biri. 77 yaşında, 26 yıldır tutukluydu. Ömür boyu hapse mahkum edildi. 1949'da ANC genel sekreteri oldu.

Ahmet Kathadra: Hint asıllı, 60 yaşında, Transvall Hintliler Kongresi Genel Sekreteri, ANC ve Güney Afrika Komünist Partisi yöneticisi.

Elias Matsoaledi: 65 yaşında 1948'den beri ANC üyesi, 1949'da Güney Afrika Komünist Partisi'ne girdi. 1960da ANC-askeri dalın üyesi oldu.

Raymond Mhlaba: 69 yaşında, 1944'den beri ANC üyesi, Güney Afrika Komünist Partisi bölge sekreteri.

Andrew Mlangweni: 63 yaşında, 1951'de ANC'nin gençlik örgütüne girdi. 1957'de ANC Soweto Sekreteri seçildi. 1960'da askeri dalın Johannesburg bölge komutanı oldu.

Wilton Mkwayi: 66 yaşında, 1963'de ANC-askeri dalın üyesi oldu. 1963 tutuklanmalarından sonra askeri örgüt başkomutanı seçildi. 1964'de tutuklandı. 58 sabotaj ile suçlanarak ömür boyu hapse mahkum edildi.

Oscar Mpheta: 80 yaşında. Ülkenin en yaşlı politik tutuklusu. Güney Afrika'da sendikacılığın babası sayılıyor. 1951'de Konserve İşçileri Sendikası sekreteri seçildi. ANC'nin Cap bölge başkanı. Güney Afrika Sendikalar Kongresi kurucu üyesi. Komünist Parti Üyesi. 1983'de terörizm suçuyla tutuklandı. Hapishanede bir bacağını kaybetti.

Japhta Masemola: Pan-Afrika Kongresi üyesi. 1963'de sabotaj suçundan ömür boyu hapse mahkum oldu.

En temel yurttaşlık haklarından yoksun 26 milyon siyaha karşın, 3 milyon beyazın yönettiği Güney Afrika'da ırkçı rejim, Mandela ve arkadaşlarını dış borç bulmak ve ekonomik ambargoyu kırmak için bir bakıma rehin olarak kullanıyor.

■ *Sekiz siyah lider özgürlüğüne kavuştu. Raymond Mhlaba, Oscar Mpetha, Andrew Mpetha, Andrew Mlangeni, Walter Sisulu, Ahmend Kathrada, Wilton Mkwayi, Elias Motsoaledi.*